

รูปแบบสันนิษฐาน 3 มิติของวัดที่สร้างโดยสมเด็จพระราชเทวีศรีจุฬาลักษณ์

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ แผน ก ระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต

ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2562

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

รูปแบบต้นนิยฐาน 3 มิติของวัดที่สร้างโดยสมเด็จพระราชเทวีศรีจุฬาลักษณ์

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ แผน ก ระดับปริญญาโท

ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2562

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

THE ANALYSIS OF STYLE AND 3D PICTORIAL ASSUMPTION OF WATS
BUILT BY TAPI SRICHULALAK

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Master of Arts ART HISTORY
Department of Art History
Graduate School, Silpakorn University
Academic Year 2019
Copyright of Graduate School, Silpakorn University

58107313 : ประวัติศาสตร์ศิลปะ แผน ข ระดับปริญญาโท

คำสำคัญ : สถาปัตยกรรมสุโขทัย, เจดีย์พุ่มข้าวบิณฑ์, ภาพสันนิษฐาน

นางสาว วรัญญา พาหะ: รูปแบบสันนิษฐาน 3 มิติของวัดที่สร้างโดยสมเด็จพระราชเทวีศรีจุฬาลักษณ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อชิรัชฎ์ ไชยพจน์พานิช

การศึกษาในครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษาารูปแบบสถาปัตยกรรมของกลุ่มวัดที่สร้างโดยสมเด็จพระราชเทวีศรีจุฬาลักษณ์ โดยการตรวจสอบหลักฐานทางเอกสาร รูปแบบศิลปกรรม รวมถึงงานประดับตกแต่งเปรียบเทียบกับวัดที่สร้างร่วมสมัยกัน เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาจัดทำเป็นรูปแบบสันนิษฐานด้วยการสร้างภาพ 3 มิติ ซึ่งเป็นการนำเสนอให้เห็นถึงรูปแบบสถาปัตยกรรมของกลุ่มวัดที่สร้างโดยสมเด็จพระราชเทวีศรีจุฬาลักษณ์แบบสมบูรณ์

ผลการศึกษาที่ได้พบว่า รูปแบบสถาปัตยกรรมของทั้ง 4 วัดที่สร้างโดยสมเด็จพระราชเทวีศรีจุฬาลักษณ์มีรูปแบบสถาปัตยกรรม แผนผัง ขนาด และองค์ประกอบอื่นๆภายในวัดใกล้เคียงกัน แต่มีรายละเอียดบางประการที่ต่างกันไป ดังนี้

แบ่งตามรูปแบบเจดีย์ประธาน

1. เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ได้แก่ วัดอโศการาม วัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)
2. เจดีย์ทรงระฆัง ได้แก่ วัดมumlลंगा (วัดบูรพาราม) วัดโพรงม่น (วัดช่างทอง หรือ วัดลังการาม)

แบ่งตามองค์ประกอบสถาปัตยกรรมภายในวัด

1. วัดอโศการาม ประกอบด้วย เจดีย์ประธาน วิหาร มณฑป เจดีย์ราย ซึ่งวัดอโศการามเป็นวัดเดียวจากทั้ง 4 วัดที่มีการสร้างมณฑปภายในวัด และยังคงอยู่ในแนวแกนหลักของวัด แสดงให้เห็นถึงความสำคัญ

2. วัดมumlลंगा (วัดบูรพาราม) ประกอบด้วย เจดีย์ประธาน วิหาร โบสถ์ เจดีย์ราย ซึ่งโบสถ์ตั้งอยู่นอกแผนผังของวัด สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นเพิ่มเติมภายหลังที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะอื่น

3. วัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง) ประกอบด้วย เจดีย์ประธาน วิหาร เจดีย์ราย

4. วัดโพ่งเม่น (วัดช่างทอง หรือวัดลังการาม) ประกอบด้วย เจดีย์ประธาน วิหาร เจดีย์

ราย

58107313 : Major ART HISTORY

Keyword : Sukhothai Architecture, Lotus bud shaped pagoda, Bell shape pagoda

MISS VARANYA PAHA : THE ANALYSIS OF STYLE AND 3D PICTORIAL ASSUMPTION OF WATS BUILT BY TAPI SRICHULALAK THESIS ADVISOR : ASSISTANT PROFESSOR ACHIRAT CHAIYAPOTPANIT, Ph.D.

The purpose of this study is objective of the architectural style of the temple group constructed by Her Royal Highness Princess Srichulalak. By checking the documentary, evidence ,Work of arts Including decorations compared to contemporary temples In order to use the information to be prepared in the presumed form with 3D visualization.

Which is a complete demonstration of the architectural style of the temple group created by Her Royal Highness Princess Srichulalak.

The results of the study showed that The architectural styles of 4 temples built by the Her Royal Highness Princess Srichulalak. Have similar styles, sizes, and other elements within the temple. But there are some details that are different as follows.

According to the main Pagoda form.

1. Lotus bud shaped pagoda : Wat Asokaram, Wat Thaksinaram (Wat Wihan Thong)
2. Bell shape pagoda : Wat Moomlangka (Wat Burapharam), Wat Pong Men (Wat Chang Thong or Wat Lang Kha Ram)

Divided according to the architectural elements in temple

1. Wat Asokaram Consists of the Principle Pagoda, Vihara, Mandapa and lesser Pagoda, which is the only temple from all 4 temples with the construction of the mandapa in the temple And still located in the main axis of the temple Demonstrated importance.

2. Wat Moomlangka (Wat Burapharam) of the Principle Pagoda, Vihara, Ubosot and lesser Pagoda, which the Ubosot is located outside the temple's layout. It is assumed that it was

created further after being influenced by other arts.

3. Wat Thaksinaram (Wat Wihan Thong) consists of the Principle Pagoda, Vihara and Lesser pagoda.

4. Wat Pong Men (Wat Chang Thong or Wat Lang Kha Ram) consists of the Principle Pagoda, Vihara and Lesser pagoda.

กิตติกรรมประกาศ

การค้นคว้าอิสระฉบับนี้สำเร็จไปได้ด้วยดี เพราะได้รับความอนุเคราะห์และความกรุณาจาก อาจารย์และผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย จึงได้กราบขอบคุณมา ณ ที่นี้ คือ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อชิรัชญ์ ไชยพจน์พานิช อาจารย์ที่ปรึกษาในการค้นคว้าวิจัยอิสระ คอยตรวจทาน ปรับแก้ ให้ความช่วยเหลือ คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัยอย่างยิ่ง และชี้แนะ แนวทางในการศึกษามาปรับใช้กับเทคนิคทางถ่ายภาพฟลัก เพื่อนำเสนอรูปแบบสันนิษฐานให้ น่าสนใจยิ่งขึ้น ส่งผลให้การค้นคว้าอิสระฉบับนี้ถูกต้องสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์เป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์ ประธานกรรมการสอบการค้นคว้า อิสระที่ได้ให้ความรู้ คำปรึกษา และคำแนะนำในประเด็นใหม่ๆที่น่าสนใจ และเป็นประโยชน์แก่การ ค้นคว้าอิสระฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.สันติ เล็กสุขุม (ราชบัณฑิต) ที่ให้ความรู้ คำแนะนำในการนำเทคนิคทางด้านกราฟฟิคมาประยุกต์ในการนำเสนอแก่การค้นคว้าอิสระฉบับนี้ให้ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณคุณอาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะทุกท่านที่ได้ให้ความรู้ คำแนะนำและประสบการณ์อันมีค่าแก่ผู้วิจัย

ขอบพระคุณเจ้าของหนังสือ วารสาร เอกสาร และวิทยานิพนธ์ทุกเล่ม และผู้ให้ข้อมูลทุก ท่านที่ช่วยให้การค้นคว้าอิสระมีความสมบูรณ์

ขอบพระคุณ คุณอนุภาพ นันติ รุ่นพี่ร่วมรุ่นที่ให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำในด้าน กราฟฟิก ทำให้การค้นคว้าอิสระเล่มนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

และที่สำคัญขอขอบคุณสมาชิกในครอบครัวทุกคน คุณพ่อ คุณแม่ พี่ชาย ญาติๆ และเพื่อนๆ ผู้ที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จทุกอย่าง ให้การสนับสนุนและให้กำลังใจด้วยดีมาตลอดการศึกษา

ประโยชน์อันเกิดจากการค้นคว้าอิสระฉบับนี้ ผู้วิจัยขอน้อมบูชาแด่พระคุณบิดา มารดา ครู อาจารย์ ที่อบรมสั่งสอนแนะแนวความคิด และเป็นแรงผลักดันให้อุดทนและผ่านพ้นอุปสรรคต่างๆ จนสำเร็จการศึกษาในครั้งนี้

วรัญญา พาหะ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ฅ
สารบัญรูปภาพ	ฐ
บทที่ 1	1
บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	2
สมมติฐานของการศึกษา.....	2
ขอบเขตการศึกษา.....	3
ขั้นตอนการศึกษา.....	3
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	3
บทที่ 2	4
ข้อมูลเบื้องต้นของวัดอโศการาม วัดมumlลิ่งกา วัดวิหารทอง และวัดโพรงเม่น จ.สุโขทัย.....	4
วัดอโศการาม.....	5
1. ประวัติความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของการสร้างวัดจากหลักฐานเอกสารและจารึก.....	5
2. แผนผัง	6
3. โบราณสถานและสิ่งก่อสร้างภายในวัด	6
3.1 เจดีย์ประธาน	7
3.2 วิหาร.....	10

3.3 มณฑป.....	12
3.4 เจดีย์ราย.....	15
วัดมุลังกา (วัดบูรพาราม).....	21
1. ประวัติความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของการสร้างวัดจากหลักฐานเอกสารและจารึก....	21
2. แผนผัง.....	22
3. โบราณสถานและสิ่งก่อสร้างภายในวัด.....	22
3.1 เจดีย์ประธาน.....	23
3.2 วิหาร.....	27
3.3 โบสถ์.....	29
3.4 เจดีย์ราย.....	32
วัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง).....	34
1. ประวัติความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของการสร้างวัดจากหลักฐานเอกสารและจารึก....	34
2. แผนผัง.....	34
3. โบราณสถานและสิ่งก่อสร้างภายในวัด.....	35
3.1 เจดีย์ประธาน.....	35
3.2 วิหาร.....	38
3.3 เจดีย์ราย.....	41
วัดโพรงเม่น (วัดช่างทอง หรือ วัดลังการาม).....	45
1. ประวัติความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของการสร้างวัดจากหลักฐานเอกสารและจารึก....	45
2. แผนผัง.....	45
3. โบราณสถานและสิ่งก่อสร้างภายในวัด.....	46
3.1 เจดีย์ประธาน.....	46
3.2 วิหาร.....	48
3.3 เจดีย์ราย.....	50

บทที่ 3	53
ความหมาย รูปแบบ และองค์ประกอบทางด้านสถาปัตยกรรมสมัยสุโขทัย	53
1. เจดีย์ทรงระฆังแบบสุโขทัย (แบบปกติ).....	53
1.1 เจดีย์ทรงระฆังที่มีฐานบัว เป็นฐานบัวลูกแก้วอกไก่ในผังกลม (ลักษณะพิเศษ)	58
1.2 เจดีย์ทรงระฆังที่มีฐานบัวลูกแก้วอกไก่ในผังแปดเหลี่ยมรองรับชุกบัวถลา (ลักษณะพิเศษ)	58
2. เจดีย์ทรงยอดดอกบัวตูม หรือ เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์	61
3. เจดีย์ทรงปราสาทห้ายอด	66
4. เจดีย์ทรงปราสาทยอดแบบสุโขทัย	70
5. มณฑป	75
6. วิหาร	78
7. อุโบสถ.....	78
บทที่ 4	80
ภาพสันนิษฐาน 3 มิตติของวัดที่สร้างโดยสมเด็จพระราชเทวีศรีจุฬาลักษณ์	80
วัดโสภาราม.....	80
1. เจดีย์ประธาน	80
2. วิหาร	84
3. มณฑป	86
4. เจดีย์ราย	89
วัดมุลังกา (วัดบูรพาราม).....	98
1. เจดีย์ประธาน	99
2. วิหาร	104
3. โบสถ์.....	106
4. เจดีย์ราย	108

วัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง).....	113
1. เจดีย์ประธาน	113
2. วิหาร	116
3. เจดีย์ราย	118
วัดโพรงเม่น (วัดช่างทอง หรือ วัดลังการาม).....	126
1. เจดีย์ประธาน	126
2. วิหาร	128
3. เจดีย์ราย	130
บทที่ 5	136
บทสรุป.....	136
รายการอ้างอิง	138
ประวัติผู้เขียน	144

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 แสดงตำแหน่งที่ตั้งวัดทั้ง 4 ในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย	4
ภาพที่ 2 แผนผังภายในวัดอโศการาม	6
ภาพที่ 3 แผนผังเจดีย์ประธานวัดอโศการาม	7
ภาพที่ 4 กลุ่มอาคารและสิ่งก่อสร้างภายในวัดอโศการาม	8
ภาพที่ 5 ส่วนฐานเจดีย์ประธานภายในวัดอโศการาม	8
ภาพที่ 6 ส่วนยอดเจดีย์ประธานภายในวัดอโศการามที่พังทลายลงมา.....	9
ภาพที่ 7 ส่วนยอดเจดีย์ประธานภายในวัดอโศการามที่พังทลายลงมา.....	9
ภาพที่ 8 แสดงแผนผังวิหารวัดอโศการาม.....	10
ภาพที่ 9 ส่วนฐานวิหารภายในวัดอโศการาม.....	11
ภาพที่ 10 ส่วนฐานวิหารภายในวัดอโศการาม.....	11
ภาพที่ 11 แผนผังมณฑปวัดอโศการาม	12
ภาพที่ 12 ส่วนฐานมณฑปภายในวัดอโศการาม ทางด้านทิศตะวันออก.....	13
ภาพที่ 13 ส่วนฐานมณฑปภายในวัดอโศการาม ทางด้านทิศใต้.....	13
ภาพที่ 14 ส่วนฐานมณฑปภายในวัดอโศการาม ทางด้านทิศตะวันตก.....	14
ภาพที่ 15 ส่วนฐานมณฑปภายในวัดอโศการาม ทางด้านทิศเหนือ	14
ภาพที่ 16 แผนผังเจดีย์รายวัดอโศการาม	15
ภาพที่ 17 ส่วนฐานเจดีย์รายภายในวัดอโศการามด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้.....	16
ภาพที่ 18 ส่วนฐานเจดีย์รายภายในวัดอโศการามด้านทิศใต้.....	16
ภาพที่ 19 ส่วนฐานเจดีย์รายภายในวัดอโศการามด้านทิศใต้.....	17
ภาพที่ 20 ส่วนฐานเจดีย์รายภายในวัดอโศการามด้านทิศใต้.....	18
ภาพที่ 21 ส่วนฐานเจดีย์รายภายในวัดอโศการามด้านทิศใต้.....	18

ภาพที่ 22	ส่วนฐานเจดีย์รายภายในวัดอโศการามด้านทิศใต้องค์ที่ 5	19
ภาพที่ 23	ส่วนฐานเจดีย์รายภายในวัดอโศการามด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้องค์ที่ 6	19
ภาพที่ 24	ส่วนฐานเจดีย์รายภายในวัดอโศการามด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือองค์ที่ 7	20
ภาพที่ 25	แผนผังภายในวัดมumlลंगा (วัดบูรพาราม)	22
ภาพที่ 26	แผนผังเจดีย์ประธานวัดมumlลंगा (วัดบูรพาราม).....	23
ภาพที่ 27	ส่วนฐานเจดีย์ประธานภายในวัดมumlลंगा (วัดบูรพาราม).....	24
ภาพที่ 28	ส่วนฐานเจดีย์ประธานภายในวัดมumlลंगा (วัดบูรพาราม).....	24
ภาพที่ 29	ส่วนฐานเจดีย์ประธานภายในวัดมumlลंगा (วัดบูรพาราม).....	25
ภาพที่ 30	ส่วนฐานเจดีย์ประธานภายในวัดมumlลंगा (วัดบูรพาราม).....	25
ภาพที่ 31	ภาพถ่ายเก่าเจดีย์ประธานวัดมumlลंगा (วัดบูรพาราม)	26
ภาพที่ 32	แผนผังวิหารวัดมumlลंगा (วัดบูรพาราม)	27
ภาพที่ 33	ส่วนฐานวิหารภายในวัดมumlลंगा (วัดบูรพาราม).....	28
ภาพที่ 34	ส่วนฐานวิหารภายในวัดมumlลंगा (วัดบูรพาราม).....	28
ภาพที่ 35	พื้นที่บริเวณภายในวิหารวัดมumlลंगा (วัดบูรพาราม).....	29
ภาพที่ 36	แผนผังโบสถ์วัดมumlลंगा (วัดบูรพาราม)	29
ภาพที่ 37	ส่วนฐานโบสถ์ภายในวัดมumlลंगा (วัดบูรพาราม).....	30
ภาพที่ 38	ส่วนฐาน โบสถ์ภายในวัดมumlลंगा (วัดบูรพาราม).....	30
ภาพที่ 39	ส่วนฐานโบสถ์ภายในวัดมumlลंगा (วัดบูรพาราม).....	31
ภาพที่ 40	ส่วนฐาน โบสถ์ภายในวัดมumlลंगा (วัดบูรพาราม).....	31
ภาพที่ 41	แผนผังเจดีย์รายวัดมumlลंगा (วัดบูรพาราม).....	32
ภาพที่ 42	ส่วนฐานเจดีย์รายภายในวัดมumlลंगाทางด้านทิศใต้ของเจดีย์ประธานองค์ที่ 1 และองค์ที่ 2	32
ภาพที่ 43	ส่วนฐานเจดีย์รายภายในวัดมumlลंगाทางด้านทิศใต้ของเจดีย์ประธานองค์ที่ 2.....	33
ภาพที่ 44	ส่วนฐานเจดีย์รายภายในวัดมumlลंगाด้านทิศเหนือของเจดีย์ประธานองค์ที่ 3	33

ภาพที่ 69	แสดงแผนผังเจดีย์รายวัดโพรงเม่น (วัดช่างทอง หรือ วัดลังการาม).....	50
ภาพที่ 70	ส่วนฐานเจดีย์รายวัดโพรงเม่น (วัดช่างทอง หรือ วัดลังการาม).....	51
ภาพที่ 71	ส่วนฐานเจดีย์รายวัดโพรงเม่น (วัดช่างทอง หรือ วัดลังการาม).....	51
ภาพที่ 72	ส่วนฐานเจดีย์รายวัดโพรงเม่น (วัดช่างทอง หรือ วัดลังการาม).....	52
ภาพที่ 73	รูปแบบเจดีย์ทรงระฆังแบบสุโขทัย.....	54
ภาพที่ 74	ลายเส้นเจดีย์ทรงปราสาทยอดแบบสุโขทัย.....	55
ภาพที่ 75	เจดีย์ประธานวัดชนะสงคราม เมืองสุโขทัย.....	56
ภาพที่ 76	เจดีย์ประธานวัดช้างล้อม เมืองสุโขทัย.....	57
ภาพที่ 77	เจดีย์รายภายในวัดมหาธาตุสุโขทัย.....	60
ภาพที่ 78	รูปแบบเจดีย์ทรงยอดดอกบัวตูม (เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์).....	62
ภาพที่ 79	ลายเส้นเจดีย์ทรงยอดดอกบัวตูม หรือ เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์.....	63
ภาพที่ 80	เจดีย์ประธานวัดมหาธาตุสุโขทัย.....	64
ภาพที่ 81	เจดีย์ประธานวัดตระพังเงิน เมืองสุโขทัย.....	65
ภาพที่ 82	ลายเส้นเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอด.....	67
ภาพที่ 83	เจดีย์ประจำมุมทรงปราสาทห้ายอดที่วัดมหาธาตุสุโขทัย.....	68
ภาพที่ 84	เจดีย์ประจำมุมทรงปราสาทห้ายอดที่วัดมหาธาตุสุโขทัย.....	68
ภาพที่ 85	เจดีย์รายทรงปราสาทห้ายอดที่วัดเจดีย์เจ็ดแถว.....	69
ภาพที่ 86	รูปแบบเจดีย์ทรงปราสาทยอดแบบสุโขทัย.....	71
ภาพที่ 87	ลายเส้นเจดีย์ทรงปราสาทยอดแบบสุโขทัย.....	72
ภาพที่ 88	เจดีย์ประจำด้านทรงปราสาทยอดแบบสุโขทัยที่วัดมหาธาตุสุโขทัย.....	73
ภาพที่ 89	เจดีย์ประจำด้านทรงปราสาทยอดแบบสุโขทัยที่วัดเจดีย์เจ็ดแถว.....	74
ภาพที่ 90	มณฑปวัดศรีชุม.....	76
ภาพที่ 91	มณฑปวัดศรีชุม.....	76
ภาพที่ 92	มณฑปวัดตระพังทองกลาง.....	77

ภาพที่ 93 มณฑปวัดช่อนข้าว	77
ภาพที่ 94 แผนผังภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันวัดอโศการาม.....	80
ภาพที่ 95 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันเจดีย์ประธานวัดอโศการาม.....	80
ภาพที่ 96 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันเจดีย์ประธานวัดอโศการาม.....	81
ภาพที่ 97 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติเจดีย์ประธานวัดอโศการาม	82
ภาพที่ 98 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติเจดีย์ประธานวัดอโศการาม	83
ภาพที่ 99 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันวิหารวัดอโศการาม.....	84
ภาพที่ 100 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันวิหารวัดอโศการาม.....	84
ภาพที่ 101 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวิหารวัดอโศการาม.....	85
ภาพที่ 102 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวิหารวัดอโศการาม	85
ภาพที่ 103 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันมณฑปวัดอโศการาม.....	86
ภาพที่ 104 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันมณฑปวัดอโศการาม.....	86
ภาพที่ 105 มณฑปภายในวัดเชตุพน	87
ภาพที่ 106 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติมณฑปวัดอโศการาม	88
ภาพที่ 107 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติมณฑปวัดอโศการาม	88
ภาพที่ 108 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติมณฑปวัดอโศการาม	89
ภาพที่ 109 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันเจดีย์รายองค์ที่ 1 วัดอโศการาม	89
ภาพที่ 110 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันเจดีย์รายองค์ที่ 2 วัดอโศการาม	90
ภาพที่ 111 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติเจดีย์รายองค์ที่ 1, 2 วัดอโศการาม.....	90
ภาพที่ 112 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันเจดีย์รายองค์ 3 วัดอโศการาม	91
ภาพที่ 113 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติเจดีย์รายองค์ที่ 3 วัดอโศการาม	91
ภาพที่ 114 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันเจดีย์รายองค์ที่ 4 วัดอโศการาม	92
ภาพที่ 115 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันเจดีย์รายองค์ที่ 4 วัดอโศการาม	92
ภาพที่ 116 เจดีย์บริวารภายในวัดเจดีย์เจ็ดแถว เมืองศรีสัชชนาลัย	93

ภาพที่ 117	ภาพสันนิษฐาน 3 มิติเจดีย์รายองค์ที่ 3 วัดอโศการาม	94
ภาพที่ 118	ภาพสันนิษฐาน 3 มิติเจดีย์รายองค์ที่ 3 วัดอโศการาม	94
ภาพที่ 119	ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันเจดีย์รายองค์ที่ 5 วัดอโศการาม	95
ภาพที่ 120	ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันเจดีย์รายองค์ที่ 6,7 วัดอโศการาม	95
ภาพที่ 121	ภาพสันนิษฐาน 3 มิติเจดีย์รายองค์ที่ 6,7 วัดอโศการาม	96
ภาพที่ 122	ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวัดอโศการามด้านทิศตะวันออก	97
ภาพที่ 123	ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวัดอโศการามด้านทิศใต้.....	97
ภาพที่ 124	ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวัดอโศการามด้านทิศตะวันตก.....	97
ภาพที่ 125	ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวัดอโศการามด้านทิศเหนือ.....	98
ภาพที่ 126	แผนผังภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันวัดมumlลنگกา (วัดบูรพาราม).....	98
ภาพที่ 127	แผนผังภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันวัดมumlลنگกา (วัดบูรพาราม).....	98
ภาพที่ 128	ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันเจดีย์ประธานวัดมumlลنگกา (วัดบูรพาราม).....	99
ภาพที่ 129	ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันเจดีย์ประธานวัดมumlลنگกา (วัดบูรพาราม).....	99
ภาพที่ 130	ส่วนฐานเจดีย์ประธานภายในวัดสังฆาวาส.....	100
ภาพที่ 131	ส่วนฐานเจดีย์ประธานภายในวัดสังฆาวาส.....	100
ภาพที่ 132	ส่วนฐานเจดีย์ประธานภายในวัดมังกร	101
ภาพที่ 133	ส่วนฐานเจดีย์ประธานภายในวัดมังกร	101
ภาพที่ 134	ฐานเจดีย์รายภายในวัดมังกรด้านทิศตะวันตก.....	102
ภาพที่ 135	เจดีย์รายภายในวัดช้างล้อมสุโขทัย	102
ภาพที่ 136	ภาพสันนิษฐาน 3 มิติเจดีย์ประธานมumlลنگกา (วัดบูรพาราม).....	103
ภาพที่ 137	ภาพสันนิษฐาน 3 มิติเจดีย์ประธานมumlลنگกา (วัดบูรพาราม).....	104
ภาพที่ 138	ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันวิหารวัดมumlลنگกา (วัดบูรพาราม).....	104
ภาพที่ 139	ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันวิหารวัดมumlลنگกา (วัดบูรพาราม).....	105
ภาพที่ 140	ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวิหารมumlลنگกา (วัดบูรพาราม).....	105

ภาพที่ 189 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติกลุ่มเจดีย์รายทรงพุ่มข้าวบิณฑ์วัดโพรงเม่น (วัดช่างทอง หรือ วัด ลังการาม)	130
ภาพที่ 190 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติกลุ่มเจดีย์รายทรงพุ่มข้าวบิณฑ์วัดโพรงเม่น (วัดช่างทอง หรือ วัด ลังการาม)	131
ภาพที่ 191 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวัดโพรงเม่น(วัดช่างทอง หรือ วัดลังการาม)แบบที่ 1 ด้านทิศ ตะวันออก.....	131
ภาพที่ 192 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวัดโพรงเม่น(วัดช่างทอง หรือ วัดลังการาม)แบบที่ 1 ด้านทิศใต้	132
ภาพที่ 193 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวัดโพรงเม่น(วัดช่างทอง หรือ วัดลังการาม)แบบที่ 1 ด้านทิศ ตะวันตก	132
ภาพที่ 194 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวัดโพรงเม่น(วัดช่างทอง หรือ วัดลังการาม)แบบที่ 1 ด้านทิศเหนือ	132
ภาพที่ 195 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติกลุ่มเจดีย์รายทรงระฆังแบบสุโขทัยวัดโพรงเม่น (วัดช่างทอง หรือ วัดลังการาม).....	133
ภาพที่ 196 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติกลุ่มเจดีย์รายทรงระฆังแบบสุโขทัยวัดโพรงเม่น (วัดช่างทอง หรือ วัดลังการาม).....	133
ภาพที่ 197 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวัดโพรงเม่น (วัดช่างทอง หรือ วัดลังการาม) แบบที่ 2 ด้านทิศ ตะวันออก.....	134
ภาพที่ 198 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวัดโพรงเม่น (วัดช่างทอง หรือ วัดลังการาม) แบบที่ 2 ด้านทิศใต้	134
ภาพที่ 199 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวัดโพรงเม่น (วัดช่างทอง หรือ วัดลังการาม) แบบที่ 2 ด้านทิศ ตะวันตก	135
ภาพที่ 200 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวัดโพรงเม่น (วัดช่างทอง หรือ วัดลังการาม) แบบที่ 2 ด้านทิศ เหนือ.....	135

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีตจังหวัดสุโขทัย เป็นเมืองโบราณที่มีขนาดใหญ่และมีความสำคัญมากแห่งหนึ่ง มีอายุยาวนานหลายร้อยปี เป็นเมืองที่เต็มไปด้วยเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ เรื่องราวทางโบราณคดีให้ได้ศึกษาอย่างหลากหลาย ซึ่งในปัจจุบันก็ยังมีการศึกษาเรื่องราวอย่างต่อเนื่อง จนเกิดเป็นประเด็นที่น่าสนใจทางวิชาการ และเนื่องจากว่าเมืองสุโขทัยมีอายุยาวนาน ทำให้โบราณสถานบางแห่งมีการทรุดโทรมจนถูกบูรณะซ่อมแซมรูปแบบมาหลากหลายยุคสมัย บางแห่งพังทลายไปตามกาลเวลาไม่เหลือสภาพสมบูรณ์ ซึ่งในปัจจุบันก้าวเข้าสู่ยุคดิจิทัลจึงนำโปรแกรมคอมพิวเตอร์มาออกแบบ เพื่อนำเสนอข้อมูลและจัดทำรูปแบบสันนิษฐานภาพ 3 มิติต่อไป โดยจะทำการศึกษาโบราณสถานนอกกำแพงเมืองสุโขทัยทางด้านทิศใต้ทั้ง 4 วัด ได้แก่ วัดอโศการาม วัดบูรพาราม วัดทักษิณาราม และวัดลังการาม ซึ่งสมเด็จพระราชเทพีศรีจุฬาลักษณ์โปรดให้สร้างขึ้นคัมภีร์กล่าวถึงในจารึกที่พบในวัดอโศการาม ระบุศักราช 761 (พุทธศักราช 1942)¹ นอกจากนี้ยังพบในจารึกวัดบูรพาราม กล่าวการสถาปนาวัดบูรพารามโดยสมเด็จพระราชเทพีศรีจุฬาลักษณ์ จุลศักราช 774 (พุทธศักราช 1955)²

ปัญหาคือทั้ง 4 วัด ในจารึกดังกล่าวนี้คือวัดใดในปัจจุบัน ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์ได้สันนิษฐานโดยยึดเอาวัดอโศการามเป็นวัดหลัก และวิเคราะห์จากชื่อวัดที่ปรากฏในจารึก ซึ่งเป็นชื่อที่หมายถึงทิศต่างๆ เช่น วัดบูรพาราม ตรงกับทิศตะวันออก วัดทักษิณารามตรงกับทิศใต้ แต่วัดลังการามนั้นไม่แน่ชัดเพราะไม่ตรงกับชื่อทิศใด นอกจากนี้ยังวิเคราะห์จากแผนผังของวัดร่วมด้วย วัดบูรพารามสันนิษฐานว่าเป็นวัดมุมลังกาในปัจจุบัน เนื่องจากเป็นวัดที่มีคูน้ำล้อมรอบขนาด 40x60 เมตร ใกล้เคียงกับขนาดของคูน้ำล้อมรอบวัดอโศการาม นอกจากนี้ยังมีสิ่งก่อสร้างภายในวัดสอดคล้องตามที่ศิลาจารึกระบุ วัดทักษิณารามสันนิษฐานว่าเป็นวัดวิหารทองในปัจจุบัน เนื่องจากเป็นวัดที่มีคูน้ำล้อมรอบขนาด 40x80 เมตร และเจดีย์ประธานยังเป็นทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ เช่นเดียวกับเจดีย์ประธานวัดอโศการาม ส่วนวัดลังการามนั้นเนื่องจากชื่อวัดไม่ได้เกี่ยวข้องกับทิศ

¹ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), จารึกวัดอโศการาม, ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย, เข้าถึงได้จาก(<https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/detail/235>)

² ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), จารึกวัดบูรพาราม, ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย, เข้าถึงได้จาก(https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/image_detail/255)

พิจารณาจากวัดที่อยู่ใกล้เคียงกับกลุ่มวัดอโศการาม วัดทักษิณาราม วัดบูรพารามและมีขนาดแผนผังใกล้เคียงมากที่สุด วัดโพรงเม่น ซึ่งเป็นวัดที่มีคูน้ำล้อมรอบขนาด 40x80 เมตร ซึ่งมีขนาดเท่ากันกับวัดอโศการามและวัดทักษิณาราม³

ปัจจุบันวัดทั้ง 4 คือ วัดอโศการาม วัดมumlลنگกา วัดวิหารทอง วัดโพรงเม่น มีสภาพทรุดโทรมอย่างมากทำให้ยากต่อการทราบถึงรูปแบบสถาปัตยกรรมภายในวัด จึงเป็นประเด็นสำคัญของการศึกษาในครั้งนี้

ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบสถาปัตยกรรม องค์ประกอบต่างๆ ภายในวัดอโศการาม วัดมumlลنگกา วัดวิหารทอง และวัดโพรงเม่น
2. จัดทำเป็นรูปแบบสันนิษฐานภาพ 3 มิติ เพื่อให้ให้เห็นภาพรวมองค์ประกอบสิ่งก่อสร้างภายในวัดจามข้อสันนิษฐานของศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์ ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

สมมติฐานของการศึกษา

1. ตำแหน่งที่ตั้งของวัดอโศการาม วัดมumlลنگกา วัดวิหารทอง และวัดโพรงเม่น น่าจะอยู่บริเวณใกล้เคียงกัน เนื่องจากผู้สร้างวัดทั้ง 4 คือ สมเด็จพระราชเทวีศรีจุฬาลักษณ์ 4
2. วัดอโศการาม และวัดวิหารทองน่าจะมีรูปแบบเจดีย์ประธานที่เหมือนกัน คือเป็นเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ซึ่งเป็นรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของเจดีย์สุโขทัย
3. วัดมumlลنگกา และวัดโพรงเม่นน่าจะมีรูปแบบเจดีย์ประธานที่เหมือนกัน คือเป็นเจดีย์ทรงระฆัง แต่มีความพิเศษ ก็จะมีชั้นฐานแปดเหลี่ยม มารองรับองค์ระฆังหนึ่งฐาน ซึ่งเป็นรูปแบบที่พบได้ไม่มากนักในสุโขทัยนอกจากนี้พบที่วัดสังฆาวาส วัดมังกร เจดีย์รายที่วัดมหาธาตุสุโขทัย และเจดีย์รายที่วัดช้างล้อมสุโขทัย เป็นต้น
4. รูปแบบวิหารของวัดอโศการาม วัดมumlลنگกา วัดวิหารทอง และวัดโพรงเม่น น่าจะมีรูปแบบเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน เนื่องจากสร้างในระยะเวลาใกล้เคียงกัน และก็น่าจะสร้างขึ้นจากคนกลุ่มเดียวกัน

³ ศักดิ์ชัย สายสิงห์. “ดำรงวิชาการ ปีที่3 ฉบับ 5 (มกราคม – มิถุนายน) 2541” ,คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ,กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ,2541 ,หน้า 1 – 12.

ขอบเขตการศึกษา

- 1 ศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมของวัดอโศการาม วัดมumlลंगा วัดวิหารทอง และวัดโพรงเม่น โดยตรวจสอบเปรียบเทียบจากวัดที่สร้างขึ้นร่วมสมัยกัน
- 2 ศึกษาพัฒนาการรูปแบบสถาปัตยกรรม รวมถึงองค์ประกอบอื่นๆ โดยตรวจสอบเปรียบเทียบจากวัดที่สร้างขึ้นร่วมสมัยกัน
- 3 ศึกษาที่มาแหล่งบันดาลใจที่ปรากฏ และแนวความคิดทางเชิงช่างที่ปรากฏในสถาปัตยกรรมที่สร้างร่วมสมัยกัน

ขั้นตอนการศึกษา

- 1 รวบรวมข้อมูลเอกสาร ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ ข้อมูลด้านโบราณคดี หนังสือ บันทึก จารึก พงศาวดาร ภาพถ่ายเก่า และเอกสารที่มีผู้ศึกษาไว้แล้ว
- 2 รวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยการศึกษาเก็บข้อมูลจากสถานที่จริง
- 3 ศึกษาและวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลทั้งหมดจากข้อมูลเอกสาร ข้อมูลภาคสนาม และหลักฐานทางโบราณคดี
- 4 นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยมาจัดทำรูปเล่มและรูปแบบสันนิษฐานภาพ 3 มิติ

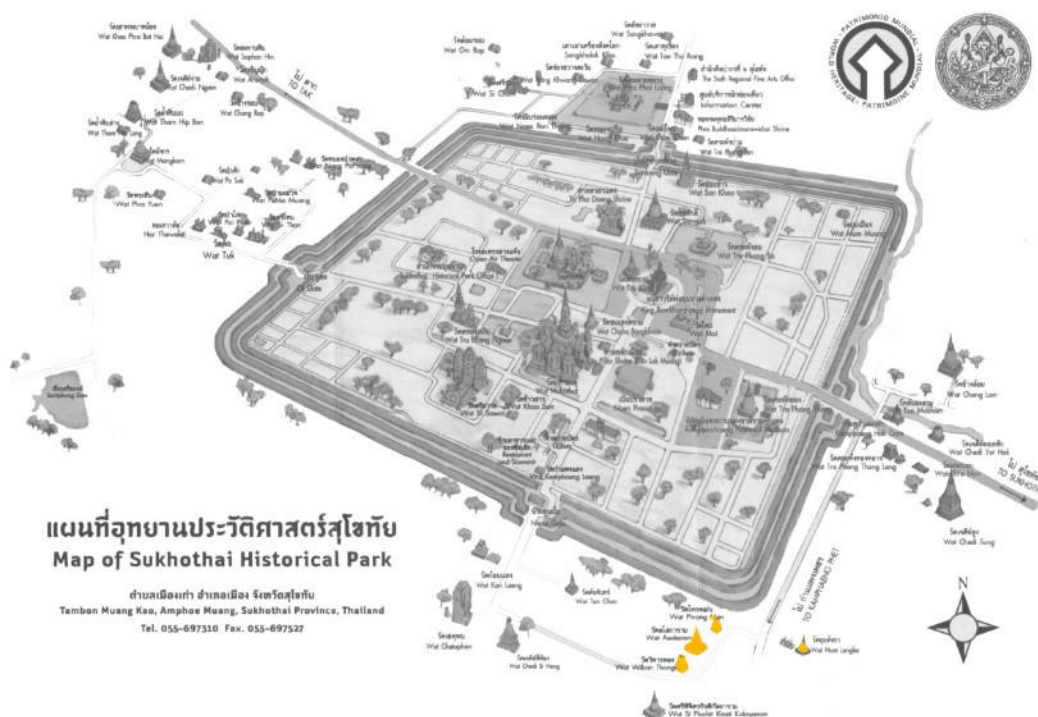
ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1 ทำให้ทราบถึงองค์ประกอบ รูปแบบศิลปกรรมที่ก่อสร้างโดย สมเด็จพระราชเทพีศรีจุฬาลักษณ์ ว่าในแต่ละวัดนั้นมีรูปแบบที่เหมือนหรือต่างกันอย่างไร
- 2 การนำข้อมูล และหลักฐาน ตลอดจนแนวคิดและข้อเสนอแนะจากงานวิจัยนี้ มานำเสนอเป็นรูปแบบสันนิษฐานภาพ 3 มิติ ซึ่งเป็นการนำเสนอรูปแบบใหม่ เพื่อให้ผู้ที่สนใจได้เห็นภาพของกลุ่มวัดที่สร้างโดยพระราชเทพีศรีจุฬาลักษณ์ได้สมบูรณ์ชัดเจนยิ่งขึ้น

บทที่ 2

ข้อมูลเบื้องต้นของวัดอโศการาม วัดมumlลنگา วัดวิหารทอง และวัดโพรงเม่น จ.สุโขทัย

ในบทนี้จะกล่าวถึงข้อมูลเบื้องต้นของแต่ละวัด อันประกอบไปด้วยประวัติและลักษณะสิ่งก่อสร้างที่ยังคงหลงเหลือในปัจจุบัน ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะได้นำมาใช้ในการทำภาพสันนิษฐาน 3 มิติ ที่ตั้งของวัดกลุ่มนี้ตั้งอยู่ห่างจากประตูระโม่ประมาณ 1 กิโลเมตร ในเขตตำบลคลองยาง อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย⁴ โดยวัดโพรงเม่นอยู่ทางด้านทิศเหนือของวัดอโศการาม วัดวิหารทองอยู่ทางด้านทิศใต้ของวัด อโศการาม ส่วนวัดมumlลنگาตั้งอยู่ห่างออกไปทางทิศตะวันออก โดยมีถนนพระร่วงคั่น (ภาพที่ 1)

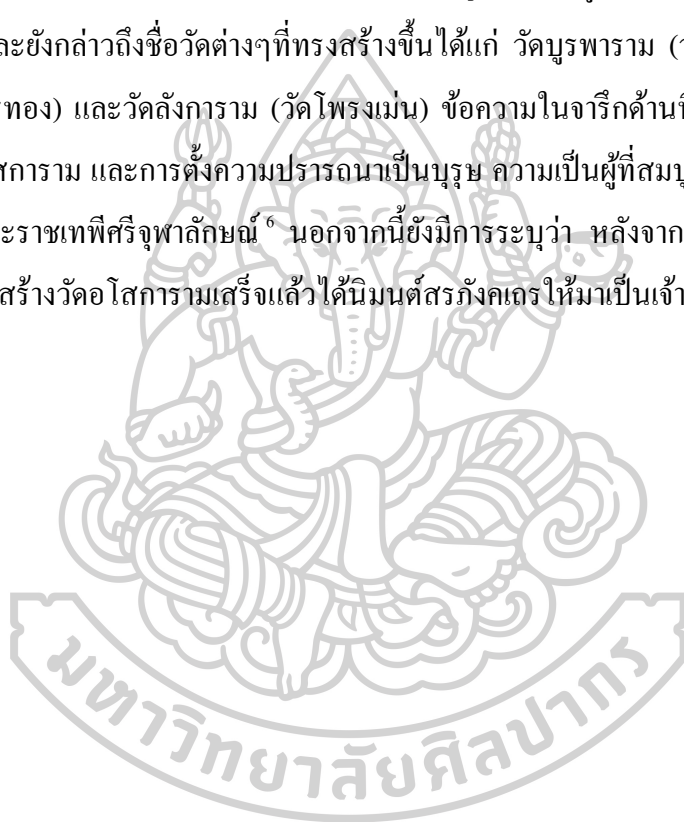
ภาพที่ 1 แสดงตำแหน่งที่ตั้งวัดทั้ง 4 ในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย
ที่มา (ดัดแปลง) อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

⁴ กรมศิลปากร .“มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสุชนาลัย กำแพงเพชร” กรุงเทพฯ .; กองโบราณคดี กรมศิลปากร .32 หน้า,

วัดโสการาม

1. ประวัติความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของการสร้างวัดจากหลักฐานเอกสารและจารึก

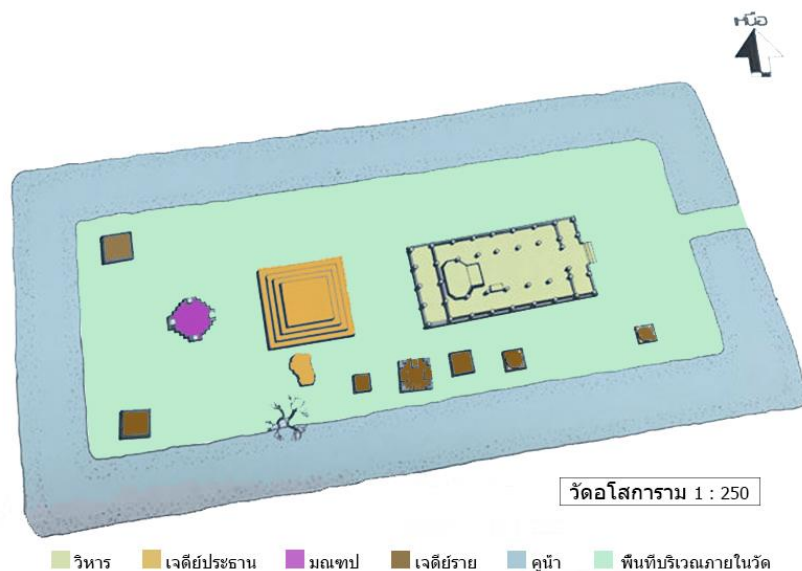
วัดโสการาม ปรากฏชื่อที่ชาวบ้านเรียกว่า “วัดสลัดไค”⁵ ซึ่งหลักฐานที่ค้นพบในวัดโสการาม ได้แก่ ศิลาจารึกวัดโสการาม ในศิลาจารึกนั้นมีการกล่าวถึงปีที่สร้างและชื่อผู้ที่สร้างวัด โดยปรากฏข้อความในจารึกด้านที่ 1 กล่าวถึงสมเด็จพระราชเทพีศรีจุฬาลักษณ์ พระอัครมเหสีสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช ทรงมีพระราชศรัทธาประดิษฐานพระสถูปไว้ในวัดโสการาม สร้างเมื่อ พ.ศ. 1942 และยังคงกล่าวถึงชื่อวัดต่างๆที่ทรงสร้างขึ้นได้แก่ วัดบูรพาราม (วัดมุลังกา) วัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง) และวัดลังการาม (วัดโพรงม่น) ข้อความในจารึกด้านที่ 2 กล่าวถึงการบำเพ็ญกุศลในวัดโสการาม และการตั้งความปรารถนาเป็นบุรุษ ความเป็นผู้ที่สมบุรณ์ด้วยรูป ยศ และอายุของสมเด็จพระราชเทพีศรีจุฬาลักษณ์⁶ นอกจากนี้ยังมีการระบุว่า หลังจากที่สมเด็จพระราชเทพีศรีจุฬาลักษณ์ สร้างวัดโสการามเสร็จแล้วได้นิมนต์สร้งกัณเฑาะให้มาเป็นเจ้าอาวาสวัดโสการามอีกด้วย

⁵ กรมศิลปากร สำนักงานศิลปากรที่ ๑ สุโขทัย “อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อดีตราชธานีที่มีอายุเก่าแก่กว่า 700” สุโขทัย, : กรมศิลปากร , 2548,หน้า .16

⁶ กรมศิลปากร “ศิลาจารึกวัดโสการาม,”จารึกสมัยสุโขทัย .กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสฉลองครบรอบ ปี ล 700อายุสือไทย .320 หน้า, 2527-2526,

2. แผนผัง (ภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 แผนผังภายในวัดโสการาม

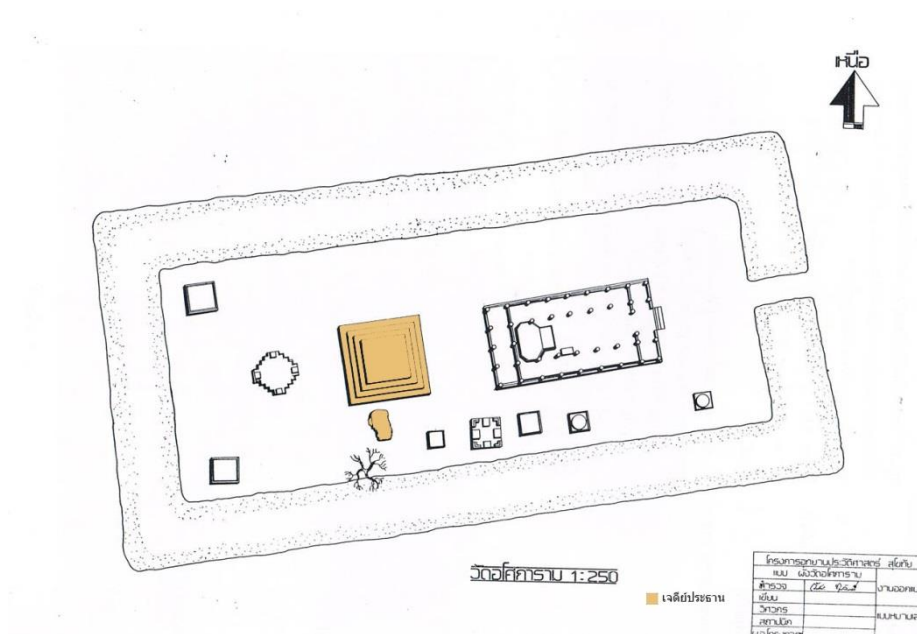
ทีมา (ดัดแปลง) ทำเนียบโบราณสถานอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ,กองโบราณคดี กรมศิลปากร ,2531

แผนผังของวัดโสการามเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีคูน้ำล้อมรอบขนาดคูกว้าง 10 เมตร ขนาด 40x80 เมตร มีทางเข้าด้านหน้าทิศตะวันออก แนวแกนหลักของวัดประกอบไปด้วยเจดีย์ประธาน ตั้งอยู่กึ่งกลางก่อน ไปทางด้านหลังของพื้นที่ มีวิหารอยู่ด้านหน้าทิศตะวันออก ด้านหลังของเจดีย์ประธานเป็นมณฑป มุมด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือและมุมด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ภายในวัดมีเจดีย์ราย 2 องค์ ซีกด้านใต้ของวัดเจดีย์ราย 5 องค์

3. โบราณสถานและสิ่งก่อสร้างภายในวัด

โบราณสถานภายในวัดประกอบไปด้วย เจดีย์ประธาน วิหาร มณฑป และเจดีย์ราย 7 องค์ อาจแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 อยู่บริเวณมุมด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือและมุมด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ตัดกับแนวแกนประธาน ซึ่งน่าสนใจว่าการสร้างอาจจะคำนึงถึงความสมมาตรของแผนผัง กลุ่มที่ 2 ตั้งเรียงอยู่ซีกด้านทิศใต้ของวัด

3.1 เจดีย์ประธาน (ภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 แผนผังเจดีย์ประธานวัดอโศการาม

ทีมา (ดัดแปลง) ทำเนียบโบราณสถานอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย, กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2531

รูปแบบของเจดีย์ประธานก่อด้วยอิฐอยู่ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดฐานกว้างประมาณ 18 เมตร ยาว 18 เมตร มีฐานเชิงซ้อนกัน 4 ฐาน ถัดขึ้นไปเป็นฐานบัวลูกแก้วอกไก่ 2 เส้น ส่วนเหนือขึ้นไปพังทลาย มีส่วนยอดคอคอยู่ทางทิศใต้ของเจดีย์ มีลักษณะเป็นยอดพุ่มข้าวบิณฑ์ ทำให้สามารถสรุปได้ว่าเจดีย์ประธานเป็นเจดีย์พุ่มข้าวบิณฑ์ (ภาพที่ 4-7)

ภาพที่ 4 กลุ่มอาคารและสิ่งก่อสร้างภายในวัดอโศการาม

ภาพที่ 5 ส่วนฐานเจดีย์ประธานภายในวัดอโศการาม

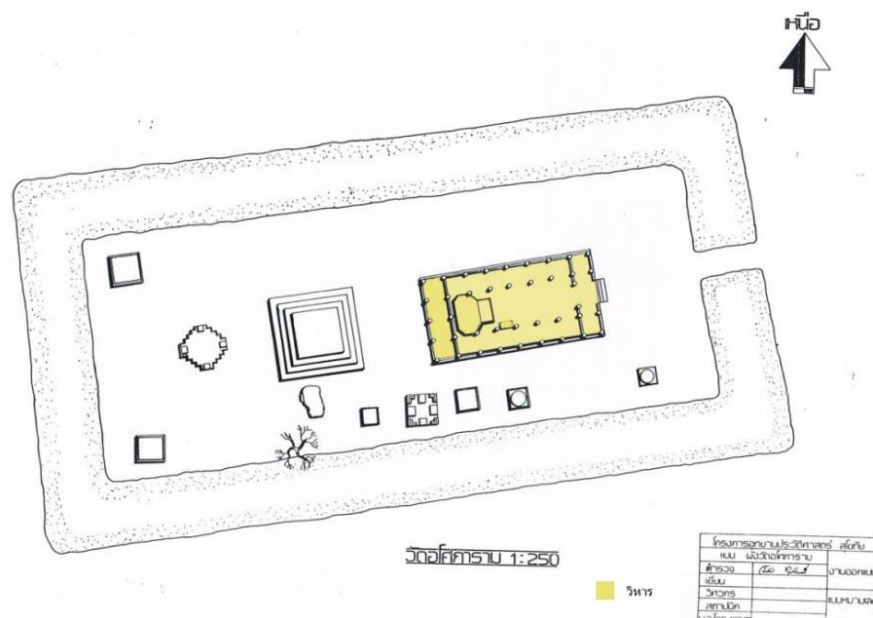

ภาพที่ 6 ส่วนยอดเจดีย์ประธานภายในวัดอโศการามที่พังทลายลงมา

ภาพที่ 7 ส่วนยอดเจดีย์ประธานภายในวัดอโศการามที่พังทลายลงมา

3.2 วิหาร (ภาพที่ 8)

ภาพที่ 8 แสดงแผนผังวิหารวัดโสการาม

ที่มา (คัดแปลง) ทำเนียบโบราณสถานอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย, กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2531

วิหารตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน ขนาดกว้าง 7 ห้อง ก่อด้วยอิฐและศิลาแลง ปัจจุบันเหลือขั้นฐานกว้างประมาณ 20 เมตร ยาว 35 เมตร เสาวิหารมีลักษณะเป็นทรงกลม มีการเจาะช่องที่หัวเสาใช้สำหรับเสียบคานเครื่องหลังคาที่สร้างขึ้นด้วยไม้ซึ่งได้พังทลายสูญหายไปตามกาลเวลา และมีแท่นฐานชุกชีขนาดใหญ่ ตั้งอยู่บริเวณด้านหลังของอาคาร ไว้สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป

จากสภาพปัจจุบันที่เหลือเพียงส่วนฐานและเสาอาคารเท่านั้น โดยแนวเสาอาคารแบ่งออกเป็น 7 ห้อง มีแนวเสาพาไลที่ไว้รองรับชายหลังคาปีกนกทั้งด้านซ้าย และด้านขวาของอาคาร และมีแนวเสาร่วมในอีก 2 แถว มุขหน้าของวิหารตรงกลางมีบันไดทางเข้าสู่อาคาร 1 อัน ส่วนมุขด้านหลังมีบันไดทางเข้าสู่อาคาร 2 อัน (ภาพที่ 9-10)

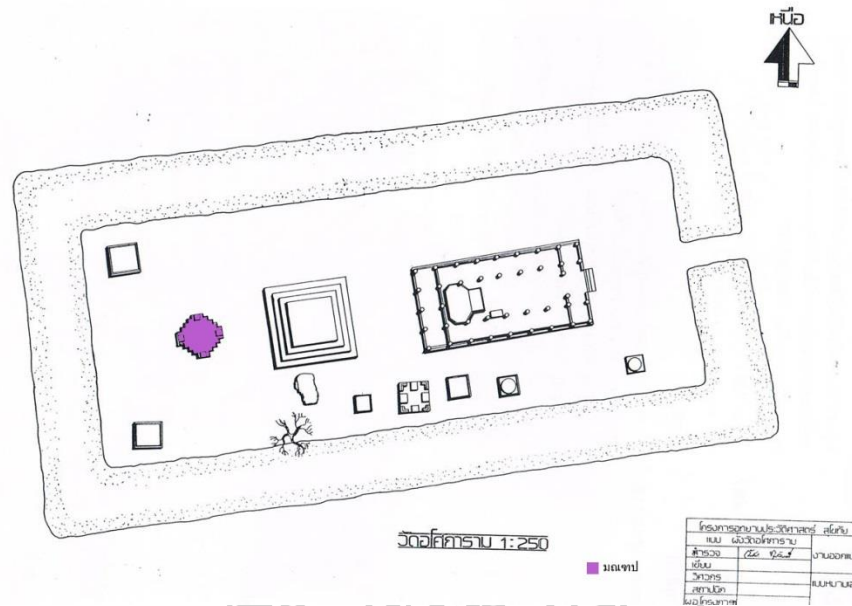

ภาพที่ 9 ส่วนฐานวิหารภายในวัดอโศการาม

ภาพที่ 10 ส่วนฐานวิหารภายในวัดอโศการาม

3.3 มณฑป (ภาพที่ 11)

ภาพที่ 11 แผนผังมณฑปวัดอโศการาม

ที่มา (ดัดแปลง) ทำเนียบโบราณสถานอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ,กองโบราณคดี กรมศิลปากร ,2531

มณฑปตั้งอยู่ในแนวแผนผังแกนหลักของวัดด้านทิศตะวันตกของเจดีย์ประธาน อาคารก่อด้วยอิฐอยู่ในผังสี่เหลี่ยมเพ็ญมุม ประดับด้วยลวดบัวลูกแก้วอกไก่ มีขนาดกว้างประมาณ 4 เมตร ยาว 4 เมตร ถัดขึ้นไปส่วนเรือนธาตุมีบันไดทางเข้าสู่ภายในอยู่ทางด้านทิศตะวันออก (ภาพที่ 12) อีก 3 ด้าน ก่อทึบทำซุ้ม (ภาพที่ 13 - 15)

ภาพที่ 12 ส่วนฐานมณฑปภายในวัดอโศการาม ทางด้านทิศตะวันออก

ภาพที่ 13 ส่วนฐานมณฑปภายในวัดอโศการาม ทางด้านทิศใต้

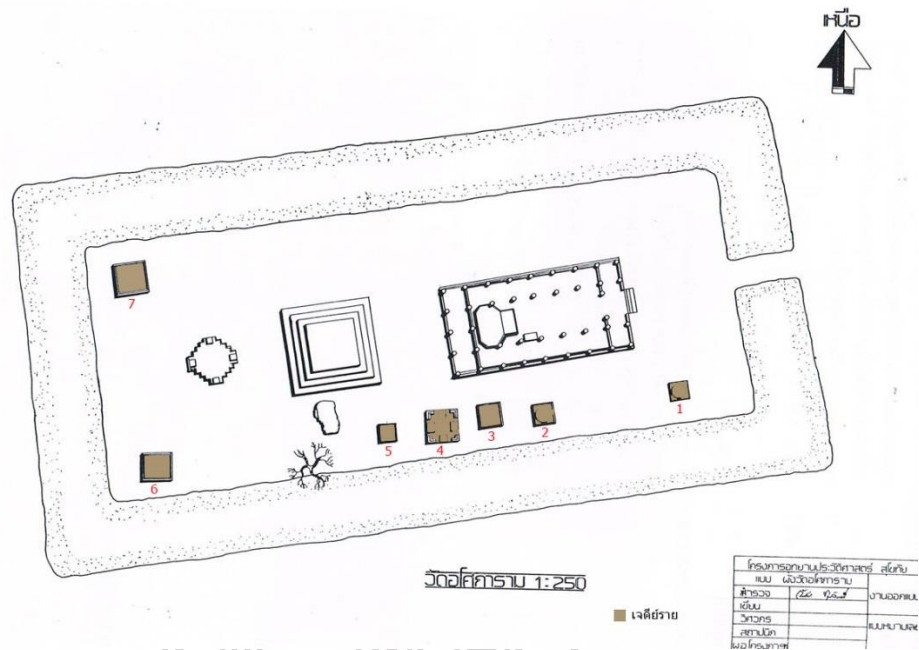

ภาพที่ 14 ส่วนฐานมณฑปภายในวัดอโศการาม ทางด้านทิศตะวันตก

ภาพที่ 15 ส่วนฐานมณฑปภายในวัดอโศการาม ทางด้านทิศเหนือ

3.4 เจดีย์ราย

ภาพที่ 16 แผนผังเจดีย์รายวัดโสศการาม

ที่มา (ดัดแปลง) ทำเนียบโบราณสถานอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย, กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2531

ภายในบริเวณวัดโสศการาม มีเจดีย์รายขนาดเล็ก 7 องค์ ซึ่งปัจจุบันเหลือเพียงแต่ฐานของเจดีย์เท่านั้น

ภาพที่ 17 ส่วนฐานเจดีย์รายภายในวัดอโศการามด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้องค์ที่ 1

เจดีย์รายองค์ที่ 1 ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ก่อด้วยอิฐอยู่ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส ปัจจุบันส่วนฐานเจียงจมอยู่ที่ใต้ดิน ส่วนที่โผล่พ้นพื้นดินมีเพียงชั้นฐานบัว 1 ฐาน ต่อด้วยฐานเจียงในผังกลม 2 ฐาน องค์กระฆังและส่วนยอดพังทลายตามกาลเวลา (ภาพที่ 17)

ภาพที่ 18 ส่วนฐานเจดีย์รายภายในวัดอโศการามด้านทิศใต้องค์ที่ 2

เจดีย์รายองค์ที่ 2 ตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ ก่อด้วยอิฐอยู่ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส สภาพปัจจุบันมีเพียงชั้นฐานบัว 1 ฐาน ต่อด้วยฐานเชิงในผังกลม 1 ฐาน ส่วนองค์ระฆังและปลียอดพังทลาย (ภาพที่ 18)

ภาพที่ 19 ส่วนฐานเจดีย์รายภายในวัดอโศการามด้านทิศใต้องค์ที่ 3

เจดีย์รายองค์ที่ 3 ตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ ก่อด้วยอิฐอยู่ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส สภาพปัจจุบันเหลือเพียงส่วนของฐานเชิง 3 ฐานเท่านั้น โดยในของส่วนองค์ระฆัง และส่วนยอดได้พังทลายลงทั้งหมด มีขนาดใกล้เคียงกับเจดีย์รายองค์ที่ 1 และเจดีย์รายองค์ที่ 2 (ภาพที่ 19)

ภาพที่ 20 ส่วนฐานเจดีย์รายภายในวัดอโศการามด้านทิศใต้องค์ที่ 4

ภาพที่ 21 ส่วนฐานเจดีย์รายภายในวัดอโศการามด้านทิศใต้องค์ที่ 4

เจดีย์รายองค์ที่ 4 ตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ก่อด้วยอิฐอยู่ในผังสี่เหลี่ยมเพิ่มมุม สภาพปัจจุบันเหลือฐานเชิงซ้อนกัน 3 ฐาน มีการก่อเป็นจรณะนำชุ้มทั้งยื่นออกมาทั้ง 4 ด้าน โดยส่วนเหนือขึ้นไปพังทลาย (ภาพที่ 20 - 21)

ภาพที่ 22 ส่วนฐานเจดีย์รายภายในวัดอโศการามด้านทิศใต้องค์ที่ 5

เจดีย์รายองค์ที่ 5 ตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ ก่อด้วยอิฐอยู่ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส ปัจจุบันเหลือเพียงฐานสี่เหลี่ยม 1 ฐานเท่านั้น ส่วนองค์ประกอบอื่นๆที่ไม่เหลือเลย (ภาพที่ 22)

ภาพที่ 23 ส่วนฐานเจดีย์รายภายในวัดอโศการามด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ องค์ที่ 6

เจดีย์รายองค์ที่ 6 ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ก่อด้วยอิฐอยู่ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ เหลือชั้นฐานเจียงสี่เหลี่ยมจัตุรัสซ้อนลดหลั่นกัน 4 ฐาน ต่อด้วยฐานบัวลูกแก้ว 1 ฐาน องค์กระฆังและส่วนยอดพังทลาย (ภาพที่ 23)

ภาพที่ 24 ส่วนฐานเจดีย์รายภายในวัดอโศการามด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือองค์ที่ 7

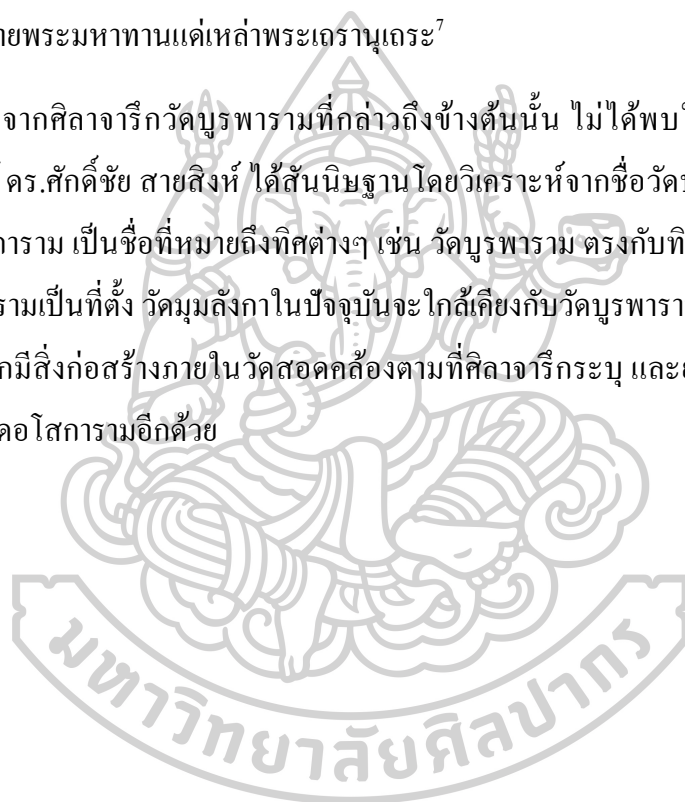
เจดีย์รายองค์ที่ 7 ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ก่อด้วยอิฐอยู่ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส สภาพปัจจุบันยังเหลือชั้นฐานเจียงสี่เหลี่ยมจัตุรัสซ้อนลดหลั่นกัน 4 ฐาน ถัดขึ้นไปเป็นฐานบัวลูกแก้ว 1 ฐาน องค์กระฆังและส่วนยอดพังทลาย (ภาพที่ 24)

วัดมumlลงกา (วัดบูรพาราม)

1. ประวัติความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของการสร้างวัดจากหลักฐานเอกสารและจารึก

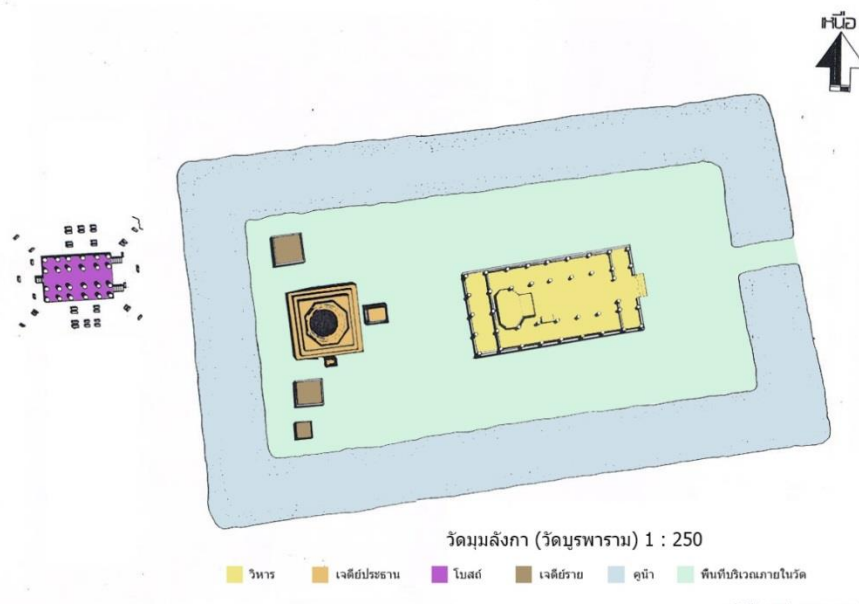
วัดมumlลงกาพบหลักฐานที่กล่าวถึงการก่อสร้างวัดและผู้สร้างวัด โดยศิลาจารึกที่พบคือ ศิลาจารึกวัดบูรพาราม (วัดมumlลงกา) โดยปรากฏข้อความในจารึกด้านที่ 1 กล่าวถึงพระมหาเทพศิรีจุพาลักษณ์ อัครราชมหิศิเทพธรณิศิลกรัตนบพิตร พระมเหสีพระมหาธรรมราชา ได้ทรงสถาปนาวัดบูรพาราม พร้อมทั้งประดิษฐานพระสาวรีริกาตุที่เจดีย์วัดบูรพาราม ข้อความในจารึกด้านที่ 2 กล่าวถึงพระราชเทพศิรีจุพาลักษณ์ฯ ได้ทรงสถาปนาวัดบูรพารามในปี พ.ศ. 1955 และฉลองวัดบูรพาราม ถวายพระมหาทานแด่เหล่าพระเถรานุเถระ⁷

เนื่องจากศิลาจารึกวัดบูรพารามที่กล่าวถึงข้างต้นนั้น ไม่ได้พบในบริเวณวัดบูรพาราม ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์ ได้สันนิษฐานโดยวิเคราะห์จากชื่อวัดบูรพาราม ซึ่งปรากฏในจารึกวัดอโศการาม เป็นชื่อที่หมายถึงทิศต่างๆ เช่น วัดบูรพาราม ตรงกับทิศตะวันออก ดังนั้นหากเอาวัดอโศการามเป็นที่ตั้ง วัดมumlลงกาในปัจจุบันจะใกล้เคียงกับวัดบูรพารามที่กล่าวถึงในจารึกมากที่สุด เนื่องจากมีสิ่งก่อสร้างภายในวัดสอดคล้องตามที่ศิลาจารึกระบุ และยังมีคูน้ำล้อมรอบขนาดใกล้เคียงกับวัดอโศการามอีกด้วย

⁷ คณะกรรมการการชำระประวัติศาสตร์ไทยฯ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี“ .ประชุมศิลาจารึกภาคที่ .7 กรุงเทพฯ: คณะกรรมการการชำระประวัติศาสตร์ไทยฯ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี จัดพิมพ์เผยแพร่เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในวโรกาสทรงเจริญพระชนมายุ .11 หน้า, 2534, พรรษา 36

2. แผนผัง (ภาพที่ 25)

ภาพที่ 25 แผนผังภายในวัดมumlลิ่งกา (วัดบูรพาราม)

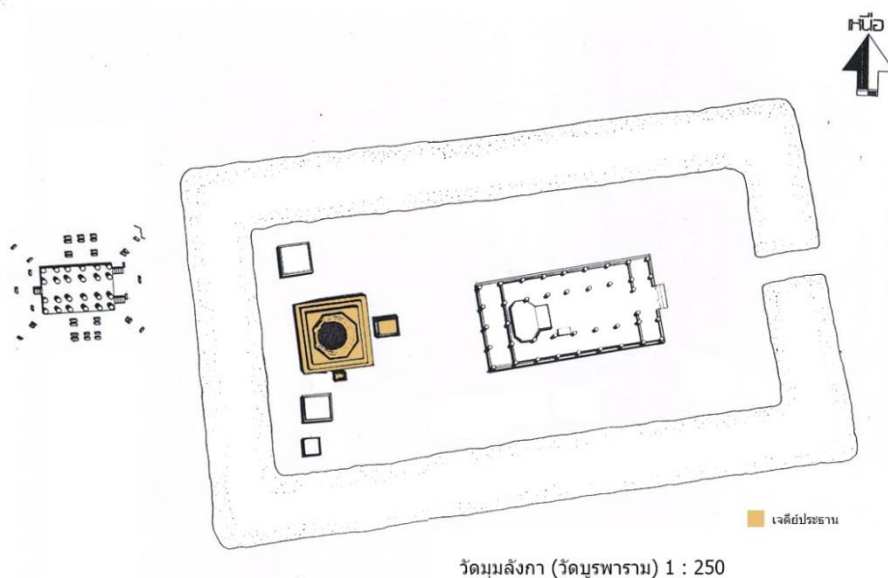
ที่มา (ดัดแปลง) อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

แผนผังของวัดบูรพารามเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีคูน้ำล้อมรอบขนาดคูกว้าง 10 เมตร ขนาด 40x60 เมตร มีทางเข้าด้านหน้าทิศตะวันออก แนวแกนหลักของวัดประกอบด้วยเจดีย์ประธานตั้งอยู่ทางด้านหลังของพื้นที่ทางทิศตะวันตก มีวิหารอยู่ด้านหน้าทิศตะวันออกอยู่เกือบกลางของพื้นที่ ทางทิศเหนือ และทิศใต้ของเจดีย์ประธานมีเจดีย์ราย 3 องค์

3. โบราณสถานและสิ่งก่อสร้างภายในวัด

โบราณสถานภายในวัดประกอบด้วย เจดีย์ประธาน วิหาร โบสถ์ และเจดีย์ราย 3 องค์

3.1 เจดีย์ประธาน (ภาพที่ 26)

ภาพที่ 26 แผนผังเจดีย์ประธานวัดมumlungka (วัดบูรพาราม)

ที่มา (ดัดแปลง) อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

เจดีย์ประธานก่อด้วยอิฐอยู่ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีขนาดกว้างประมาณ 10 เมตร ยาว 10 เมตร และสูงประมาณ 6 เมตร เป็นฐานบัวคว่ำบัวหงาย ถัดขึ้นไปเป็นฐานเจียง 2 ฐาน รองรับฐานบัวคว่ำบัวหงาย ต่อด้วยฐานแปดเหลี่ยม ส่วนเหนือขึ้นไปพังทลายทั้งหมด ด้านทิศตะวันออกของเจดีย์ประธานมีฐานสี่เหลี่ยมผืนผ้าก่อขึ้นมา ตั้งอยู่เกือบกึ่งกลางด้าน สันนิษฐานว่าน่าจะใช้สำหรับวางสิ่งสักการบูชาของเจดีย์ (ภาพที่ 27-29)

ส่วนด้านทิศใต้ของเจดีย์ประธานปัจจุบันก่อเป็นฐานบัวยื่นออกมา (ภาพที่ 30) แต่จากการตรวจสอบภาพถ่ายเก่าขณะขุดแต่ง⁸ พบว่าแต่เดิมเป็นกองอิฐ ซึ่งอาจเป็นส่วนยอดของเจดีย์ประธานที่พังทลายลงมามากกว่า (ดูภาพที่ 31)

⁸ รายงานการสำรวจขุดแต่ง และบูรณะโบราณสถาน เมืองสุโขทัย .เมืองศรีสัชนาลัย.เมืองกำแพงเพชร., “วัดมumlungka” ,ปีงบประมาณ พ.ศ.2513, หน้า 12-16.

ภาพที่ 27 ส่วนฐานเจดีย์ประธานภายในวัดมumlลิ่งกา (วัดบูรพาราม)

ภาพที่ 28 ส่วนฐานเจดีย์ประธานภายในวัดมumlลิ่งกา (วัดบูรพาราม)

ภาพที่ 29 ส่วนฐานเจดีย์ประธานภายในวัดมumlลิ่งกา (วัดบูรพาราม)

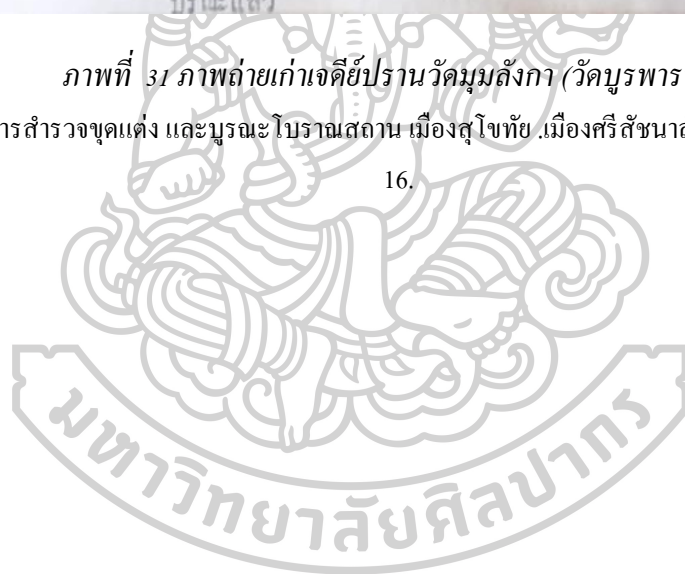

ภาพที่ 30 ส่วนฐานเจดีย์ประธานภายในวัดมumlลิ่งกา (วัดบูรพาราม)

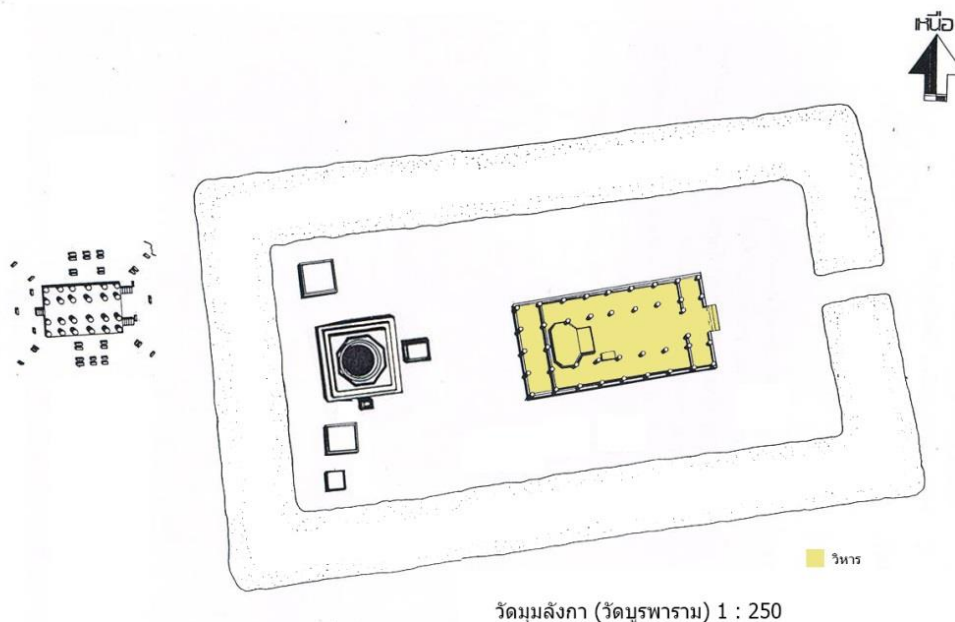

ภาพที่ 31 ภาพถ่ายเก่าเจดีย์ประธานวัดมณีสถา (วัดบูรพาภิราม)

ที่มา รายงานการสำรวจจุดแต่ง และบูรณะโบราณสถาน เมืองสุโขทัย .เมืองศรีสัชนาลัย.เมืองกำแพงเพชร, หน้า

3.2 วิหาร (ภาพที่ 32)

ภาพที่ 32 แผนผังวิหารวัดมumlลิ่งกา (วัดบูรพาราม)

ที่มา (ดัดแปลง) ทำเนียบโบราณสถานอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย, กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2531

วิหารตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน ขนาดกว้าง 7 ห้อง ก่อด้วยอิฐและศิลาแลงปัจจุบันเหลือขั้นฐานกว้างประมาณ 15 เมตร ยาว 30 เมตร เสาวิหารมีลักษณะเป็นทรงกลมก่อด้วยศิลาแลง และมีแท่นฐานชุกชีขนาดใหญ่ ตั้งอยู่บริเวณด้านหลังของอาคาร ไว้สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป

จากสภาพปัจจุบันที่เหลือเพียงส่วนฐานและเสาอาคารเท่านั้น โดยแนวเสาอาคารแบ่งออกเป็น 7 ห้อง มีแนวเสาพาไลที่ไว้รองรับชายหลังคาปีกนกทั้งด้านซ้าย และด้านขวาของอาคาร และมีแนวเสาร่วมในอีก 2 แถว มุขหน้าของวิหารตรงกลางมีบันไดทางเข้าสู่อาคาร 1 อัน ส่วนมุขด้านหลังมีบันไดทางเข้าสู่อาคาร 2 อัน (ภาพที่ 33-35)

ภาพที่ 33 ส่วนฐานวิหารภายในวัดมumlลิ่งกา (วัดบูรพาราม)

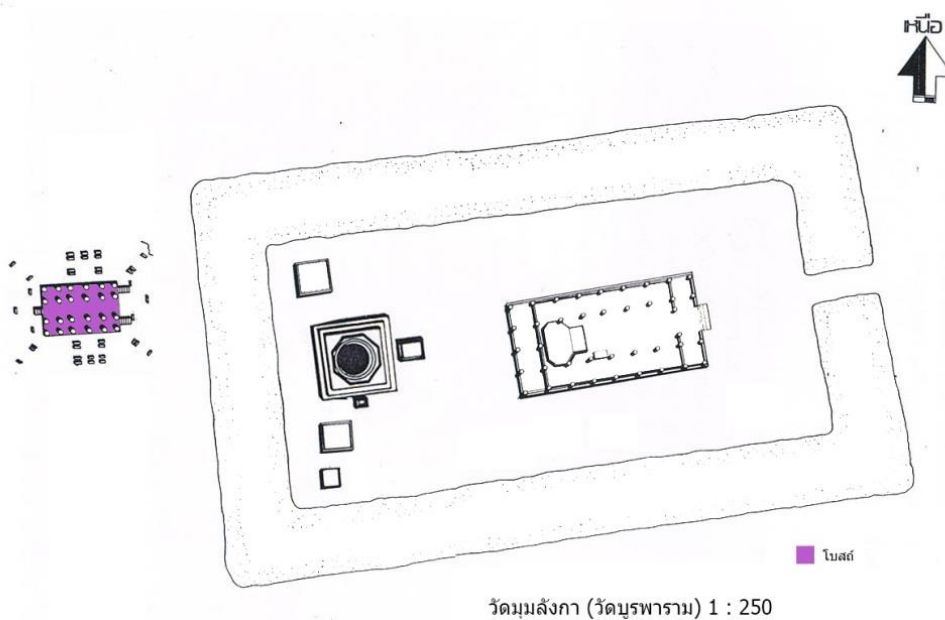

ภาพที่ 34 ส่วนฐานวิหารภายในวัดมumlลิ่งกา (วัดบูรพาราม)

ภาพที่ 35 พื้นที่บริเวณภายในวิหารวัดมumlungกา (วัดบูรพาราม)

3.3 โบสถ์ (ภาพที่36)

ภาพที่ 36 แผนผังโบสถ์วัดมumlungกา (วัดบูรพาราม)

ทีมา (ดัดแปลง) ทำเนียบโบราณสถานอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ,กองโบราณคดี กรมศิลปากร ,2531

โบสถ์ตั้งอยู่นอกแนวคูน้ำที่ล้อมรอบโบราณสถานวัดมุลังกาทางด้านทิศตะวันตกของเจดีย์ประธาน ก่อด้วยศิลาแลง ขนาดกว้าง 10 เมตร ยาว 15 เมตร ปัจจุบันเหลือเพียงเสาและฐานชุกชีไว้สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปเท่านั้น

จากสภาพปัจจุบันที่เหลือเพียงส่วนฐานและเสาอาคารเท่านั้น โดยแนวเสาอาคารแบ่งออกเป็น 4 ห้อง मुखหน้าของโบสถ์ตรงกลางมีบันไดทางเข้าสู่อาคาร 1 อัน (ภาพที่ 37-40)

ภาพที่ 37 ส่วนฐานโบสถ์ภายในวัดมุลังกา (วัดบูรพาราม)

ภาพที่ 38 ส่วนฐานโบสถ์ภายในวัดมุลังกา (วัดบูรพาราม)

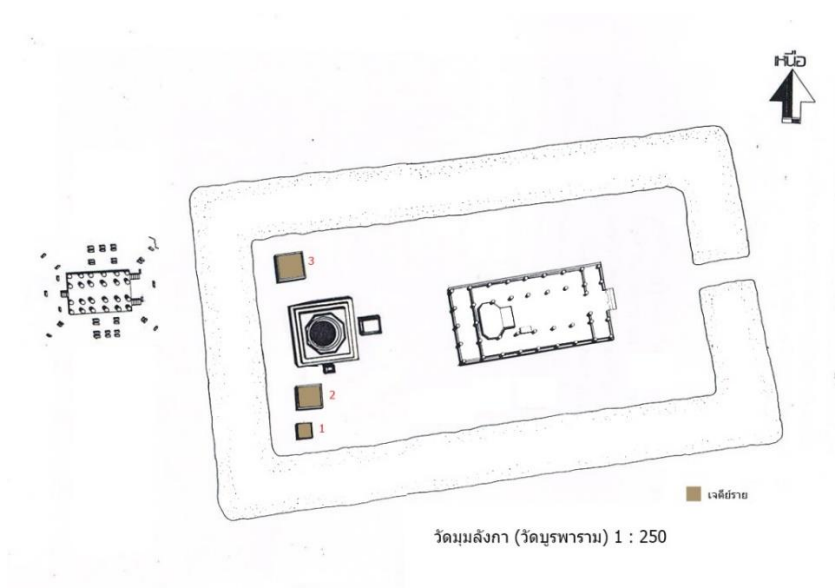

ภาพที่ 39 ส่วนฐาน โบสถ์ภายในวัดมumlลิ่งกา (วัดบูรพาราม)

ภาพที่ 40 ส่วนฐาน โบสถ์ภายในวัดมumlลิ่งกา (วัดบูรพาราม)

3.4 เจดีย์ราย (ภาพที่ 41)

ภาพที่ 41 แผนผังเจดีย์รายวัดมumlลงกา (วัดบูรพาราม)

ที่มา (ดัดแปลง) ทำเนียบโบราณสถานอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ,กองโบราณคดี กรมศิลปากร ,2531

ภายในบริเวณวัดมumlลงกา มีเจดีย์รายขนาดเล็ก 3 องค์ ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือและทางด้านทิศใต้ของเจดีย์ประธาน ซึ่งปัจจุบันเหลือเพียงแต่ฐานของเจดีย์เท่านั้น

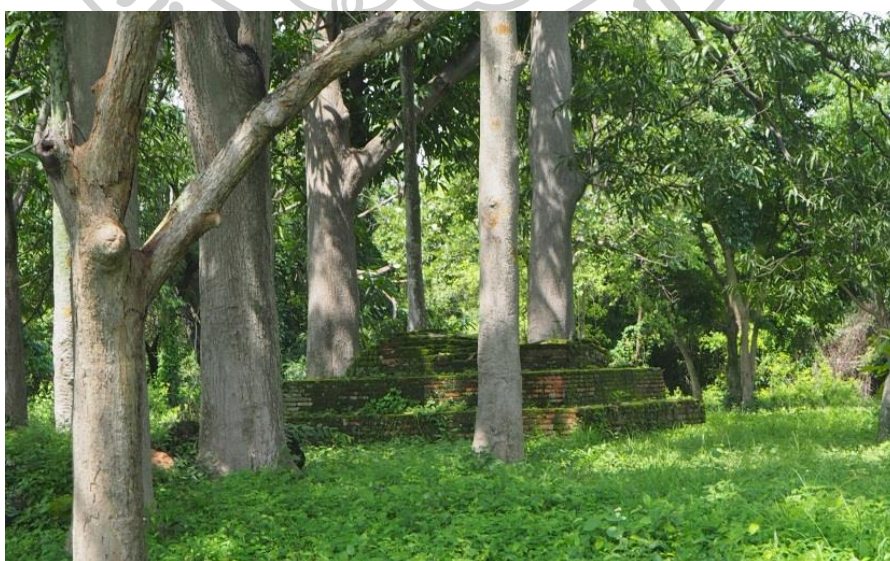
ภาพที่ 42 ส่วนฐานเจดีย์รายภายในวัดมumlลงกาทางด้านทิศใต้ของเจดีย์ประธานองค์ที่ 1 และองค์ที่ 2

เจดีย์รายองค์ที่ 1 ตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ ก่อด้วยอิฐอยู่ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส ต่อด้วยฐานเขียงในผังกลมซ้อนกัน 2 ฐาน ถัดขึ้นไปจนถึงส่วนยอดพังทลาย (ภาพที่ 42)

ภาพที่ 43 ส่วนฐานเจดีย์รายภายในวัดมุลังกาทางด้านทิศใต้ของเจดีย์ประธานองค์ที่ 2

เจดีย์รายองค์ที่ 2 ตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ ก่อด้วยอิฐอยู่ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส ปัจจุบันเหลือฐานเขียงสี่เหลี่ยมซ้อนลดหลั่นกัน 2 ฐาน ต่อด้วยฐานบัวลูกแก้วอกไก่ 1 ฐาน ถัดขึ้นไปเป็นฐานแปดเหลี่ยม 1 ฐาน ส่วนองค์ระฆังและปลียอดพังทลายลงมาทั้งหมด (ภาพที่ 43)

ภาพที่ 44 ส่วนฐานเจดีย์รายภายในวัดมุลังกาด้านทิศเหนือของเจดีย์ประธานองค์ที่ 3

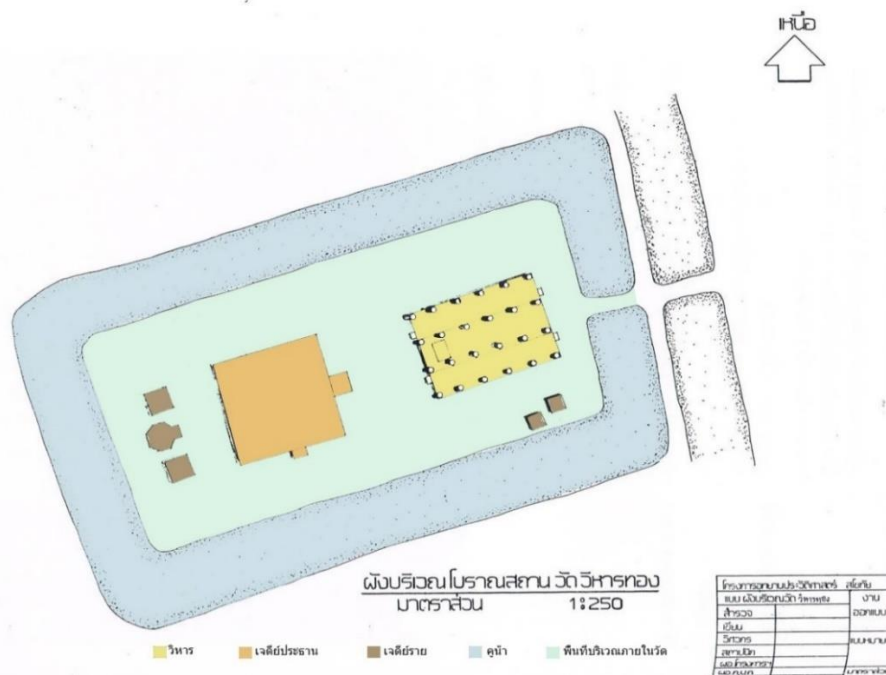
เจดีย์รายองค์ที่ 3 ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือ ก่อด้วยอิฐอยู่ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส ปัจจุบันเหลือฐานเพียง 1 ฐาน ถัดขึ้นไปเป็นฐานแปดเหลี่ยม 1 ฐาน ต่อด้วยฐานกลม 1 ฐาน ถัดขึ้นไปพังทลายตามกาลเวลา (ภาพที่ 44)

วัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)

1. ประวัติความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของการสร้างวัดจากหลักฐานเอกสารและจารึก

วัดทักษิณารามพบหลักฐานที่กล่าวถึงการก่อสร้างวัดและผู้สร้างวัดในศิลาจารึกวัดอโศการาม พ.ศ. ๑๕๔๒ (จารึกหลักที่ ๕๓) โดยปรากฏข้อความในตอนที่หนึ่งว่า “...ใช้แต่สมเด็จพระราชเทวีสร้างอโศการามอันเดียว ทั้งทักษิณารามเสร็จแม่อยู่หัวก็สร้าง แก่มหาวันรัตนเถร แล้วท่านประดิษฐานาร้อยหนึ่งเป็นข้าวสิบเกวียน) ไพร่สิบเรือน แต่งพยาบาล วัดนั้นทั้งสังการามก็แล้ว คำนับกับทั้งบูรพารามก็แล้ว...”⁹

2. แผนผัง (ภาพที่ 45)

ภาพที่ 45 แผนผังภายในวัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)

ที่มา (ดัดแปลง) ทำเนียบโบราณสถานอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย, กองโบราณคดี กรมศิลปากร ,2531

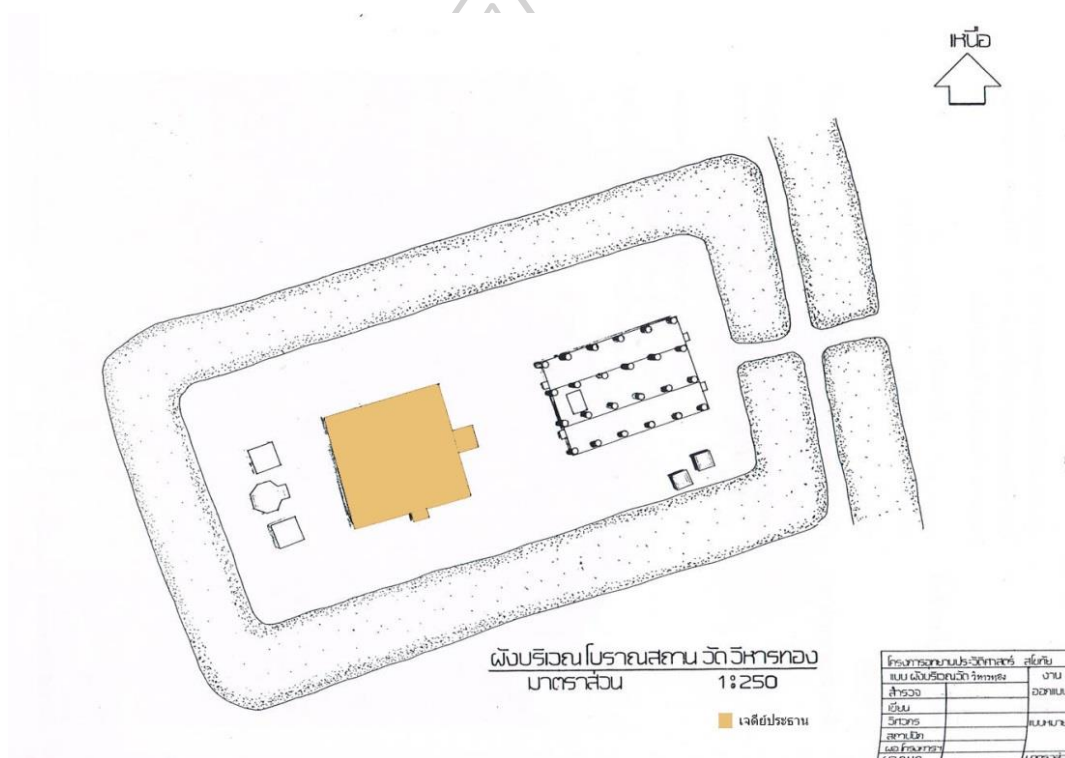
⁹ วินัย พงศ์ศรีเพียร 100 .เอกสารสำคัญ : สรรพสาระประวัติศาสตร์ไทย ลำดับที่ 40 เอกสารลำดับที่“ .8 จารึกวัดบูรพาราม: ความทรงจำแห่งสมเด็จพระราชเทวีศรีจุฬาลักษณ์อัครราชมहिณี, ”กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภการพิมพ์ .25 หน้า, 2554,

แผนผังของวัดทักษิณารามเป็นที่เหลี่ยมผืนผ้ามีคูน้ำล้อมรอบขนาดคูกว้าง 15 เมตร ขนาด 40x60 เมตร มีทางเข้าด้านหน้าทิศตะวันออก แนวแกนหลักของวัดประกอบไปด้วยเจดีย์ประธานตั้งอยู่กึ่งกลางก่อนไปทางด้านหลังของพื้นที่ มีวิหารอยู่ด้านหน้าทิศตะวันออก ส่วนเจดีย์รายกระจายตัวโดยอยู่ทางด้านทิศใต้ของวิหาร 2 องค์ และอยู่ทางด้านหลังของเจดีย์ประธาน 3 องค์

3. โบราณสถานและสิ่งก่อสร้างภายในวัด

โบราณสถานภายในวัดประกอบไปด้วย เจดีย์ประธาน วิหาร และเจดีย์ราย 5 องค์

3.1 เจดีย์ประธาน (ภาพที่ 46)

ภาพที่ 46 แผนผังเจดีย์ประธานวัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)

ทีมา (ตัดแปลง) ทำเนียบโบราณสถานอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย, กองโบราณคดี กรมศิลปากร ,2531

เจดีย์ประธานก่อด้วยศิลาแลงอยู่ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดฐานกว้างประมาณ 25 เมตร ยาว 25 เมตร¹⁰ มีฐานเชิงซ้อนกัน 4 ฐาน ถัดขึ้นไปเป็นฐานบัว 1 ฐาน ส่วนเหนือขึ้นไปพังทลาย

ด้านทิศตะวันออกและด้านทิศใต้ของเจดีย์ประธานมีฐานสี่เหลี่ยมผืนผ้าก่อขึ้นมาตั้งอยู่เกือบกึ่งกลางด้าน สันนิษฐานว่าน่าจะใช้สำหรับวางสิ่งสักการบูชาองค์เจดีย์ (ภาพที่ 47 – 50)

ภาพที่ 47 ส่วนฐานเจดีย์ประธานภายในวัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)

¹⁰ กรมศิลปากร .“ทำเนียบโบราณสถานอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย” กรุงเทพฯ .: กองโบราณคดี กรมศิลปากร .187 หน้า, 2531 ,

ภาพที่ 48 ส่วนฐานเจดีย์ประธานภายในวัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)

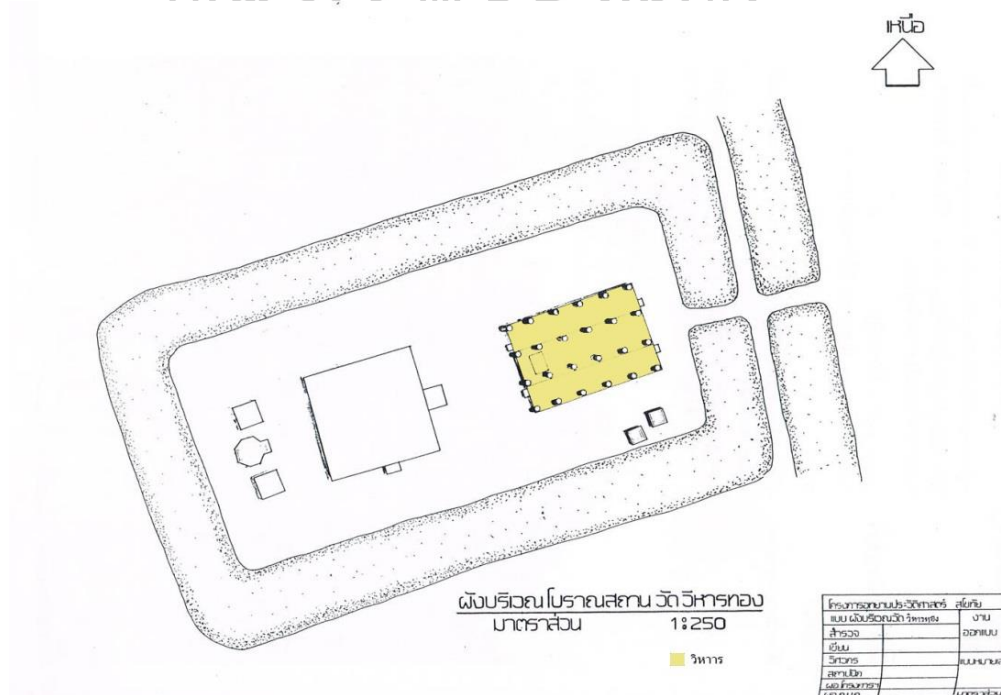

ภาพที่ 49 ส่วนฐานเจดีย์ประธานภายในวัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)

ภาพที่ 50 ส่วนฐานเจดีย์ประธานภายในวัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)

3.2 วิหาร (ภาพที่ 51)

ภาพที่ 51 แผนผังวิหารวัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)

ทีมา (ตัดแปลง) ทำเนียบโบราณสถานอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ,กองโบราณคดี กรมศิลปากร ,2531

วิหารตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน ขนาดกว้าง 5 ห้อง ก่อด้วยอิฐและศิลาแลง ปัจจุบันเหลือขั้นฐานกว้างประมาณ 20 เมตร ยาว 30 เมตร เสาวิหารมีลักษณะเป็นทรงกลมก่อด้วยศิลาแลง มีการเจาะช่องที่หัวเสาใช้สำหรับเสียบคานเครื่องหลังคาที่สร้างขึ้นด้วยไม้ซึ่งได้พังทลายสูญหายไปตามกาลเวลา และมีแท่นฐานชุกชีขนาดใหญ่ ตั้งอยู่บริเวณด้านหลังของอาคาร ไว้สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป

จากสภาพปัจจุบันที่เหลือเพียงส่วนฐาน เสาอาคาร และฐานชุกชีเท่านั้น โดยแนวเสาอาคารแบ่งออกเป็น 5 ห้อง มีแนวเสาพาไลที่ไว้รองรับชายหลังคาปีกนกทั้งด้านซ้ายและด้านขวาของอาคาร และมีแนวเสาร่วมในอีก 2 แถว มุขหน้าและมุขหลังของวิหารมีบันไดทางเข้าสู่อาคาร ด้านละ 2 อัน (ภาพที่ 52 - 55)

ภาพที่ 52 ส่วนฐานวิหารวัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)

ภาพที่ 53 ส่วนฐานวิหารวัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)

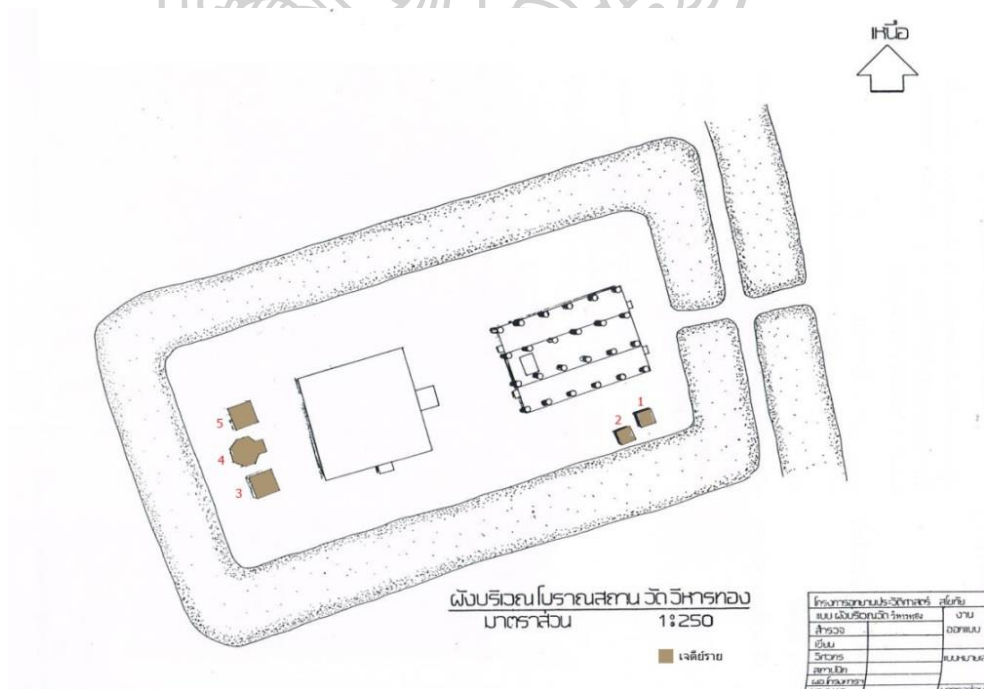

ภาพที่ 54 ส่วนฐานวิหารวัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)

ภาพที่ 55 ส่วนฐานวิหารวัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)

3.3 เจดีย์ราย (ภาพที่ 56)

ภาพที่ 56 แผนผังวิหารวัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)

ทีมา (ดัดแปลง) ทำเนียบโบราณสถานอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย, กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2531

ภายในบริเวณวัดทักษิณาราม มีเจดีย์รายขนาดเล็ก 5 องค์ ซึ่งปัจจุบันเหลือเพียงแต่
ส่วนฐานของเจดีย์เท่านั้น

ภาพที่ 57 ส่วนฐานเจดีย์รายวัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง) ด้านทิศใต้ขององค์ที่ 1 และองค์ที่ 2

เจดีย์รายองค์ที่ 1 ตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของวิหาร ก่อด้วยอิฐอยู่ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส
ซ้อนลดหลั่นกัน 3 ฐาน ถัดขึ้นไปพังทลายทั้งหมด (ภาพที่ 57)

เจดีย์รายองค์ที่ 2 ตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของวิหาร ก่อด้วยศิลาแลงอยู่ในผังสี่เหลี่ยม
จัตุรัส ปัจจุบันเหลือเพียงฐานเชิง 2 ฐานเท่านั้น (ภาพที่ 57)

ภาพที่ 58 ส่วนฐานเจดีย์รายวัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง) ด้านหลังเจดีย์ประธาน (ส่วนฐานเจดีย์รายองค์ที่ 3, เจดีย์รายองค์ที่ 4 และเจดีย์รายองค์ที่ 5 เรียงจากซ้ายไปขวา ตามลำดับ)

ภาพที่ 59 ส่วนฐานเจดีย์รายวัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง) ด้านหลังเจดีย์ประธานองค์ที่ 3

เจดีย์รายองค์ที่ 3 ตั้งอยู่ด้านหลังเจดีย์ประธาน ก่อด้วยอิฐอยู่ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส ปัจจุบันเหลือเพียงส่วนฐานเชิงในผังสี่เหลี่ยมซ้อนลดหลั่นกัน 4 ฐานเท่านั้น (ภาพที่ 59)

ภาพที่ 60 แสดงฐานเจดีย์รายวัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง) ด้านหลังเจดีย์ประธานองค์ที่ 4

เจดีย์รายองค์ที่ 4 ตั้งอยู่ด้านหลังเจดีย์ประธาน ก่อด้วยอิฐอยู่ในผังสี่เหลี่ยมยกเก็จ ปัจจุบันเหลือเพียงส่วนฐานบัวลูกฟัก 1 ฐานเท่านั้น (ภาพที่ 60)

ภาพที่ 61 ส่วนฐานเจดีย์รายวัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง) ด้านหลังเจดีย์ประธานองค์ที่ 5

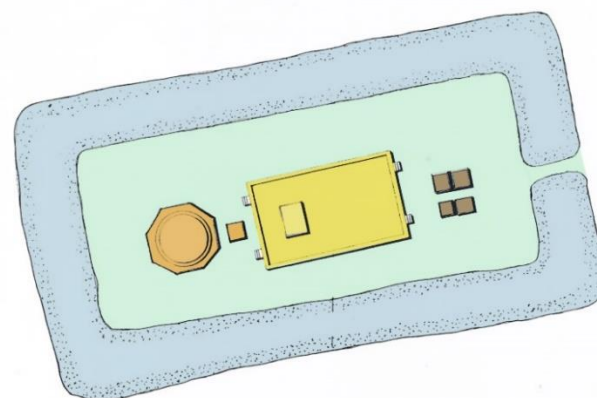
เจดีย์รายองค์ที่ 5 ตั้งอยู่ด้านหลังเจดีย์ประธาน ก่อด้วยอิฐอยู่ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส ปัจจุบันเหลือเพียงฐานเพียงชั้นลดหลั่นกัน 3 ฐาน ต่อด้วยฐานบัวลูกแก้วอกไก่ 1 ฐาน ส่วนเหนือขึ้นไปพังทลายทั้งหมด (ภาพที่ 61)

วัดโพรงเม่น (วัดช่างทอง หรือ วัดลังการาม)

1. ประวัติความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของการสร้างวัดจากหลักฐานเอกสารและจารึก

วัดโพรงเม่น แต่เดิมยังมีชื่อเรียกอีกอย่างว่า “วัดช่างทอง”¹¹ วัดโพรงเม่นไม่ปรากฏหลักฐานในการก่อสร้างที่แน่ชัด แต่วัดใกล้เคียง คือวัดอโศการามเป็นวัดที่พบหลักฐานสถาปัตยกรรม คือ จารึกวัดอโศการาม มีการกล่าวถึง สมเด็จพระราชเทวีศรีจุฬาลักษณ์ พระอัครมเหสีในสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชที่ 2 แห่งกรุงสุโขทัยเป็นผู้สร้างขึ้น ซึ่งสันนิษฐานว่าวัดโพรงเม่นอาจจะถูกสร้างในระยะเวลาใกล้เคียงกับวัดอื่นๆที่กล่าวถึงในจารึกวัดอโศการาม ซึ่งมีอายุสมัยประมาณพุทธศตวรรษที่ 20

2. แผนผัง (ภาพที่ 62)

ผังวัดโพรงเม่น 1:250

■ วิหาร ■ เจดีย์ประธาน ■ เจดีย์ราย ■ อุโบสถ ■ พื้นที่บริเวณภายในวัด

โครงการอนุรักษ์และบูรณะวัดโพรงเม่น	
สำรวจ	๑๕๕ ๒๕๖๓
เขียน	นางฉัตรพร
ตรวจสอบ	นางนันทนา
สถาปัตย์	
แปลโครงการ	
ออกแบบ	นางอรุณ

ภาพที่ 62 แผนผังวัดโพรงเม่น (วัดช่างทอง หรือ วัดลังการาม)

ที่มา (ดัดแปลง) อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

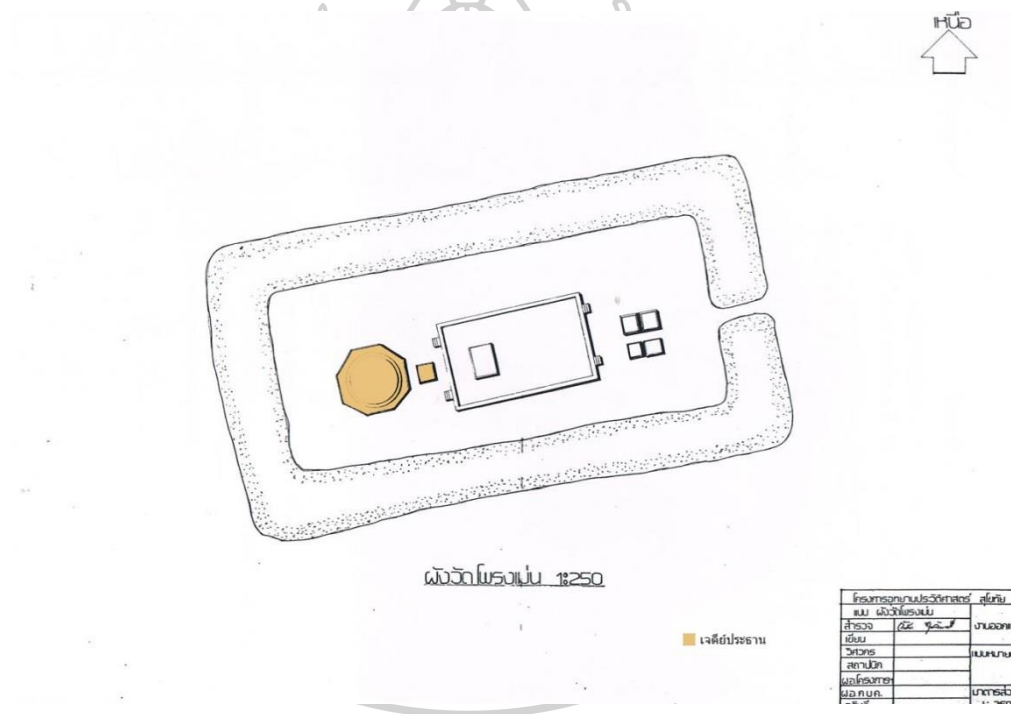
¹¹ มานพ ถนอมศรี“ .สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์ มรดกโลก,”กรุงเทพฯ : พี พี เวิลด์ มีเดีย .2546,

แผนผังของวัดโพรงเม่นเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีคูน้ำล้อมรอบขนาดคูกว้าง 10 เมตร ขนาด 40x80 เมตร มีทางเข้าด้านหน้าทิศตะวันออก แนวแกนหลักของวัดประกอบไปด้วยเจดีย์ประธานตั้งอยู่ทางด้านหลังของพื้นที่ทางทิศตะวันตก มีวิหารอยู่ด้านหน้าทิศตะวันออกอยู่เกือบกลางของพื้นที่ ด้านหน้าของวิหารมีเจดีย์ราย 4 องค์

3. โบราณสถานและสิ่งก่อสร้างภายในวัด

โบราณสถานภายในวัดประกอบไปด้วย เจดีย์ประธาน วิหาร และเจดีย์ราย 4 องค์

3.1 เจดีย์ประธาน

ภาพที่ 63 แผนผังเจดีย์ประธานวัดโพรงเม่น (วัดข้างทอง หรือ วัดลิงการาม) ที่มา (ดัดแปลง) อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

เจดีย์ประธานก่อด้วยอิฐอยู่ในแปดเหลี่ยม ขนาดฐานกว้างประมาณ 11 เมตร สูงประมาณ 12.25 เมตร¹² ปัจจุบันเหลือฐานเชิงแปดเหลี่ยม ต่อด้วยฐานเชิงในผังกลมซ้อนกัน 3 ฐาน ถัดขึ้นไปเป็นฐานบัวลูกแก้วอกไก่ ที่มีลักษณะพิเศษ คือ มีลักษณะอ้วนและสูง ส่วนองค์ระฆัง

¹² กรมศิลปากร .“ทำเนียบโบราณสถานอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย” กรุงเทพฯ .: กองโบราณคดี กรมศิลปากร .171 หน้า, 2531 ,

นั้นมีขนาดค่อนข้างเล็กและสั้น¹³ นอกจากนี้จุดสำคัญอีกอย่างคือ ท้องไม้ส่วนใต้หุ้ครอบรับองค์ระฆังทำเป็นลูกแก้วอกไก่ขนาดใหญ่เต็มท้องไม้ ซึ่งการคาดลูกแก้วอกไก่ขนาดใหญ่จนเต็มท้องไม้ นอกจากที่นี้ก็พบที่เจดีย์ยอดค้วน วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ และมณฑปฐานวิหารวัดเขาพระบาทที่ศรีสัชนาลัย¹⁴ ต่อด้วยองค์ระฆัง ส่วนบัลลังก์และปลียอดพังทลายตามกาลเวลา (ภาพที่ 64-65)

ภาพที่ 64 เจดีย์ประธานวัดโพรงเม่น (วัดข้างทอง หรือ วัดลังการาม)

¹³ มานพ ถนอมศรี“ .สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์ มรดกโลก, ”กรุงเทพฯ : พี พี เวิลด์ มีเดีย หน้า, 2546, .223

¹⁴ www.google.co.th/ดำนานสังคโลกเมืองพระร่วง

ภาพที่ 65 เจดีย์ประธานวัดโพรงม่น (วัดช่างทอง หรือ วัดลังการาม)

3.2 วิหาร (ภาพที่ 66)

ภาพที่ 66 แสดงแผนผังวิหารวัดโพรงม่น (วัดช่างทอง หรือ วัดลังการาม) ที่มา (คัดแปลง) อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

วิหารตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน ก่อด้วยอิฐ ปัจจุบันเหลือชั้นฐานกว้างประมาณ 15 เมตร ยาว 25 เมตร เสาวิหารเหลือแค่ 2 ต้นอยู่บริเวณด้านข้างฐานชุกชีมีลักษณะเป็นทรงกลม ก่อด้วยศิลาแลง และมีแท่นฐานชุกชีขนาดใหญ่ ตั้งอยู่บริเวณด้านหลังของอาคาร ไว้สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป

จากสภาพปัจจุบันที่เหลือเพียงส่วนฐาน เสาเพียงเล็กน้อยของอาคาร และฐานชุกชีเท่านั้น ทางด้านมุขหน้าและมุขหลังของวิหารมีบันไดทางเข้าสู่อาคาร ด้านละ 2 อัน (ภาพที่ 67-68)

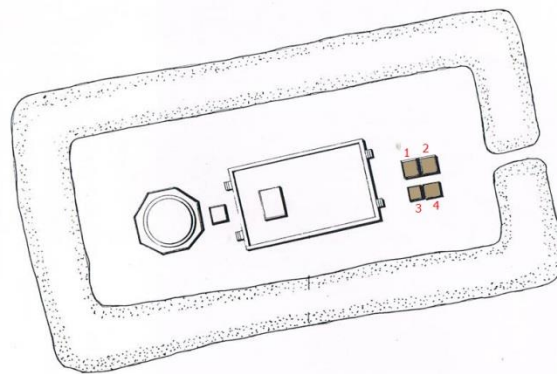

ภาพที่ 67 ส่วนฐานวิหารวัดโพรงเม่น (วัดช่างทอง หรือ วัดลิงการาม)

ภาพที่ 68 ส่วนฐานวิหารวัดโพรงเม่น (วัดช่างทอง หรือ วัดลิงการาม)

3.3 เจดีย์ราย (ภาพที่ 69)

ผังวัดโพรงเม่น 18250

■ เจดีย์ราย

โครงการอุทยานประวัติศาสตร์ สุโขทัย		ส่วนที่
ชื่อ	ผังวัดโพรงเม่น	
ปี	2522	งานออกแบบ
ผู้จัดทำ		นายประจักษ์
สถานที่		
แหล่งโบราณคดี		
ผู้บันทึก		นายประจักษ์

ภาพที่ 69 แสดงแผนผังเจดีย์รายวัดโพรงเม่น (วัดช่างทอง หรือ วัดลิงการาม) ที่มา (ตัดแปลง) อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

ภายในบริเวณวัดโพรงเม่น มีเจดีย์รายขนาดเล็ก 4 ซึ่งปัจจุบันเหลือเพียงแต่ฐานของเจดีย์เท่านั้น

ภาพที่ 70 ส่วนฐานเจดีย์รายวัดโพรงเม่น (วัดช่างทอง หรือ วัดลิงการาม)

ภาพที่ 71 ส่วนฐานเจดีย์รายวัดโพรงเม่น (วัดช่างทอง หรือ วัดลิงการาม)

ภาพที่ 72 ส่วนฐานเจดีย์รายวัดโพรงमें (วัดช่างทอง หรือ วัดลิงการาม)

เจดีย์รายทั้ง 4 องค์ ตั้งอยู่ด้านหน้าของวิหาร ก่อด้วยอิฐอยู่ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส ปัจจุบันเหลือเพียงส่วนฐานเชิงสี่เหลี่ยมซ้อนกัน 4 ฐานเท่านั้น ส่วนองค์ประกอบอื่นๆพังทลายทั้งหมด (ภาพที่ 70-72)

บทที่ 3

ความหมาย รูปแบบ และองค์ประกอบทางด้านสถาปัตยกรรมสมัยสุโขทัย

จากการศึกษาบทที่ 2 เบื้องต้นสามารถจำแนกกลุ่มสถาปัตยกรรมได้ 7 ประเภท ได้แก่ กลุ่มเจดีย์ทรงระฆังแบบสุโขทัย กลุ่มเจดีย์ทรงยอดดอกบัวตูม หรือเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ กลุ่มเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอด กลุ่มเจดีย์ทรงปราสาทยอดแบบสุโขทัย กลุ่มมณฑป กลุ่มวิหาร และกลุ่มโบสถ์ ทั้งนี้ ก่อนการหารูปแบบสันนิษฐานจะขอกล่าวถึงข้อมูลเบื้องต้นของสถาปัตยกรรมทั้ง 7 ประเภท ดังนี้

1. เจดีย์ทรงระฆังแบบสุโขทัย (แบบปกติ)

เจดีย์ทรงระฆังในสมัยสุโขทัย พัฒนามาจากเจดีย์แบบลังกา เป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างสุโขทัยและลังกา ซึ่งอาจรับผ่านมาจากทางเมืองมอญตอนใต้ของพม่า โดยเฉพาะรูปแบบสำคัญได้แก่ “การทำบัวถลา” อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่สำคัญมากของเจดีย์ระฆัง

องค์ประกอบของเจดีย์ทรงระฆังแบบสุโขทัย มีดังนี้ (ภาพที่ 73 - 74)

ส่วนฐาน

ส่วนฐานเป็นฐานเขียงในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสซ้อนกัน ประมาณ 1-2 ชั้น รองรับส่วนฐานเขียงซึ่งอยู่ในผังสี่เหลี่ยมไม่มีการเพิ่มมุม หรือยกเก็จใดใด

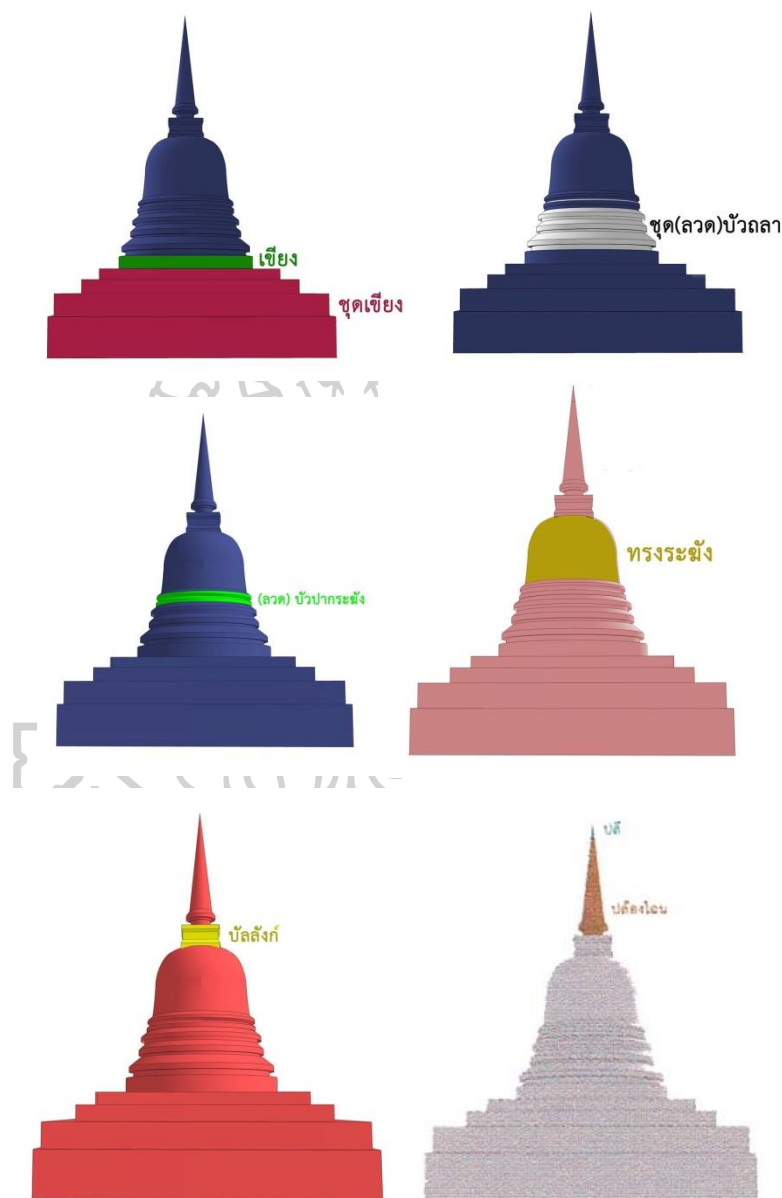
ส่วนกลาง

ประกอบด้วยฐานเขียงประมาณ 3-4 ฐาน ซึ่งเรียกว่า “ชุดฐานเขียง” อาจอยู่ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสทั้งหมด หรือลดระดับจากผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส เป็นผังแปดเหลี่ยม และผังกลม ถัดขึ้นไปจากชุดฐานเขียง เป็นชุดบัวถลา 3 ฐานในผังกลม ส่วนบัวถลา จะประกอบด้วยฐานบัวคว่ำ 3 ฐานที่นำมาเรียงซ้อนกัน โดยมีท้องไม้แทรกอยู่ เกิดเป็นลักษณะลาดเอียงลง จึงเรียกว่า “บัวถลา” ซึ่งถือได้ว่าเป็นลักษณะเฉพาะของเจดีย์ทรงระฆังในสมัยสุโขทัย ถัดขึ้นไปเหนือชุดบัวถลา เป็นบัวปากระฆัง และองค์ระฆังตามลำดับ

ส่วนยอด

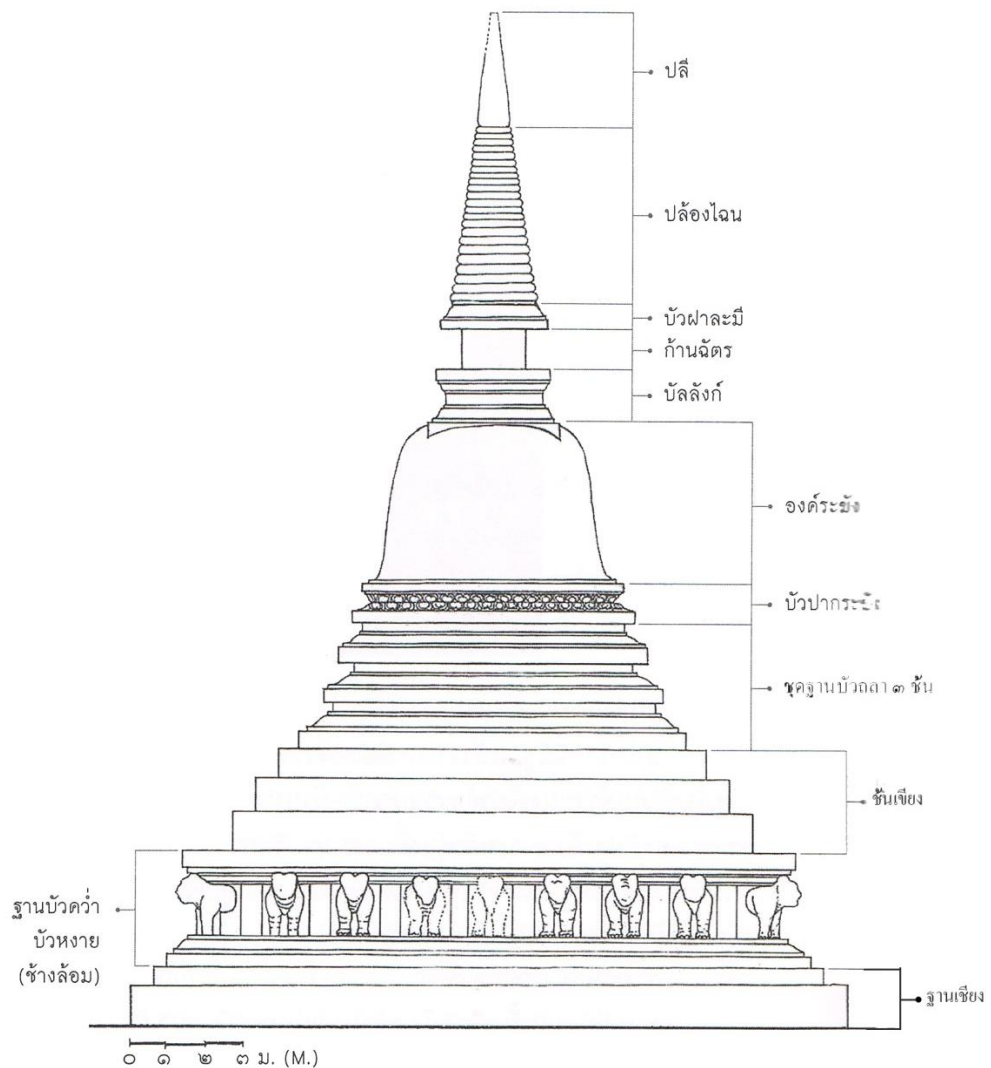
ส่วนบัลลังก์ เป็นฐานบัวคว่ำ บัวหงาย 1 ฐานวางอยู่เหนือองค์ระฆัง เป็นบัลลังก์ที่อยู่ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสไม่เพิ่มมุม ไม่ประดับลวดบัว ถัดขึ้นไปเป็นก้านฉัตร บัวฝาละมี ปล้อง โฉน และปลียอดตามลำดับ นอกจากนี้กลุ่มเจดีย์ทรงระฆังแบบสุโขทัยจะมีลักษณะพิเศษ คือ มีการประดับพระพุทธรูป หรือพระสาวกสีลาที่รอบก้านฉัตรด้วย

ทั้งนี้เจดีย์ทรงระฆังแบบสุโขทัย ปรากฏหลักฐานในกลุ่มวัดที่ได้ทำการศึกษา เช่น กลุ่มเจดีย์รายวัด อโศการาม และกลุ่มเจดีย์รายวัดโพรงเม่น ตัวอย่างสำคัญของเจดีย์ทรงระฆังแบบสุโขทัย เช่น เจดีย์ประธานวัดชนะสงคราม (ภาพที่ 74) เจดีย์ประธานวัดช้างล้อมสุโขทัย (ภาพที่ 75) เป็นต้น

ภาพที่ 73 รูปแบบเจดีย์ทรงระฆังแบบสุโขทัย

ที่มา สันติ เล็กสุขุม, สมัยสุโขทัย เจดีย์อินคัลเลอร์, (กรุงเทพฯ : มติชน, 2561), หน้า 21.

รูปที่ ๗๑๒

ลายเส้นเจดีย์ทรงระฆังแบบสุโขทัย
วัดซ้างล้อม เมืองสุโขทัย

๒๖๒

เจดีย์ในประเทศไทย : รูปแบบ พัฒนาการ และพลังศรัทธา

ภาพที่ 74 ลายเส้นเจดีย์ทรงปราสาทยอดแบบสุโขทัย

ที่มา ศักดิ์ชัย สายสิงห์, เจดีย์ในประเทศไทย รูปแบบ พัฒนาการ และพลังศรัทธา, (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2560),
หน้า 262.

ภาพที่ 75 เจดีย์ประธานวัดชนะสงคราม เมืองสุโขทัย

ภาพที่ 76 เจดีย์ประธานวัดช้างล้อม เมืองสุโขทัย

1.1 เจดีย์ทรงระฆังที่มีฐานบัว เป็นฐานบัวลูกแก้วอกไก่ในผังกลม (ลักษณะพิเศษ)

เจดีย์ทรงระฆังที่มีฐานบัวลูกแก้วอกไก่ในผังกลม เป็นเจดีย์ในกลุ่มที่มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากเจดีย์ทรงระฆังที่พบโดยทั่วไป เจดีย์ในกลุ่มนี้พบน้อยมาก โดยจะพบอยู่ในเขตอรัญญิกของเมืองสุโขทัยด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ และด้านทิศใต้เท่านั้น ตัวอย่างวัดสำคัญ ได้แก่ เจดีย์ประธาน วัดโพรงเม่น เจดีย์ราย วัดมังกร เป็นต้น สันนิษฐานว่าเจดีย์ในกลุ่มนี้ น่าจะเป็นงานที่สร้างขึ้นในระยะหลังของสุโขทัย ราวปลายพุทธศตวรรษที่ 20¹⁵

องค์ประกอบของเจดีย์ทรงระฆังที่มีฐานบัว เป็นฐานบัวลูกแก้วอกไก่ในผังกลม มีดังนี้

ส่วนฐาน

ส่วนฐานเป็นฐานเขียงในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสซ้อนกัน ประมาณ 1-2 ชั้น รองรับชุกฐานเขียง

ส่วนกลาง

ส่วนฐานเขียงอยู่ในผังกลม รองรับฐานบัวคว่ำ-บัวหงายซึ่งอยู่ในผังกลม ท้องไม้ประดับลูกแก้วขนาดใหญ่ 1 เส้นถัดขึ้นไปเป็นชุดบัวถลา บัวปากระฆัง และองค์ระฆังตามลำดับ

ส่วนยอด

ส่วนบัลลังก์ เป็นฐานบัวคว่ำ บัวหงาย 1 ฐานวางอยู่เหนือองค์ระฆัง เป็นบัลลังก์ที่อยู่ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสไม่เพิ่มมุม ไม่ประดับลูกฟัก หรือลูกแก้วอกไก่ ถัดขึ้นไปเป็นก้านฉัตร บัวฝาละมี ปล้องไฉน และปลียอดตามลำดับ

ทั้งนี้รูปแบบของเจดีย์ทรงนี้ ปรากฏหลักฐานในกลุ่มวัดที่ได้ทำการศึกษา คือ เจดีย์ประธาน วัดโพรงเม่น โดยการสันนิษฐานจากชุกฐานบัวลูกแก้วอกไก่ในผังกลมที่รองรับองค์ระฆัง ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของเจดีย์ทรงนี้ (ภาพที่ 64 - 65)

1.2 เจดีย์ทรงระฆังที่มีฐานบัวลูกแก้วอกไก่ในผังแปดเหลี่ยมรองรับชุกบัวถลา (ลักษณะพิเศษ)

เจดีย์ทรงระฆังที่มีฐานบัวลูกแก้วอกไก่ในผังแปดเหลี่ยมรองรับชุกบัวถลา มีลักษณะโดยทั่วไปเหมือนกับเจดีย์ทรงระฆังแบบสุโขทัยที่มีการทำชุกบัวถลารองรับองค์ระฆัง แต่ต่างที่เจดีย์รูปแบบนี้มีการเพิ่มชั้นฐานบัวลูกแก้วอกไก่ในผังแปดเหลี่ยมเข้ามา 1 ฐาน ลักษณะดังกล่าว

¹⁵ ศักดิ์ชัย สายสิงห์. “เจดีย์ในประเทศไทย รูปแบบ พัฒนาการ และพลังศรัทธา”, กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2560, หน้า 329.

น่าจะเป็นการเพิ่มเติมขึ้นในภายหลัง เนื่องจากลักษณะของฐานบัวลูกแก้วอกไก่ในผังแปดเหลี่ยมนี้ พบอยู่ในศิลปะล้านนา¹⁶

เจดีย์ในกลุ่มนี้พบอยู่เฉพาะในเขตอรัญญิกของเมืองสุโขทัยเท่านั้น ตัวอย่างวัดสำคัญ ได้แก่ วัดมumlลنگกา (บูรพาราม) วัดสังฆาวาส วัดทัพเก่า เจดีย์ประธาน วัดมังกร และวัดคันสะแก เป็น¹⁷ เจดีย์ในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ได้พังทลายลงตามกาลเวลา เหลือเพียงแต่ส่วนฐานเท่านั้น แต่ก็ยังมีเจดีย์ราย ที่วัดมหาธาตุ 1 องค์ที่มีรูปแบบเช่นเดียวกับเจดีย์ในกลุ่มนี้ ที่ได้รับการบูรณะจนสมบูรณ์แล้ว¹⁸ (ภาพ ที่ 77)

องค์ประกอบของเจดีย์ทรงระฆังที่มีฐานบัวลูกแก้วอกไก่ในผังแปดเหลี่ยมรองรับชุกบัวถลา มีดังนี้

ส่วนฐาน

ส่วนฐานเป็นฐานเขียงในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสซ้อนกันประมาณ 1-2 ชั้นรองรับฐานบัวคว่ำ-บัว หาย

ส่วนกลาง

เป็นฐานบัวคว่ำ-บัวหายเดี่ยว ท้องไม่ประดับลูกแก้วอกไก่ และเป็นฐานที่อยู่ในผังแปด เหลี่ยม ถัดขึ้นไปเป็นชุกบัวถลา 3 ชั้น บัวปากระฆัง และองค์ระฆังตามลำดับ

ส่วนยอด

ส่วนบัลลังก์ เป็นฐานบัวคว่ำ-บัวหาย 1 ฐานวางอยู่เหนือองค์ระฆัง เป็นบัลลังก์ที่อยู่ในผัง สี่เหลี่ยมจัตุรัสไม่เพิ่มมุม ไม่ประดับลูกฟัก หรือลูกแก้วอกไก่ ถัดขึ้นไปเป็นก้านฉัตร บัวฝาละมี ปล้องไฉน และปลียอดตามลำดับ

ทั้งนี้รูปแบบของเจดีย์ทรงนี้ ปรากฏหลักฐานในกลุ่มวัดที่ได้ทำการศึกษา คือ วัดมumlลنگกา โดยการสันนิษฐานจากชุกฐานบัวลูกแก้วอกไก่ในผังแปดเหลี่ยมรองรับชุกบัวถลา ซึ่งเป็น องค์ประกอบที่สำคัญของเจดีย์ทรงนี้ (ภาพที่ 27-28)

¹⁶ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, *เจดีย์ในประเทศไทย รูปแบบ พัฒนาการ และพลังศรัทธา*, (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2560), หน้า 301.

¹⁷ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, *เจดีย์ในประเทศไทย รูปแบบ พัฒนาการ และพลังศรัทธา*, (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2560), หน้า 302.

¹⁸ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, *เจดีย์ในประเทศไทย รูปแบบ พัฒนาการ และพลังศรัทธา*, (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2560), หน้า 303.

ภาพที่ 77 เจดีย์รายภายในวัดมหาธาตุสุโขทัย
ที่มา รายงานวิจัย เรื่องเจดีย์ในประเทศไทย แนวคิด คติการสร้าง พัฒนาการทางรูปแบบ และการ
วิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์, หน้า 303

2. เจดีย์ทรงยอดดอกบัวตูม หรือ เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์

เจดีย์ทรงยอดดอกบัวตูม หรือ เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ มาจากลักษณะที่สำคัญของเจดีย์ คือ ยอดบนสุดของเจดีย์มีลักษณะเป็นพุ่มคล้ายดอกบัวตูม หรือเป็นรูปทรงของลายไทยประเภทหนึ่งที่เรียกว่า “พุ่มข้าวบิณฑ์” ซึ่งถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของรูปแบบเจดีย์ที่ปรากฏเฉพาะในวัฒนธรรมสุโขทัยเท่านั้น นอกจากนี้ยังชื่อเรียกอีกอย่างคือ “เจดีย์ทรงทะนาน” เนื่องมาจากส่วนยอดนั้นแลดูคล้ายทะนานที่เป็นภาชนะที่ทำจากกะลามะพร้าวทรงป่อง แต่ชื่อนี้ไม่เป็นที่นิยมเรียกกันเท่าใดนัก¹⁹

องค์ประกอบของเจดีย์ทรงยอดดอกบัวตูม หรือ เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ มีดังนี้ (ภาพที่ 86-87)

ส่วนฐาน

ส่วนฐานเป็นฐานเขียงในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสซ้อนกัน ประมาณ 4-5 ชั้น รองรับฐานบัวลูกแก้วอกไก่ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสที่มีการประดับลวดบัวลูกแก้วอกไก่ 2 เส้น บางครั้งหากเป็นเจดีย์ประธานขนาดใหญ่ มักจะมีการสร้างบันไดขึ้นไปทั้งสองด้าน เพื่อมาบรรจบกันที่ฐานบัวลูกแก้วอกไก่

ส่วนกลาง

ส่วนกลางจะมีการปรับเปลี่ยนจากผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสเป็นผังเพิ่มมุม โดยเป็นชุดฐานบัวลูกแก้วจำนวน 2 ฐาน ซ้อนลดหลั่นกัน บางครั้งส่วนฐานลูกแก้วนี้อาจเรียกรวมกับส่วนฐานบัวลูกแก้วอกไก่ที่อยู่ด้านล่างว่าเป็นส่วน “ฐานแวนฟ้า” ถัดจากส่วนฐานแวนฟ้าขึ้นไป บางครั้งมีการเจาะช่องเป็นซุ้มจรณะเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูป ซึ่งเรียกส่วนนี้ว่า “ส่วนเรือนธาตุ” ถัดขึ้นไปด้านบนมีการประดับบันแถลงทั้งสี่ด้าน และมีการประดับกลีบบนอยู่ทุกมุมของเรือนธาตุ

ส่วนยอด

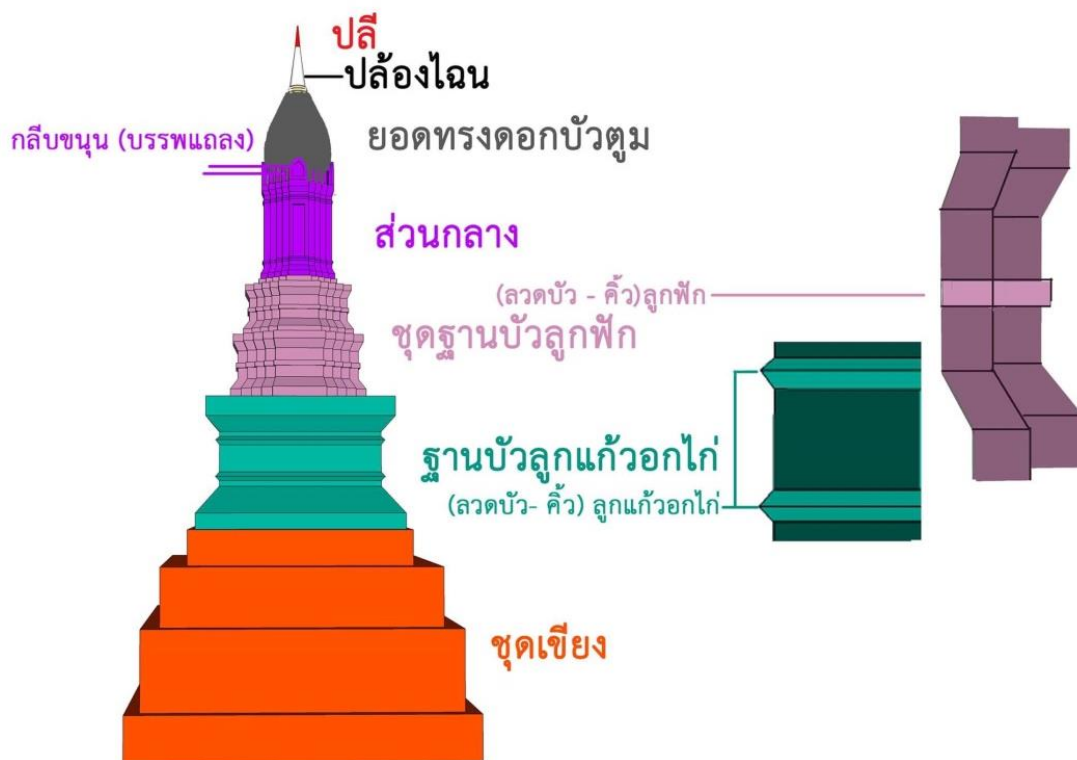
ยอดพุ่มข้าวบิณฑ์ หรือยอดดอกบัวตูม มีลักษณะคอดเว้าที่ส่วนฐาน รับกับการประดับกลีบบนที่ส่วนบนของเรือนธาตุ ทรงยอดพุ่มข้าวบิณฑ์นี้ คือส่วนองค์ระฆังของเจดีย์ทรงกลมที่ไม่มี การประดับบัลลังก์สี่เหลี่ยม แต่ต่อยอดทรงกรวยแหลมขึ้นไปแทน ในเจดีย์บางองค์ยังคงหลงเหลือร่องรอยของการประดับลวดลายปูนปั้น เป็นกลีบบัวโดยรอบองค์ระฆังนี้ จึงเป็นเหตุให้ชื่อเรียกว่า “เจดีย์ทรงยอดดอกบัวตูม”²⁰

ทั้งนี้รูปแบบของเจดีย์ทรงนี้ ปรากฏหลักฐานในกลุ่มวัดที่ได้ทำการศึกษา คือ วัดอโศการาม และวัดทักษิณาราม โดยวัดอโศการามนั้นสันนิษฐานจากชุดฐานเขียงที่ซ้อนกัน 4-5 ฐาน (ภาพที่ 5) นอกจากนี้ยังวิเคราะห์ร่วมกับชิ้นส่วนของยอดพุ่มข้าวบิณฑ์ที่ตกหล่นอยู่ทางด้านข้างเจดีย์ประธาน (ภาพที่ 6-7) ส่วนวัดทักษิณารามนั้นสันนิษฐานจากชุดฐานเขียงที่ซ้อนกัน ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่

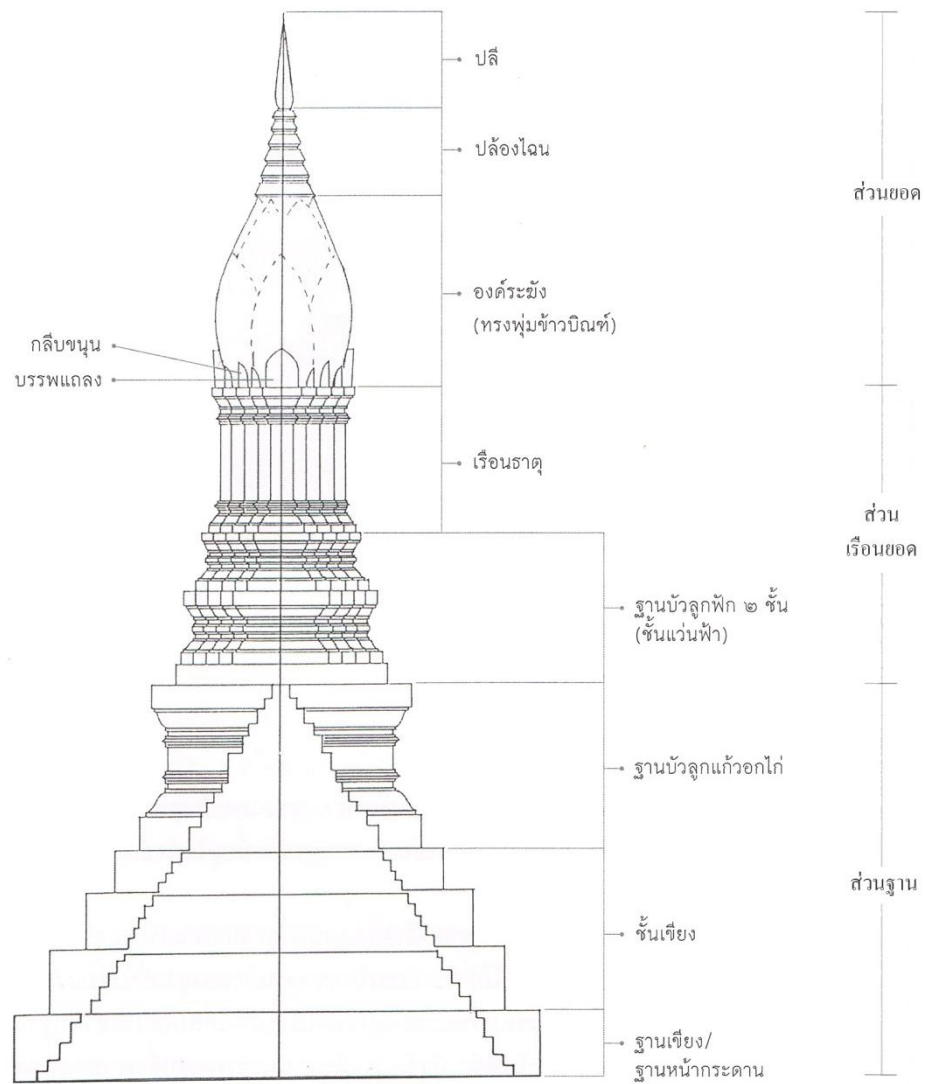
¹⁹ ประภัสสร ชูวิเชียร, เจดีย์ยอดดอกบัวตูม : แนวความคิด ที่มา และการศึกษาโดยสังเขป, (กรุงเทพฯ, 2548), หน้า 1.

²⁰ สันติ เล็กสุขุม, ศิลปะสุโขทัย, (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2555), หน้า 38.

สำคัญของเจดีย์เจดีย์ทรงนี้ (ภาพที่ 47-50) ตัวอย่างสำคัญของเจดีย์ทรงยอดดอกบัวตูม หรือ เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ เช่น เจดีย์ประธานวัดมหาธาตุสุโขทัย (ภาพที่ 80) เจดีย์ประธานวัดระพังเงิน (ภาพที่ 81) เป็นต้น

ภาพที่ 78 รูปแบบเจดีย์ทรงยอดดอกบัวตูม (เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์)
 ที่มา สันติ เล็กสุขุม, สมัยสุโขทัย เจดีย์อินทลเลอร์, (กรุงเทพฯ : มติชน, 2561), หน้า 22.

รูปที่ ๗.๒๕

ลายเส้นเจดีย์ทรงยอดดอกบัวตูมหรือทรงพุ่มข้าวบิณฑ์
(ที่มา : ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร. สันติ เล็ก

๒๘๒

เจดีย์ในประเทศไทย : รูปแบบ พัฒนาการ และพลังศรืธา

ภาพที่ 79 ลายเส้นเจดีย์ทรงยอดดอกบัวตูม หรือ เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์
ที่มา ศักดิ์ชัย สายสิงห์, เจดีย์ในประเทศไทย รูปแบบ พัฒนาการ และพลังศรืธา, (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2560),

ภาพที่ 80 เจดีย์ประธานวัดมหาธาตุสุโขทัย

ภาพที่ 81 เจดีย์ประธานวัดตระพังเงิน เมืองสุโขทัย

3. เจดีย์ทรงปราสาทห้ายอด

เจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดนี้ ได้รับรูปแบบมาจากศิลปะล้านนา ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจาก ศิลปะพุกามอีกต่อหนึ่ง เจดีย์ทรงปราสาทห้ายอด พบไม่มากนักในสมัยสุโขทัย พบเพียง 2 แห่งเท่านั้น คือ เจดีย์ประจํามุมทั้ง 4 องค์บนฐานไพทีของเจดีย์ประธานวัดมหาธาตุสุโขทัย และอีกองค์คือ เจดีย์ บริวารประจํามุมทิศตะวันตกเฉียงเหนือของวัดเจดีย์เจ็ดแถว เมืองศรีสัชนาลัย²¹

องค์ประกอบของเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอด มีดังนี้ (ภาพที่ 82)

ส่วนฐาน

ส่วนฐานเป็นฐานเขียงในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสซ้อนกัน ประมาณ 2-3 ชั้น รองรับฐานบัวลูกฟัก ซึ่งเป็นอิทธิพลที่ได้จากศิลปะเขมร

ส่วนกลาง

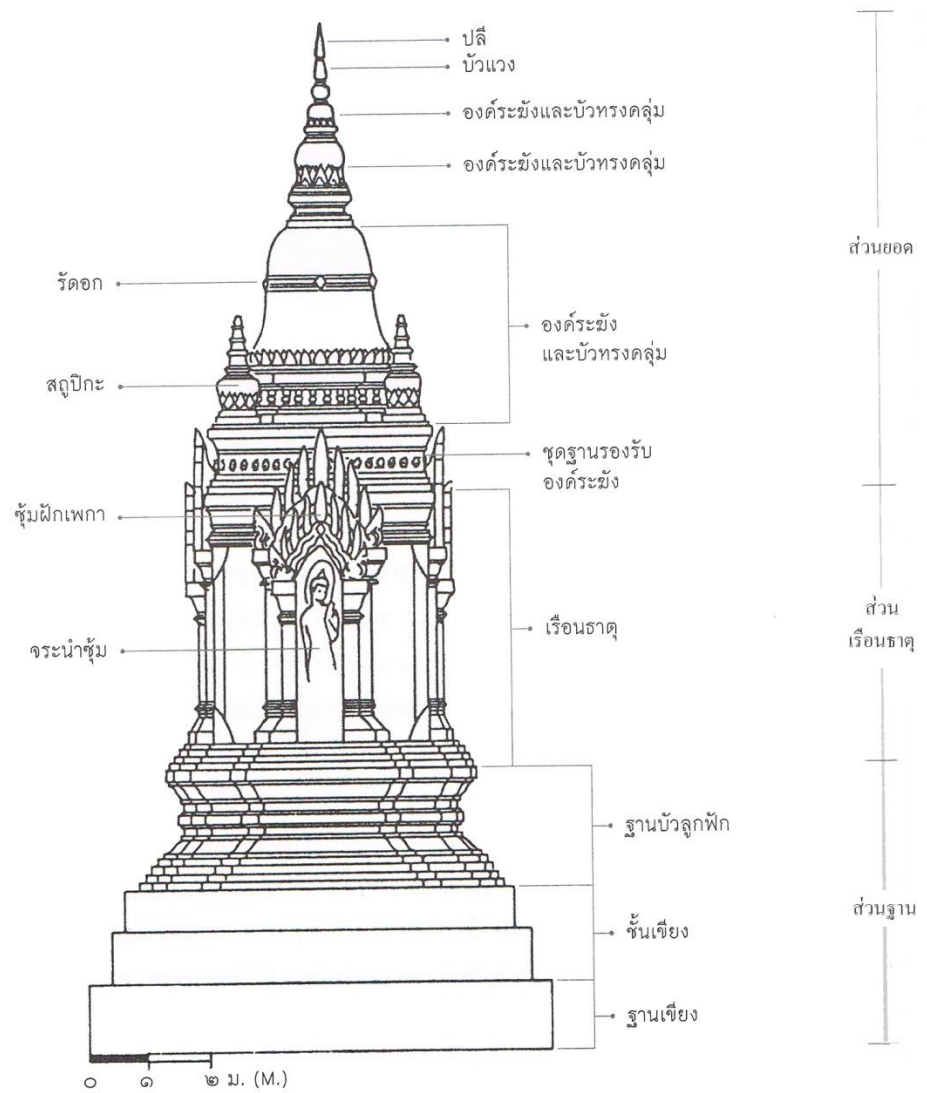
ส่วนของเรือนธาตุ ที่มีการทำเป็นซุ้มจรนํ้าภายในประดิษฐานพระพุทธรูป ประดับด้วย ซุ้มฝักเพกา ซึ่งเป็นอิทธิพลที่ได้จากศิลปะพุกาม ถัดขึ้นไปเป็นฐานบัวที่รองรับองค์ระฆัง

ส่วนยอด

ส่วนยอดเป็นเจดีย์ทรงระฆังที่มีการประดับเจดีย์เล็กๆ (สถูปิยะ) ไว้ที่มุมทั้ง 4 มุมเหนือ เรือนธาตุ จึงทำให้มียอดเจดีย์ทั้งหมด 5 ยอด

ตัวอย่างสำคัญของเจดีย์เจดีย์ทรงปราสาทห้ายอด เช่น เจดีย์ประจํามุมทรงปราสาทห้ายอดที่ วัดมหาธาตุสุโขทัย (ภาพที่ 83-84) เจดีย์รายทรงปราสาทห้ายอดที่วัดเจดีย์เจ็ดแถว (ภาพที่ 85) เป็นต้น

²¹ ศักดิ์ชัย สายสิงห์. “ศิลปกรรมโบราณในอาณาจักรสุโขทัย”, นนทบุรี : มิวเซียมเพรส, 2561 ,หน้า 28.

รูปที่ ๗.๔๖

ลายเส้นเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอด
 เจดีย์หมายเลข ๓ วัดเจดีย์เจ็ดแถว เมือง
 (ที่มา : ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.สันติ

๓๐๖

เจดีย์ในประเทศไทย : รูปแบบ พัฒนาการ และพลังศรัทธา

ภาพที่ 82 ลายเส้นเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอด

ที่มา ศักดิ์ชัย สายสิงห์, เจดีย์ในประเทศไทย รูปแบบ พัฒนาการ และพลังศรัทธา, (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2560),

ภาพที่ 83 เจดีย์ประจํามุมทรงปราสาทห้ายอดที่วัดมหาธาตุสุโขทัย

ภาพที่ 84 เจดีย์ประจํามุมทรงปราสาทห้ายอดที่วัดมหาธาตุสุโขทัย

ภาพที่ 85 เจดีย์รายทรงปราสาทห้ายอดที่วัดเจดีย์เจ็ดแถว

4. เจดีย์ทรงปราสาทยอดแบบสุโขทัย

เจดีย์ทรงปราสาทยอดแบบสุโขทัยนี้ มีลักษณะที่แตกต่างจากเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอด คือ เหนือเรือนธาตุจะมีการประดับด้วยเรือนชั้นซ้อน และไม่มีการประดับศูปีกะ ที่มุมทั้ง 4 มุม เหมือนกับเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอด สันนิษฐานว่าได้รับแรงบันดาลใจมาจากศิลปะพุกาม, ล้านนา และเขมร ผสมผสานกันจนเกิดเป็นรูปแบบใหม่ที่มีเฉพาะศิลปะสุโขทัย²²

นอกจากนี้เจดีย์ทรงปราสาทยอดแบบสุโขทัย ไม่พบที่มีขนาดใหญ่ และยังไม่พบหลักฐานที่ชัดเจนว่าสร้างเป็นเจดีย์ประธานของวัดในสมัยสุโขทัย²³

องค์ประกอบของเจดีย์ทรงปราสาทยอดแบบสุโขทัย มีดังนี้ (ภาพที่ 86-87)

ส่วนฐาน

ส่วนฐานเป็นฐานเขียงในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสซ้อนกัน ประมาณ 2-3 ชั้น รองรับฐานบัวลูกฟัก ซึ่งเป็นอิทธิพลที่ได้จากศิลปะเขมร

ส่วนกลาง

ส่วนของเรือนธาตุมีการทำเป็นซุ้มจรณะ ซึ่งได้รับมาจากเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอด เหนือเรือนธาตุมีการทำเรือนชั้นซ้อน 2-4 ชั้น และมีการประดับกลีบขนุน ต่างจากเรือนชั้นซ้อนของปราสาทเขมร คือ ไม่มีช่องวิมานและบรรพแถลง มีเพียงกรอบซุ้มหน้านางเท่านั้น

ส่วนยอด

ส่วนยอดทำเป็นเจดีย์รูปแบบต่างๆ แต่ส่วนมากนิยมทำเป็นเจดีย์ทรงระฆัง

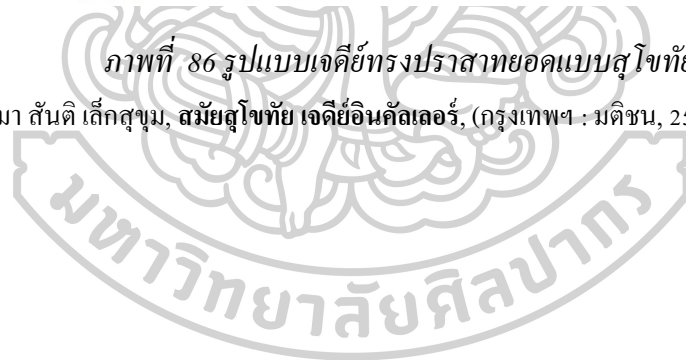
ตัวอย่างสำคัญของเจดีย์ทรงปราสาทยอดแบบสุโขทัย เช่น เจดีย์ประจำด้านทรงปราสาทยอดแบบสุโขทัยที่วัดมหาธาตุสุโขทัย (ภาพที่ 88) เจดีย์รายทรงปราสาทยอดแบบสุโขทัยที่วัดเจดีย์เจ็ดแถว (ภาพที่ 89) เป็นต้น

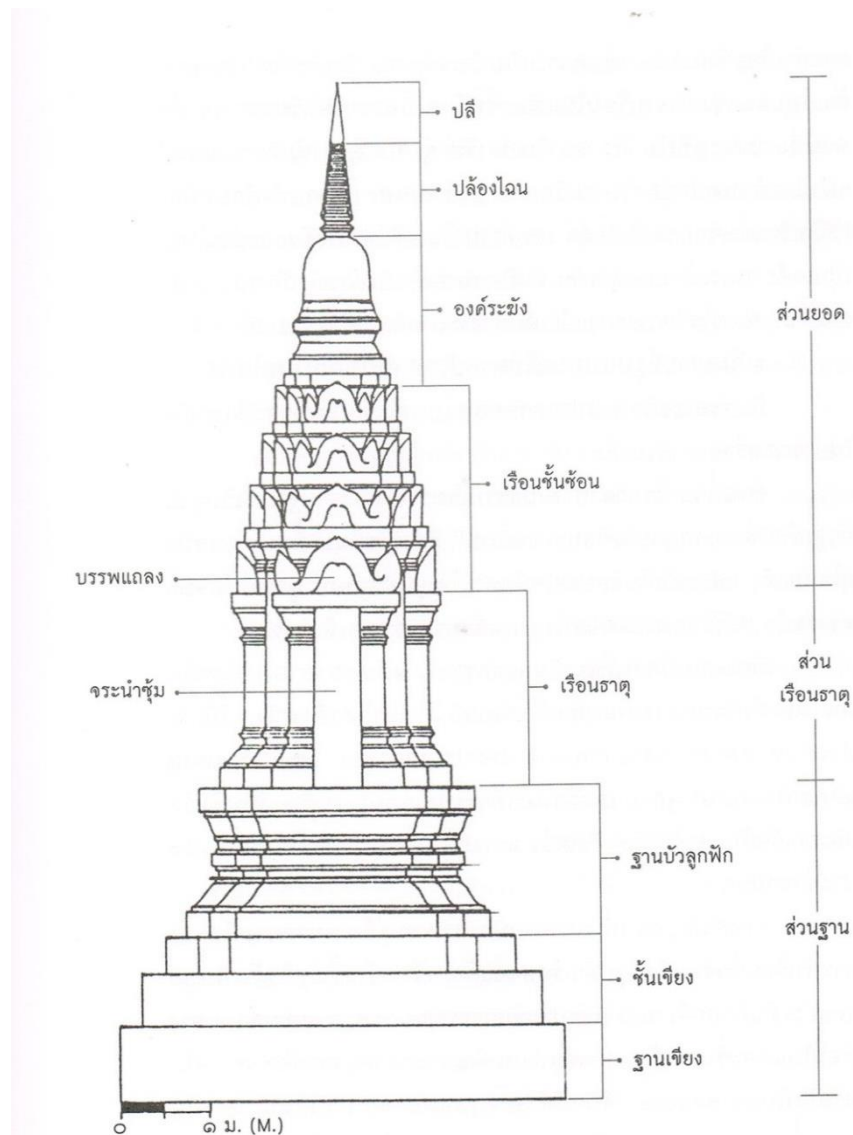
²² ศักดิ์ชัย สายสิงห์, ศิลปกรรมโบราณในอาณาจักรสุโขทัย, (นนทบุรี : มิวเซียมเพรส, 2561), หน้า 30.

²³ สันติ เล็กสุขุม, เจดีย์ ความเป็นมาและคำศัพท์ เรียกองค์ประกอบเจดีย์ในประเทศไทย, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพฯ : มติชน, 2552), หน้า 29.

ภาพที่ 86 รูปแบบเจดีย์ทรงปราสาทยอดแบบสุโขทัย
ทีมา สันติ เล็กสุขุม, สมัยสุโขทัย เจดีย์อินทลเลอร์, (กรุงเทพฯ : มติชน, 2561), หน้า 23.

รูปที่ ๗.๕๐

ลายเส้นเจดีย์ทรงปราสาทยอดแบบสุโขทัย
(ที่มา : ศาสตราจารย์เกียรติคุณ
ดร. สันติ เล็กสุขุม)

๓๑๓

ศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ชัย สายสิงห์

ภาพที่ 87 ลายเส้นเจดีย์ทรงปราสาทยอดแบบสุโขทัย

ที่มา ศักดิ์ชัย สายสิงห์, เจดีย์ในประเทศไทย รูปแบบ พัฒนาการ และพลังศรัทธา, (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2560),

ภาพที่ 88 เจดีย์ประจำด้านทรงปราสาทยอดแบบสุโขทัยที่วัดมหาธาตุสุโขทัย

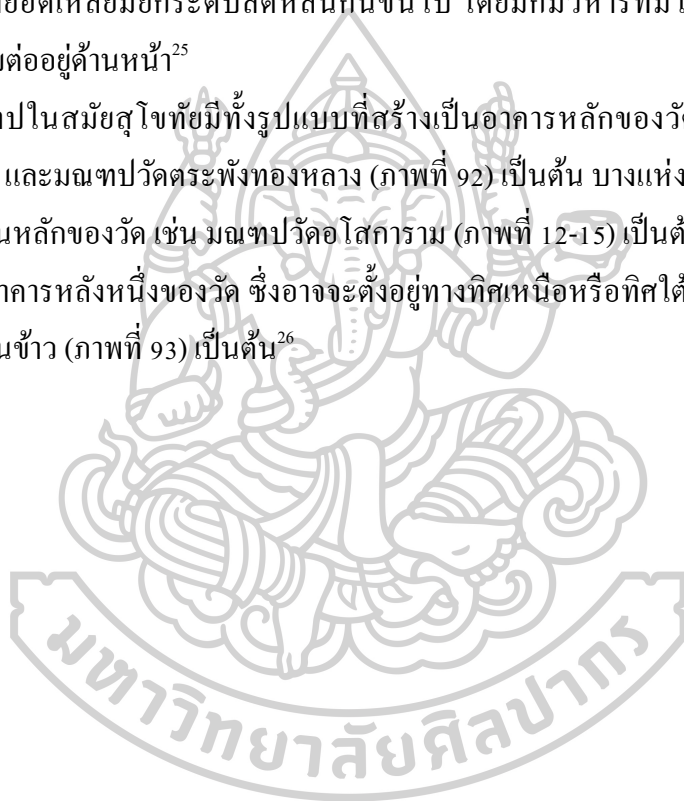
ภาพที่ 89 เจดีย์ประจำด้านทรงปราสาทยอดแบบสุโขทัยที่วัดเจดีย์เจ็ดแถว

5. มณฑป

มณฑป คือ อาคารที่สร้างขึ้นเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูป สมัยต่อมาสร้างขึ้นเพื่อเก็บรักษาหรือบรรจุสิ่งสำคัญ เช่น พระบรมสารีริกธาตุ รอยพระพุทธรบาท พระไตรปิฎก เป็นต้น

แผนผังและรูปทรงของอาคารมักจะเป็นสี่เหลี่ยม มีลักษณะเป็นห้องโถงใหญ่ บางครั้งเปิดโล่งและประกอบด้วยเสาจำนวนมาก แต่บางครั้งก็มีการทำผนังปิดทึบแล้วอาจมีการเจาะผนังเป็นช่องหน้าต่าง และมักจะมีบันไดและทางเข้าอยู่ทางด้านหน้า(ทิศตะวันออก)เสมอ²⁴ ถ้าเป็นมณฑปขนาดเล็กจะมีหลังคาเป็นหน้าจั่ว(ทรงโรง) แต่ถ้าเป็นอาคารขนาดใหญ่หลังคาอาจเป็นเครื่องไม้มุงกระเบื้องทรงยอดเหลี่ยมยกระดับลดหลั่นกันขึ้นไป โดยมักมีวิหารที่มีโครงสร้างหลังคาไม้มุงกระเบื้องเชื่อมต่อยู่ด้านหน้า²⁵

มณฑปในสมัยสุโขทัยมีทั้งรูปแบบที่สร้างเป็นอาคารหลักของวัด เช่น มณฑปวัดศรีชุม (ภาพที่ 90-91) และมณฑปวัดตระพังทองหลวง (ภาพที่ 92) เป็นต้น บางแห่งถูกสร้างเป็นอาคารที่อยู่ในแผนผังแกนหลักของวัด เช่น มณฑปวัดอโศการาม (ภาพที่ 12-15) เป็นต้น และบางแห่งถูกสร้างให้เป็นเพียงอาคารหลังหนึ่งของวัด ซึ่งอาจจะตั้งอยู่ทางทิศเหนือหรือทิศใต้ของตัวอาคารหลัก เช่น มณฑปวัดซ่อนข้าว (ภาพที่ 93) เป็นต้น²⁶

²⁴ มโน กลีบทอง, ลักษณะและรูปแบบของมณฑปสมัยสุโขทัย, (คณะโบราณคดี : มหาวิทยาลัยศิลปากร , 2528), หน้า 3.

²⁵ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, ศิลปกรรมโบราณในอาณาจักรสุโขทัย, (นนทบุรี : มิวเซียมเพรส , 2561) , หน้า 32.

²⁶ มโน กลีบทอง, ลักษณะและรูปแบบของมณฑปสมัยสุโขทัย, (คณะโบราณคดี : มหาวิทยาลัยศิลปากร , 2528), หน้า 4.

ภาพที่ 90 มณฑปวัดศรีหุ้ม

ภาพที่ 91 มณฑปวัดศรีหุ้ม

ภาพที่ 92 มณฑปวัดตระพังทองกลาง
ที่มา กรมศิลปากร

ภาพที่ 93 มณฑปวัดช่อนข้าว
ที่มา กรมศิลปากร

6. วิหาร

รูปแบบวิหารในศิลปะสุโขทัย มีแผนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เป็นอาคารโถง ไม่มีผนัง โดยวิหารจะตั้งอยู่ด้านหน้าของเจดีย์ประธาน อยู่ในแนวแกนหลักของวัด และมีขนาดใหญ่ เนื่องจากใช้เป็นพื้นที่สำหรับประกอบสังฆกรรมของพระสงฆ์ และพิธีกรรมต่างๆของพุทธศาสนิกชน ปัจจุบันอาคารวิหารส่วนใหญ่เหลือเพียงแต่ส่วนฐานที่ก่อด้วยศิลาแลงเท่านั้น เสาของวิหารมีทั้งศิลาแลงทั้งท่อนซึ่งพบได้น้อยมาก ส่วนใหญ่ตัดเป็นแฉกเรียงซ้อนกันเป็นเสาสี่เหลี่ยม แปดเหลี่ยม หรือกลม แนวเสาอยู่ในรองรับหลังคาตับบน ตับรองลาดต่อเนื่องลงมาทั้งสองข้าง โดยมีแนวเสาอยู่นอกตับรับ²⁷ ส่วนโครงสร้างรับน้ำหนักหลังคา สังกะสีได้จากรูที่เจาะไว้ตอนบนของเสาเพื่อเสียบหัวคาน รูปแบบหลังคาของวิหารส่วนใหญ่มักเป็นหลังคาเครื่องไม้มุงด้วยกระเบื้องดินเผา หรือกระเบื้องเคลือบ ปัจจุบันพังทลายไปหมดแล้ว เดิมคงเป็นแบบทรงโรง คือเป็นแบบหน้าจั่ว แต่หลักฐานทางโบราณคดีพบว่าหลังคามักประดับด้วยเครื่องสังคโลก²⁸

บริเวณภายในวิหาร มีการก่อฐานชุกชีก่อด้วยอิฐ หรือ ศิลาแลงไว้สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป พื้นที่ทางด้านขวาของพระประธานมีการก่อยกพื้นเล็กน้อยเพื่อใช้เป็นอาสน์สงฆ์

ทั้งนี้ตัวอย่างสำคัญของวิหารในศิลปะสุโขทัย ในปัจจุบันเหลือเพียงแต่หลักฐานแนวเสาวิหารเท่านั้น ส่วนหลังคาได้พังทลายไปตามกาลเวลา จึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับรูปแบบสันนิษฐานของวิหารที่ได้มีผู้ศึกษาไว้แล้ว

7. อุโบสถ

รูปแบบอุโบสถในศิลปะสุโขทัย มีแผนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เป็นอาคารโถง ไม่มีผนัง เช่นเดียวกับวิหาร แต่ต่างกันโดยรอบอุโบสถจะมีใบสีมาปักไว้ประจำทิศทั้งแปดของอาคาร ในสมัยสุโขทัยอุโบสถไม่เป็นที่นิยมในการสร้างมากนัก จึงพบได้น้อยมาก ตำแหน่งที่ตั้งของอุโบสถก็ไม่ได้อยู่ในแนวแกนหลักของวัดเช่นเดียวกับวิหาร แต่สร้างอยู่ด้านนอก หรือมุมใดมุมหนึ่งของวัด และไม่ได้จำเป็นต้องมีทุกวัด²⁹ อุโบสถในศิลปะสุโขทัยนิยมสร้างให้มีขนาดเล็กๆ เนื่องจากใช้เป็นพื้นที่สำหรับประกอบสังฆกรรมเฉพาะของพระสงฆ์เท่านั้น ซึ่งในสมัยสุโขทัยไม่ได้พระสงฆ์มาก

²⁷ สันติ เล็กสุขุม, ศิลปะสุโขทัย, (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2555), หน้า 34.

²⁸ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, ศิลปกรรมโบราณในอาณาจักรสุโขทัย, (นนทบุรี : มิวเซียมเพรส, 2561), หน้า 33.

²⁹ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, ศิลปกรรมโบราณในอาณาจักรสุโขทัย, (นนทบุรี : มิวเซียมเพรส, 2561), หน้า 34.

นัก จึงไม่จำเป็นต้องสร้างให้มีขนาดใหญ่ ตัวอย่างวัดที่มีอุโบสถ เช่น วัดสังฆवास สุโขทัย และ วัดนางพญา ศรีสัชนาลัย เป็นต้น³⁰

ทั้งนี้ตัวอย่างสำคัญของโบสถ์ในศิลปะสุโขทัย ในสภาพปัจจุบันเหลือเพียงแต่หลักฐานแนวเสาเท่านั้น ส่วนหลังคาได้พังทลายไปตามกาลเวลา จึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับรูปแบบสันนิษฐานของโบสถ์ที่ได้มีผู้ศึกษาไว้

³⁰ สันติ เล็กสุขุม, ศิลปะเชียงแสน (ศิลปะล้านนา) และศิลปะสุโขทัย, (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2535) , หน้า 161.

บทที่ 4

ภาพสันนิษฐาน 3 มิติของวัดที่สร้างโดยสมเด็จพระราชเทวีศรีจุฬาลักษณ์

วัดโสการาม

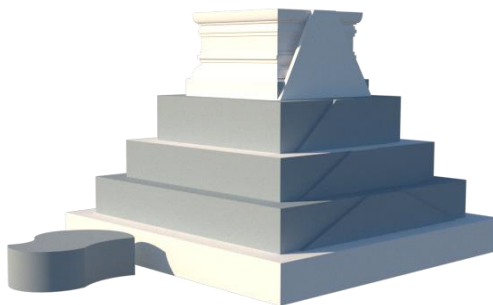

ภาพที่ 94 แผนผังภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันวัดโสการาม

1. เจดีย์ประธาน

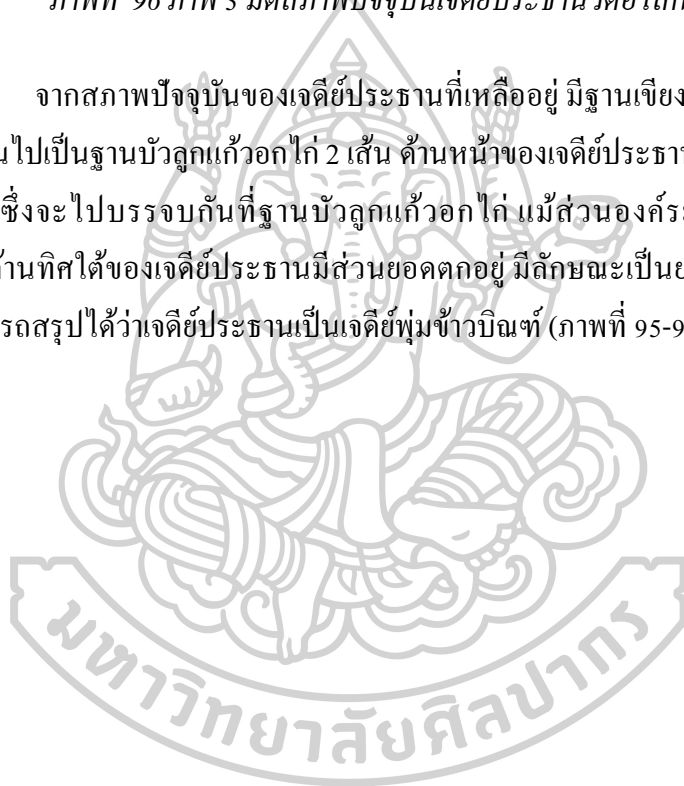

ภาพที่ 95 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันเจดีย์ประธานวัดโสการาม

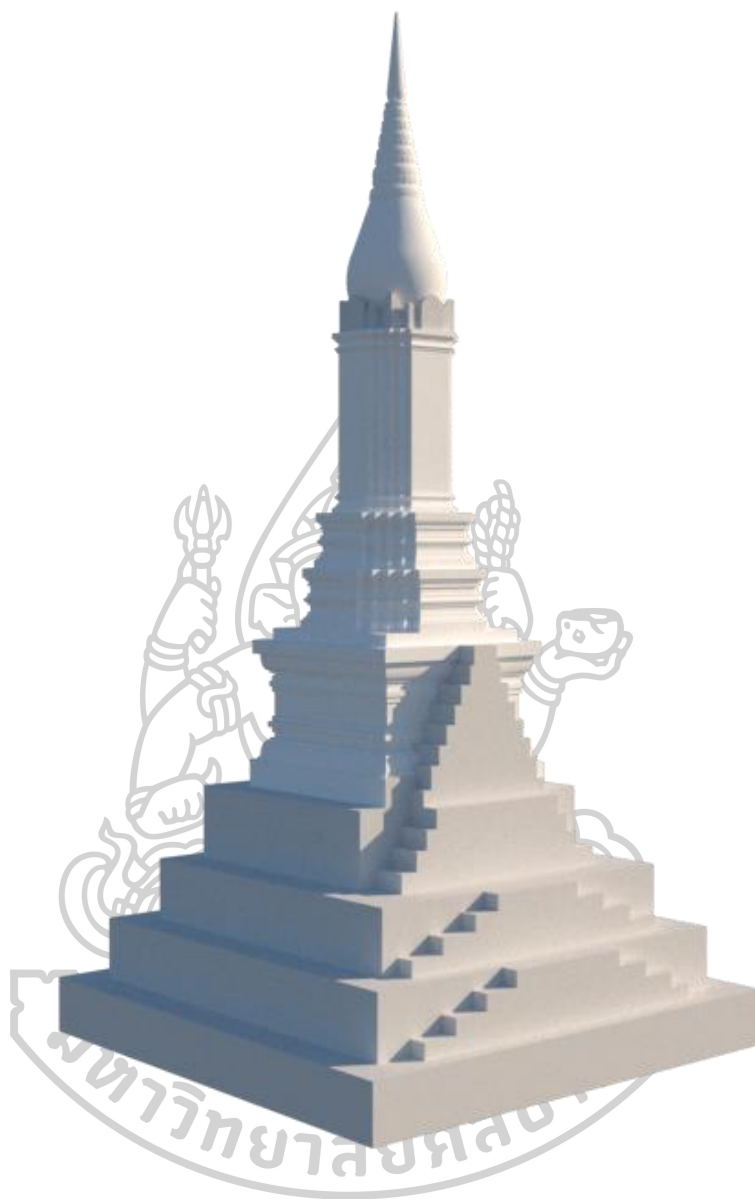
ภาพที่ 96 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันเจดีย์ประธานวัดอโศการาม

จากสภาพปัจจุบันของเจดีย์ประธานที่เหลืออยู่ มีฐานเพียงชั้นลดหลั่นกัน 4 ฐาน ถัดขึ้นไปเป็นฐานบัวลูกแก้วอกไก่ 2 เส้น ด้านหน้าของเจดีย์ประธานมีบันไดทางขึ้นทั้งสองด้าน ซึ่งจะไปบรรจบกันที่ฐานบัวลูกแก้วอกไก่ แม้ส่วนองค์ระฆังจะพังทลายลง แต่ทางด้านทิศใต้ของเจดีย์ประธานมีส่วนยอดคดอยู่ มีลักษณะเป็นยอดพุ่มข้าวบิณฑ์ ทำให้สามารถสรุปได้ว่าเจดีย์ประธานเป็นเจดีย์พุ่มข้าวบิณฑ์ (ภาพที่ 95-96)

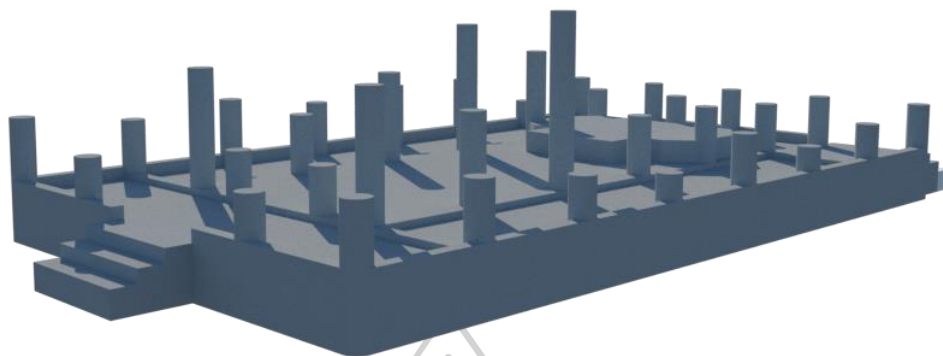

ภาพที่ 97 ภาพต้นนียฐาน 3 มิติเจดีย์ประธานวัดอโศการาม

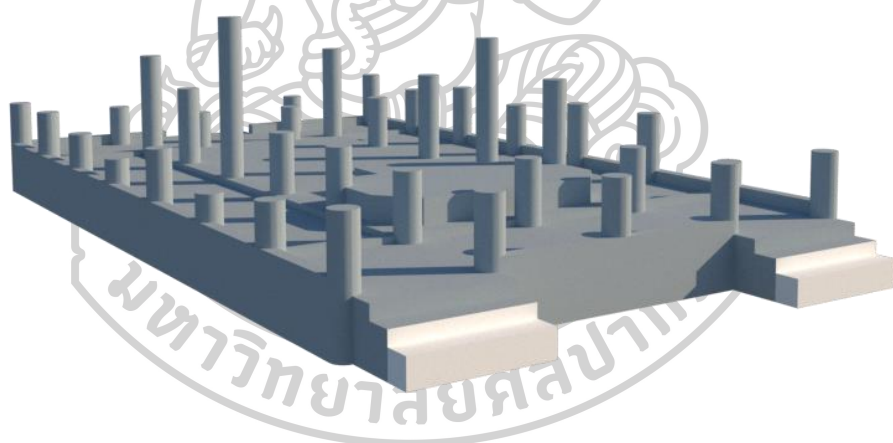

ภาพที่ 98 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติเจดีย์ประธานวัดอโศการาม

2. วิหาร

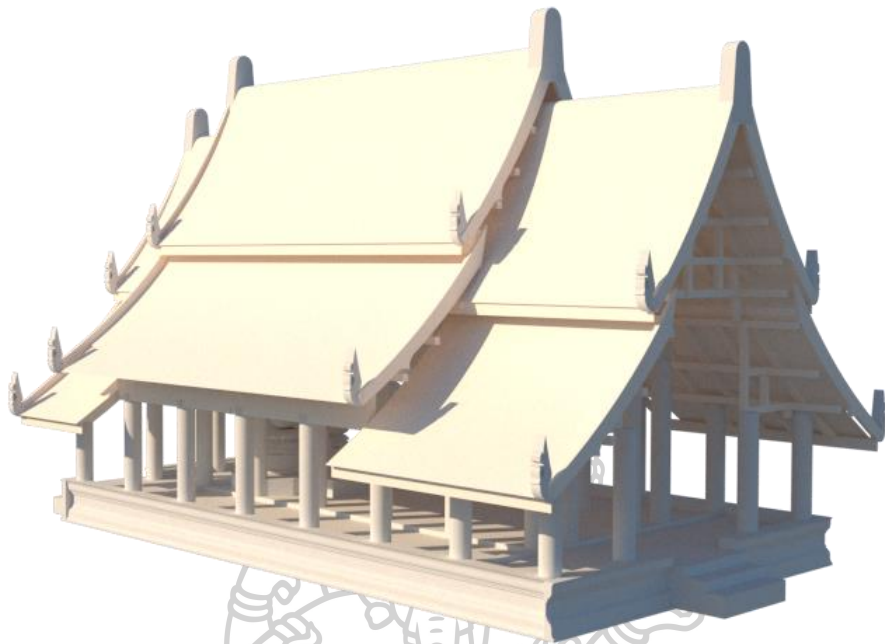

ภาพที่ 99 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันวิหารวัดอโศการาม

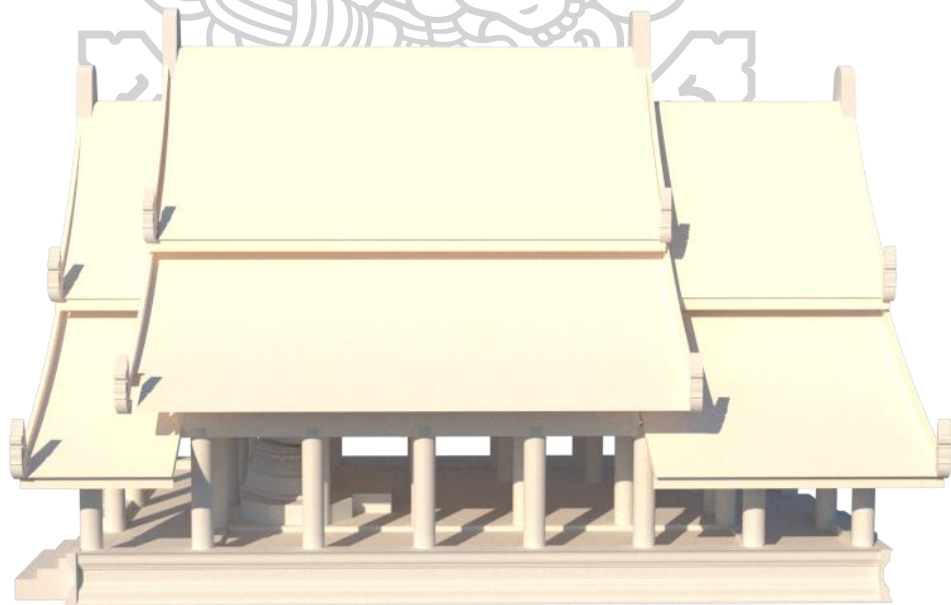

ภาพที่ 100 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันวิหารวัดอโศการาม

จากสภาพปัจจุบันของวิหารที่เหลือเพียงส่วนฐานและเสาอาคารนั้น สันนิษฐานว่าวิหารหลังนี้น่าจะมีลักษณะเป็นวิหาร โถง ไม่มีผนังกั้นล้อมรอบ ส่วนของหลังคาทำด้วยไม้ มุงด้วยกระเบื้องดินเผา หรือกระเบื้องเคลือบ (ภาพที่ 99-100)

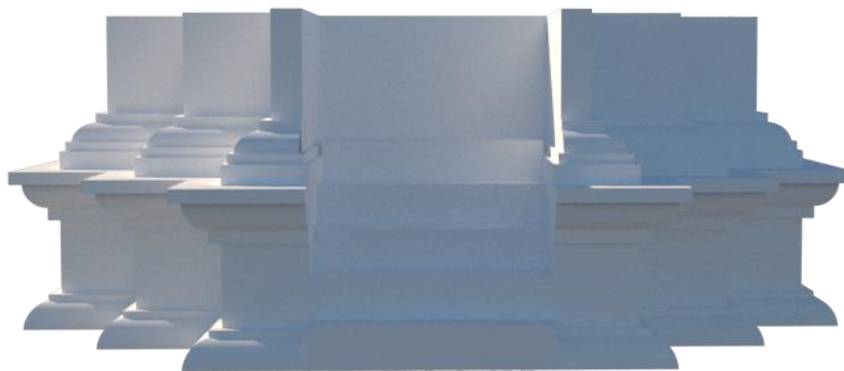

ภาพที่ 101 ภาพต้นนักษฐาน 3 มิติวิหารวัดอโศการาม

ภาพที่ 102 ภาพต้นนักษฐาน 3 มิติวิหารวัดอโศการาม

3. มณฑป

ภาพที่ 103 ภาพ 3 มิติสถาปัตยกรรมปัจจุบันมณฑปวัดอโศการาม

ภาพที่ 104 ภาพ 3 มิติสถาปัตยกรรมปัจจุบันมณฑปวัดอโศการาม

จากสถาปัตยกรรมปัจจุบันของมณฑปที่เหลือเพียงส่วนฐาน และส่วนของเรือนธาตุเพียงเล็กน้อยที่มีการทำจระนำซุ้มทั้ง 4 ด้าน โดยทางด้านทิศตะวันออกมีการก่อบันไดเป็นทางเข้าไปสู่ด้านในเรือนธาตุ (ภาพที่ 103-104)

ทั้งนี้มณฑปที่วัดโสการามนั้น ไม่ได้อยู่ในผังสี่เหลี่ยมเหมือนกับมณฑปวัดต่างๆ ดังที่กล่าวไปก่อนหน้านี้ในบทที่ 3 แต่อยู่ในผังสี่เหลี่ยมเพ็ญมุม จึงสันนิษฐานรูปแบบโดยวิเคราะห์เปรียบเทียบกับมณฑปภายในวัดเชตุพน (ภาพที่ 105)

ภาพที่ 105 มณฑปภายในวัดเชตุพน

ภาพที่ 106 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติมณฑปวัดอโศการาม

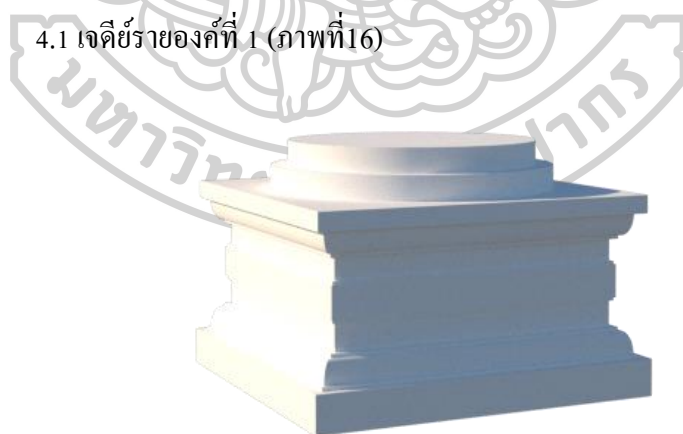
ภาพที่ 107 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติมณฑปวัดอโศการาม

ภาพที่ 108 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติมณฑปวัดอโศการาม

4. เจดีย์ราย

4.1 เจดีย์รายองค์ที่ 1 (ภาพที่16)

ภาพที่ 109 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันเจดีย์รายองค์ที่ 1 วัดอโศการาม

4.2 เจดีย์รายองค์ที่ 2 (ภาพที่16)

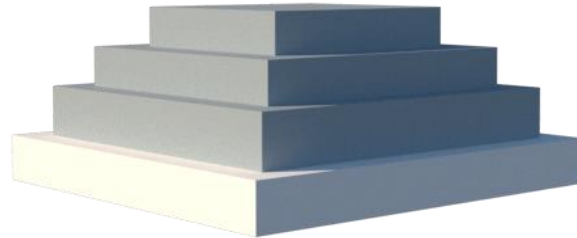
ภาพที่ 110 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันเจดีย์รายองค์ที่ 2 วัดอโศการาม

จากสภาพปัจจุบันของเจดีย์รายองค์ที่ 1, 2 เหลือเพียงฐานบัวคว่ำบัวหงาย 1 ฐาน ต่อด้วยฐานเชิงในผังกลม 2 ฐาน องค์กระฆังและส่วนยอดหักหาย สันนิษฐานว่าเจดีย์รายองค์นี้น่าจะเป็นเจดีย์ทรงระฆังแบบสุโขทัย (ภาพที่ 109-110)

ภาพที่ 111 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติเจดีย์รายองค์ที่ 1, 2 วัดอโศการาม

4.3 เจดีย์รายองค์ที่ 3 (ภาพที่16)

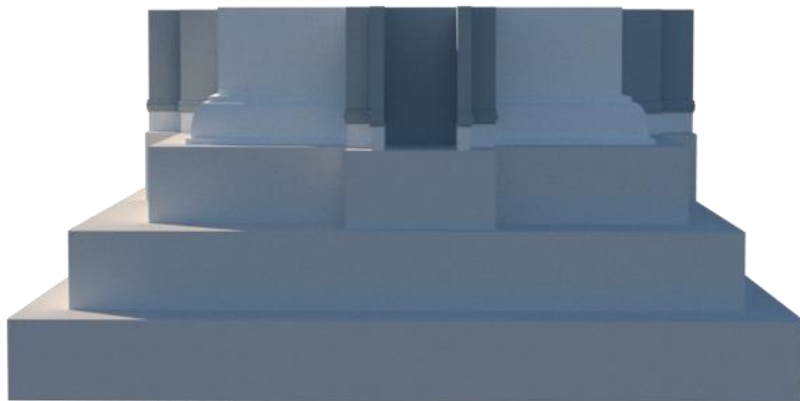
ภาพที่ 112 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันเจดีย์รายองค์ 3 วัดอโศการาม

จากสภาพปัจจุบันของเจดีย์รายองค์ที่ 3 เหลือเพียงฐานเจียงในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส เหลี่ยมซ้อนชั้นขึ้นไป 4 ฐานเท่านั้น ซึ่งระเบียนการซ้อนชั้น 4-5 ฐานแบบนี้เป็นรูปแบบของเจดีย์ ยอดดอกบัวตูม หรือเจดีย์พุ่มข้าวบิณฑ์ (ภาพที่ 112)

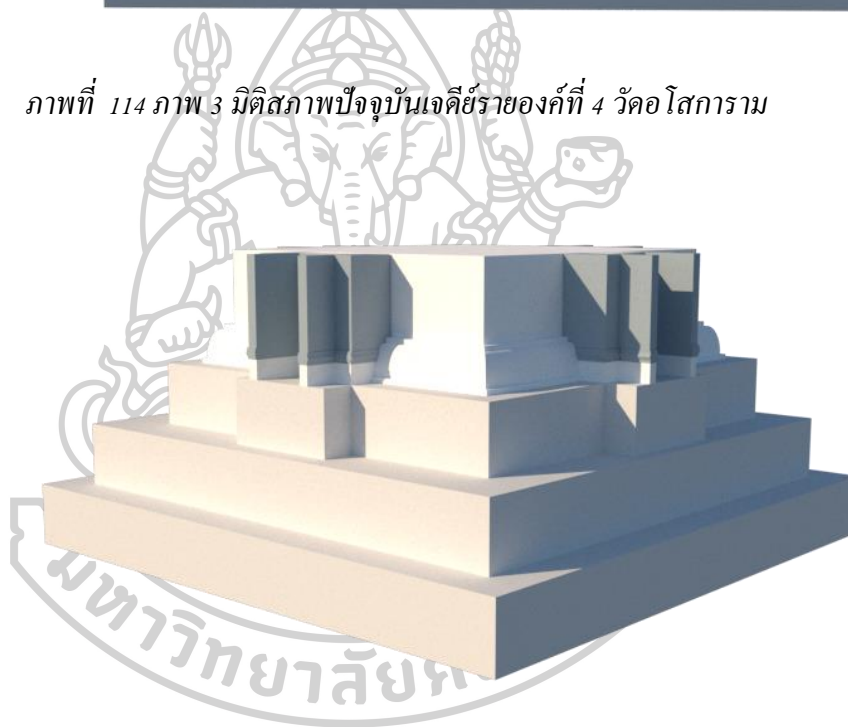

ภาพที่ 113 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติเจดีย์รายองค์ที่ 3 วัดอโศการาม

4.4 เจดีย์รายองค์ที่ 4 (ภาพที่16)

ภาพที่ 114 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันเจดีย์รายองค์ที่ 4 วัดอโศการาม

ภาพที่ 115 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันเจดีย์รายองค์ที่ 4 วัดอโศการาม

จากสภาพปัจจุบันของเจดีย์รายองค์ที่ 4 เหลือเพียงส่วนฐาน เป็นฐานเชิงในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสเหลี่ยมซ้อนชั้นขึ้นไป 3 ฐาน มีการก่อจากผนังเป็นจระนำซุ้มทั้ง 4 ด้าน สันนิษฐานว่าไว้สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป โดยวิเคราะห์รูปแบบเทียบกับเจดีย์บริวารในวัดเจดีย์เจ็ดแถว (ภาพที่ 116)

ภาพที่ 116 เจดีย์บริวารภายในวัดเจดีย์เจ็ดแถว เมืองศรีสัชนาลัย

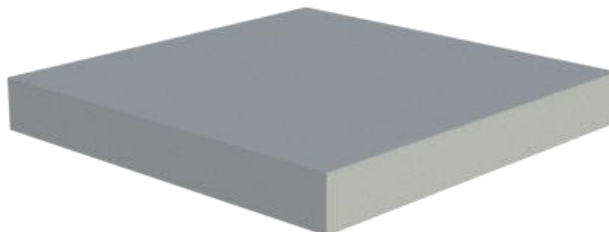

ภาพที่ 117 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติเจดีย์รายองค์ที่ 3 วัดอโศการาม

ภาพที่ 118 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติเจดีย์รายองค์ที่ 3 วัดอโศการาม

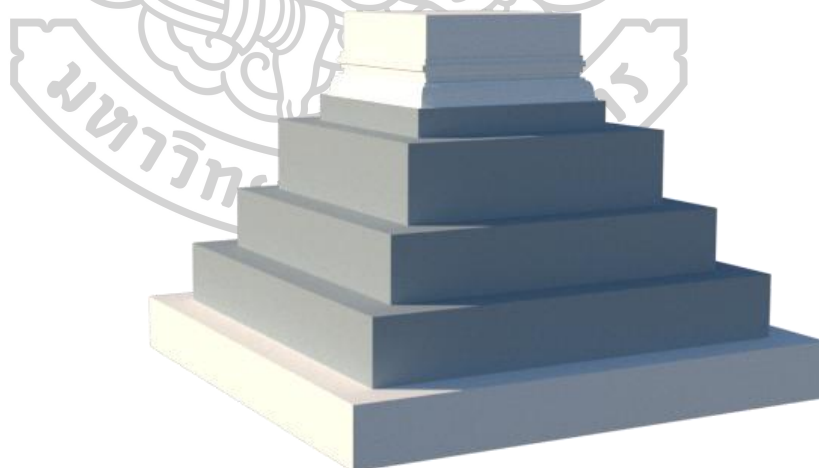
4.5 เจดีย์รายองค์ที่ 5 (ภาพที่16)

ภาพที่ 119 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันเจดีย์รายองค์ที่ 5 วัดอโศการาม

จากสภาพปัจจุบันของเจดีย์รายองค์ที่ 5 เหลือเพียงส่วนฐานสี่เหลี่ยม 1 ฐาน ส่วนองค์ประกอบอื่นพังทลาย ซึ่งจากการศึกษารายงานชุดแต่ง ภาพถ่ายเก่า ไม่ปรากฏข้อมูลของเจดีย์รายองค์นี้ ทำให้ไม่สามารถสันนิษฐานได้ว่าเจดีย์รายองค์นี้มีรูปแบบใด จนกว่าจะมีหลักฐานเพิ่มเติมในอนาคต (ภาพที่ 119)

4.6 เจดีย์รายองค์ที่ 6,7 (ภาพที่16)

ภาพที่ 120 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันเจดีย์รายองค์ที่ 6,7 วัดอโศการาม

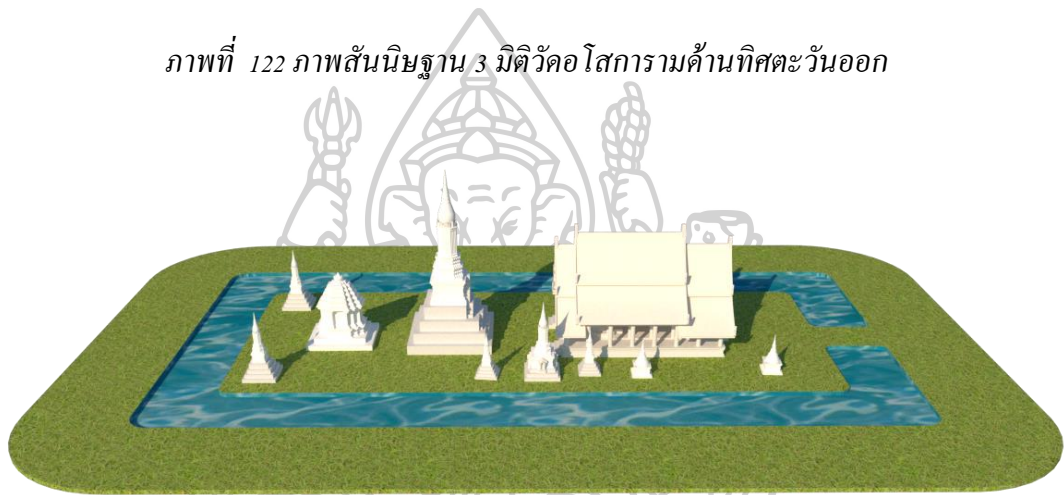
จากสภาพปัจจุบันของเจดีย์รายองค์ที่ 6,7 เหลือเพียงฐานเจียงในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส
ซ้อนชั้นขึ้นไป 4 ฐาน ต่อด้วยฐานบัวลูกแก้วอกไก่รองรับองค์ระฆังเท่านั้น โดยสันนิษฐานว่าเป็น
เจดีย์ยอดดอกบัวตูม หรือเจดีย์พุ่มข้าวบิณฑ์ (ภาพที่ 120)

ภาพที่ 121 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติเจดีย์รายองค์ที่ 6,7 วัดอโศการาม

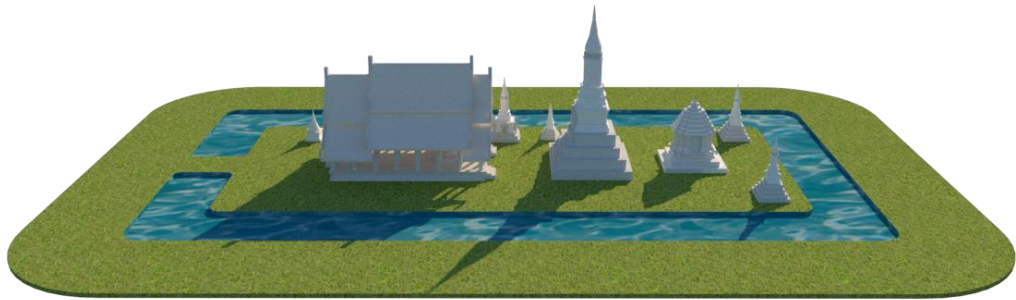
ภาพที่ 122 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวัดอโศการามด้านทิศตะวันออก

ภาพที่ 123 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวัดอโศการามด้านทิศใต้

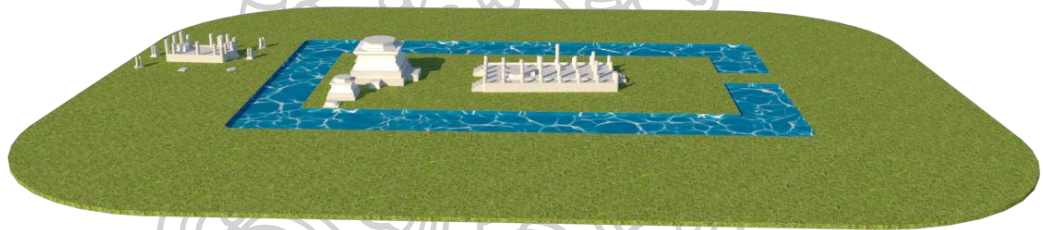

ภาพที่ 124 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวัดอโศการามด้านทิศตะวันตก

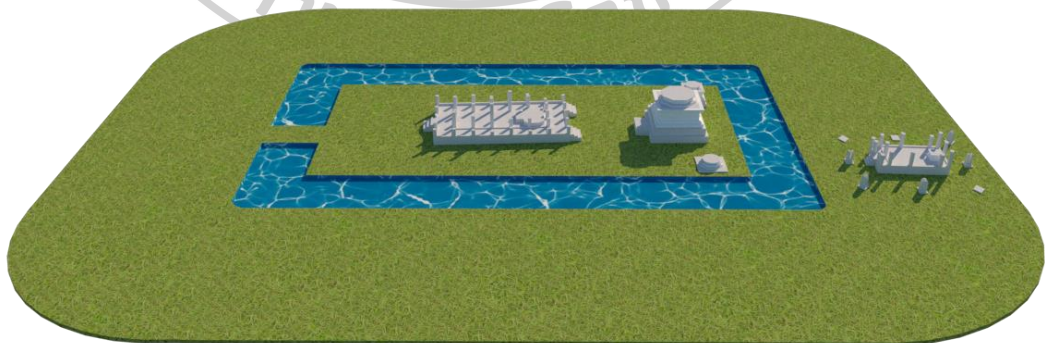

ภาพที่ 125 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวัดอโศการามด้านทิศเหนือ

วัดมumlลंगा (วัดบูรพาราม)

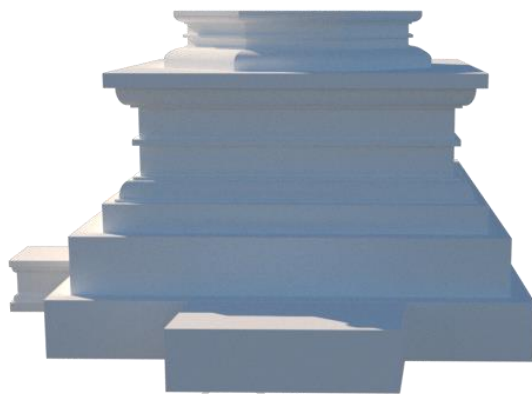

ภาพที่ 126 แผนผังภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันวัดมumlลंगा (วัดบูรพาราม)

ภาพที่ 127 แผนผังภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันวัดมumlลंगा (วัดบูรพาราม)

1. เจดีย์ประธาน

ภาพที่ 128 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันเจดีย์ประธานวัดมumlลิ่งกา (วัดบูรพาราม)

ภาพที่ 129 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันเจดีย์ประธานวัดมumlลิ่งกา (วัดบูรพาราม)

จากสภาพปัจจุบันของเจดีย์ประธานที่เหลืออยู่ มีฐานเชิงซ้อนลดหลั่นกัน 2 ฐาน ถัดขึ้นไปเป็นฐานบัวลูกแก้วอกไก่ ต่อด้วยฐานแปดเหลี่ยมรองรับองค์ระฆัง ซึ่งเป็นรูปแบบที่พบได้ไม่มากในสุโขทัย พบได้ที่วัดสังฆาวาส (ภาพที่ 130-131) วัดมังกร (ภาพที่ 132-134) วัดทัพเก่า วัดต้นสะแก เป็นต้น

นอกจากที่พบเจดีย์ลักษณะพิเศษกลุ่มนี้ตามข้างต้น ยังได้มีการพบเพิ่มเติมอีกแห่งหนึ่ง คือเจดีย์รายที่วัดช้างล้อมสุโขทัยอีกด้วย แต่สภาพปัจจุบันไม่ได้สมบูรณ์ เหลือเพียงแต่ส่วนฐาน และชั้นฐานแปดเหลี่ยมที่รองรับองค์ระฆังเท่านั้น ส่วนองค์ระฆัง และส่วนยอดนั้น ได้พังทลายลงแล้ว (ภาพที่ 135)

ซึ่งรูปแบบเจดีย์ลักษณะพิเศษ กลุ่มนี้ที่คาดว่าจะจะเป็นรูปแบบที่สมบูรณ์มากที่สุด คือเจดีย์

รายที่วัดมหาธาตุสุโขทัย เนื่องจากได้รับการบูรณะแล้ว³¹ (ภาพที่ 77)

ภาพที่ 130 ส่วนฐานเจดีย์ประธานภายในวัดสังฆาวาส

ภาพที่ 131 ส่วนฐานเจดีย์ประธานภายในวัดสังฆาวาส

สำหรับเจดีย์ประธานวัดสังฆาวาส ส่วนฐานของเจดีย์ประธานวัดสังฆาวาส ปัจจุบัน

³¹ สักดิ์ชัย สายสิงห์, รายงานวิจัย เรื่องเจดีย์ในประเทศไทย แนวคิด คติการสร้าง พัฒนาการทางรูปแบบ และการวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร), หน้า 301.

เหลือเพียงฐานเจียง 3 ฐาน ถัดขึ้นไปฐานแปดเหลี่ยมที่รองรับ ซึ่งเจดีย์ประธานองค์นี้มีลักษณะ เช่นเดียวกับเจดีย์ประธานวัดมumlลنگกา (ภาพที่ 130-131)

ภาพที่ 132 ส่วนฐานเจดีย์ประธานภายในวัดมumlลنگกร

ภาพที่ 133 ส่วนฐานเจดีย์ประธานภายในวัดมumlลنگกร

สำหรับเจดีย์ประธานวัดมumlลنگกร ส่วนฐานของเจดีย์ประธานวัดมumlลنگกร ปัจจุบันเหลือเพียงฐานเจียง และส่วนฐานแปดเหลี่ยมที่รองรับองค์ระฆังเพียงเท่านั้น ซึ่งเจดีย์ประธานวัดมumlลنگกร ก็เป็นเจดีย์ที่มีรูปแบบเดียวกับเจดีย์ประธานวัดมumlลنگกาเช่นกัน (ภาพที่ 132-133)

ภาพที่ 134 ฐานเจดีย์รายภายในวัดมังก์ด้นทิศตะวันตก

สำหรับเจดีย์รายภายในวัดมังก์ด้นทิศตะวันตก เจดีย์รายของคันนี้ มีสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ มีฐานเชิง 2 ฐาน ถัดขึ้นไปฐานบัวลูกแก้วอกไก่ ต่อด้วยฐานแปดเหลี่ยมที่รองรับองค์ระฆัง บัลลังก์ ปลัยยอด ตามลำดับ(ภาพที่ 134)

ภาพที่ 135 เจดีย์รายภายในวัดช้างล้อมสุโขทัย

สำหรับเจดีย์รายภายในวัดช้างล้อมสุโขทัย เจดีย์รายองค์นี้ สภาพปัจจุบันเหลือเพียงส่วนฐานบัวลูกแก้วอกไก่ และฐานแปดเหลี่ยมที่รองรับองค์ระฆังเท่านั้น (ภาพที่ 135)

ภาพที่ 136 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติเจดีย์ประธานมูมลังกา (วัดบูรพาราม)

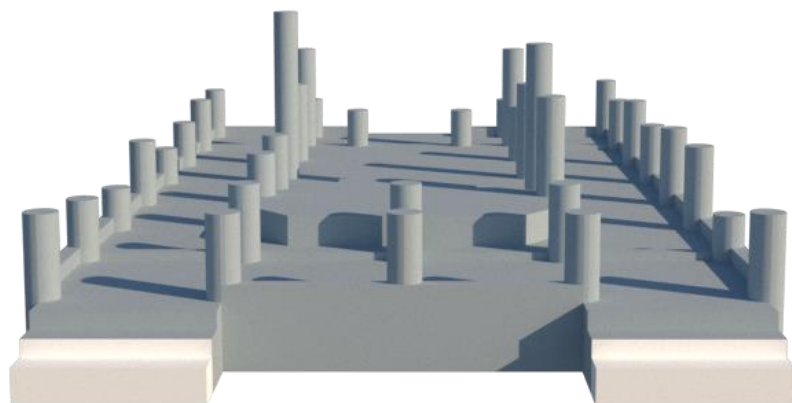

ภาพที่ 137 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติเจดีย์ประธานมุมลังกา (วัดบูรพาราม)

2. วิหาร

ภาพที่ 138 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันวิหารวัดมุลังกา (วัดบูรพาราม)

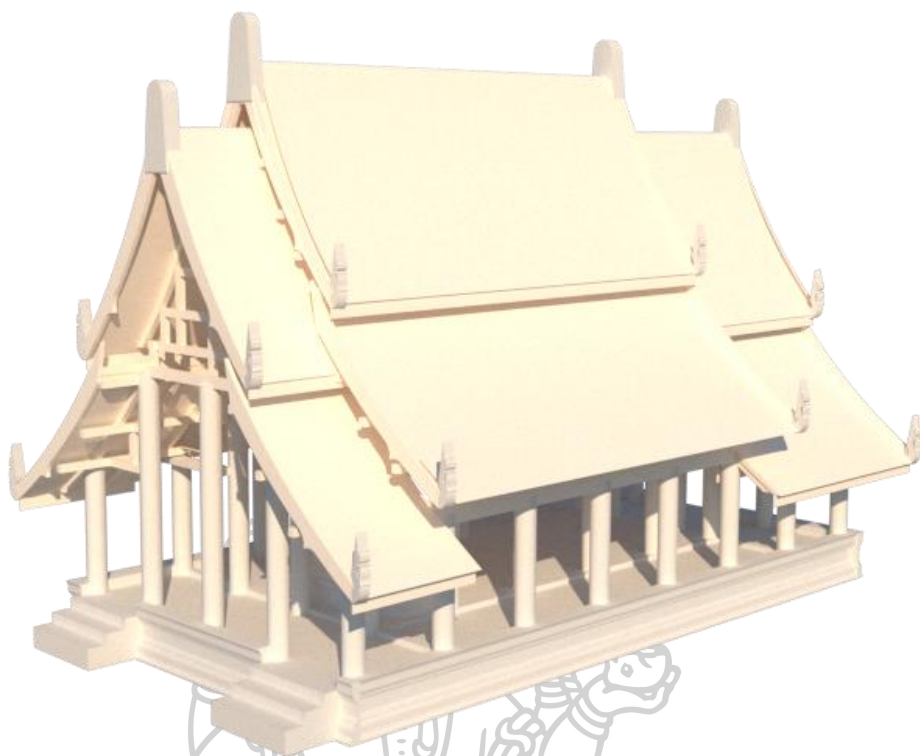

ภาพที่ 139 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันวิหารวัดมumlลंगा (วัดบูรพาราม)

จากสภาพปัจจุบันของวิหารที่เหลือเพียงส่วนฐานและเสาอาคารนั้น สันนิษฐานว่าวิหารหลังนี้น่าจะมีลักษณะเป็นวิหารโถงไม่มีผนังกั้นล้อมรอบ ส่วนของหลังคาทำด้วยไม้ มุงด้วยกระเบื้องดินเผา หรือกระเบื้องเคลือบ (ภาพที่ 138-139)

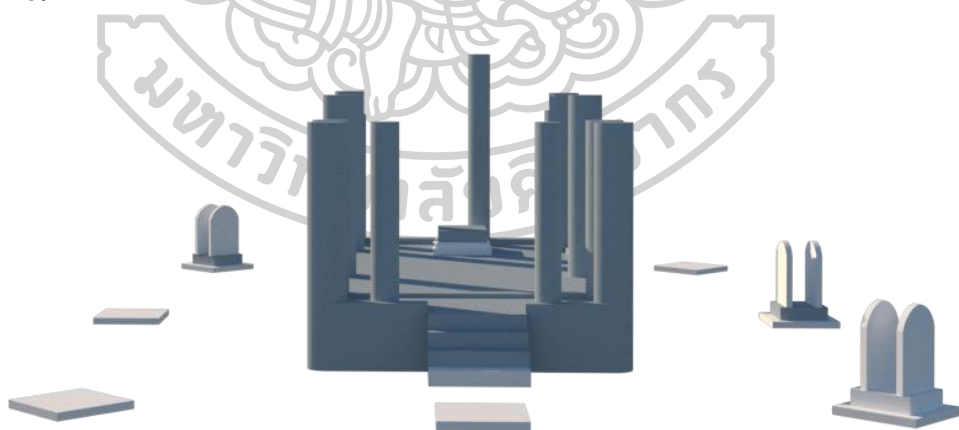

ภาพที่ 140 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวิหารมumlลंगा (วัดบูรพาราม)

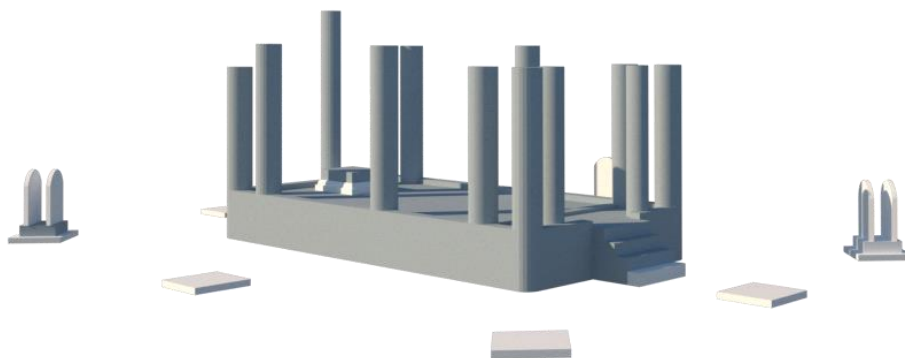

ภาพที่ 141 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวิหารมุลังกา (วัดบูรพาราม)

3. โบสถ์

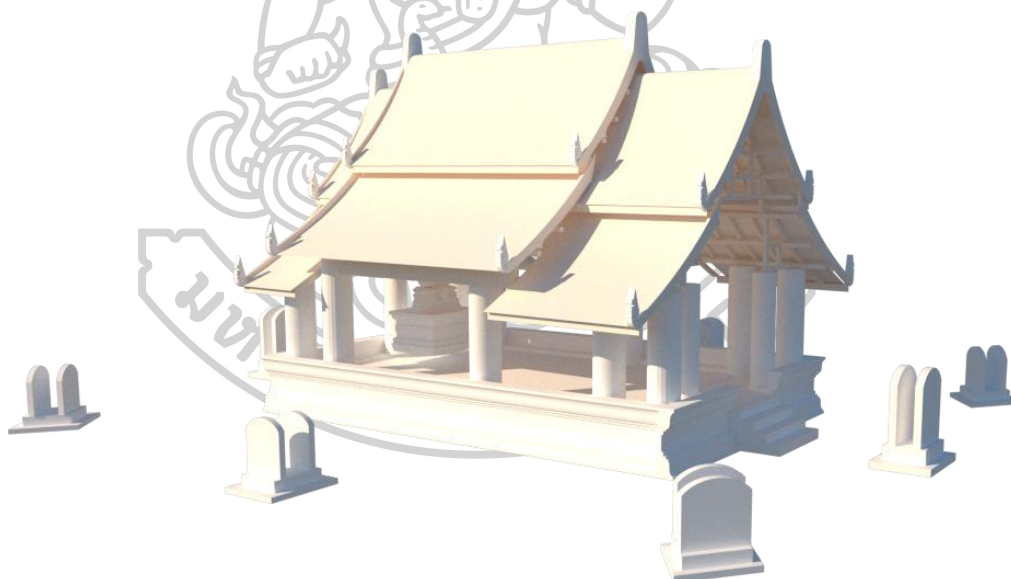

ภาพที่ 142 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบัน โบสถ์วัดมุลังกา (วัดบูรพาราม)

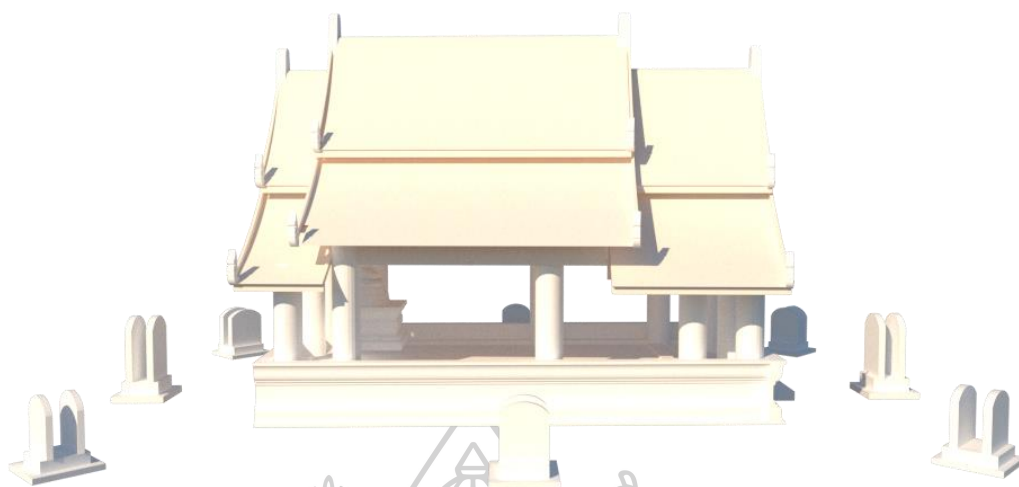

ภาพที่ 143 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบัน โบสถ์วัดมุลังกา (วัดบูรพาราม)

จากสภาพปัจจุบันของโบสถ์ที่เหลือเพียงส่วนฐานและเสาอาคารนั้น สันนิษฐานว่า วิหารหลังนี้น่าจะมีลักษณะเป็นอาคาร โถงไม่มีผนังกั้นล้อมรอบ ส่วนของหลังคาทำด้วยไม้ มุงด้วยกระเบื้องดินเผา หรือกระเบื้องเคลือบ (ภาพที่ 142-143)

ภาพที่ 144 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติโบสถ์วัดมุลังกา (วัดบูรพาราม)

ภาพที่ 145 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติโบสถ์วัดมumlลंगा (วัดบูรพาราม)

4. เจดีย์ราย

4.1 เจดีย์รายองค์ที่ 1 (ภาพที่ 41)

ภาพที่ 146 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันเจดีย์รายองค์ที่ 1 วัดมumlลंगा (วัดบูรพาราม)

จากสภาพปัจจุบันของเจดีย์รายองค์ที่ 1 เหลือเพียงฐานเชิงสี่เหลี่ยมจัตุรัส 1 ฐาน ต่อด้วยฐานเชิงในผังกลมซ้อนกัน 2 ฐาน องค์กระฆังและส่วนยอดหักหาย สันนิษฐานว่าเจดีย์ราย องค์นี้น่าจะเป็นเจดีย์ทรงระฆังแบบสุโขทัย (ภาพที่ 146)

ภาพที่ 147 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติเจดีย์รายองค์ที่ 1 วัดมumlลंगा (วัดบูรพาราม)

4.2 เจดีย์รายองค์ที่ 2 (ภาพที่ 41)

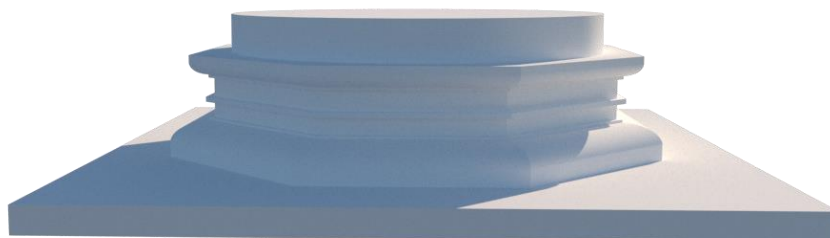
ภาพที่ 148 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันเจดีย์รายองค์ที่ 2 วัดมumlลंगा (วัดบูรพาราม)

จากสภาพปัจจุบันของเจดีย์รายองค์ที่ 2 เหลือเพียงฐานเชิงสี่เหลี่ยมจัตุรัสซ้อนกัน 2 ฐาน ต่อด้วยฐานบัวลูกแก้วอกไก่ ถัดขึ้นไปเป็นฐานแปดเหลี่ยมรองรับองค์ระฆัง องค์ระฆังและส่วนยอดหักหาย สันนิษฐานว่าเจดีย์รายองค์นี้น่าจะมีรูปแบบเดียวกับเจดีย์ประธาน (ภาพที่ 148)

ภาพที่ 149 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติเจดีย์รายองค์ที่ 2 วัดมুমลิ่งกา (วัดบูรพาราม)

4.3 เจดีย์รายองค์ที่ 3 (ภาพที่ 41)

ภาพที่ 150 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันเจดีย์รายองค์ที่ 3 วัดมুমลิ่งกา (วัดบูรพาราม)

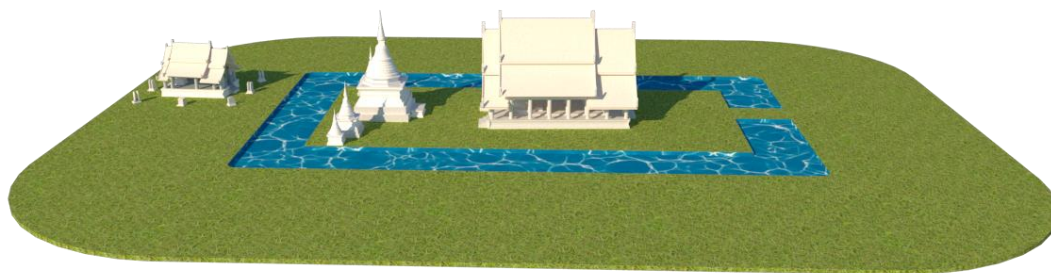
จากสภาพปัจจุบันของเจดีย์รายองค์ที่ 3 เหลือเพียงฐานเชิงสี่เหลี่ยมจัตุรัส ต่อด้วยฐานแปดเหลี่ยมรองรับองค์ระฆัง องค์ระฆังและส่วนยอดพังทลาย สันนิษฐานว่าเจดีย์รายองค์นี้น่าจะมีรูปแบบเดียวกับเจดีย์ประธาน (ภาพที่ 150)

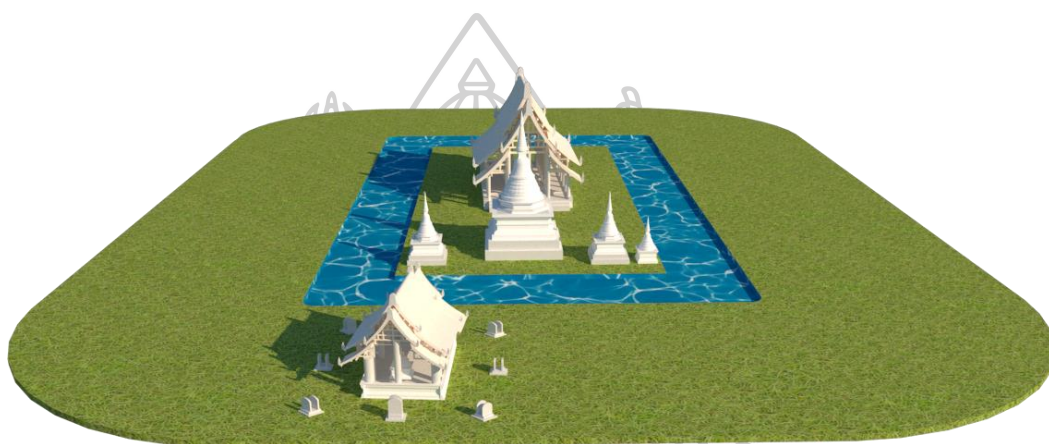
ภาพที่ 151 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติเจดีย์รายองค์ที่ 3 วัดมumlลิ่งกา (วัดบูรพาราม)

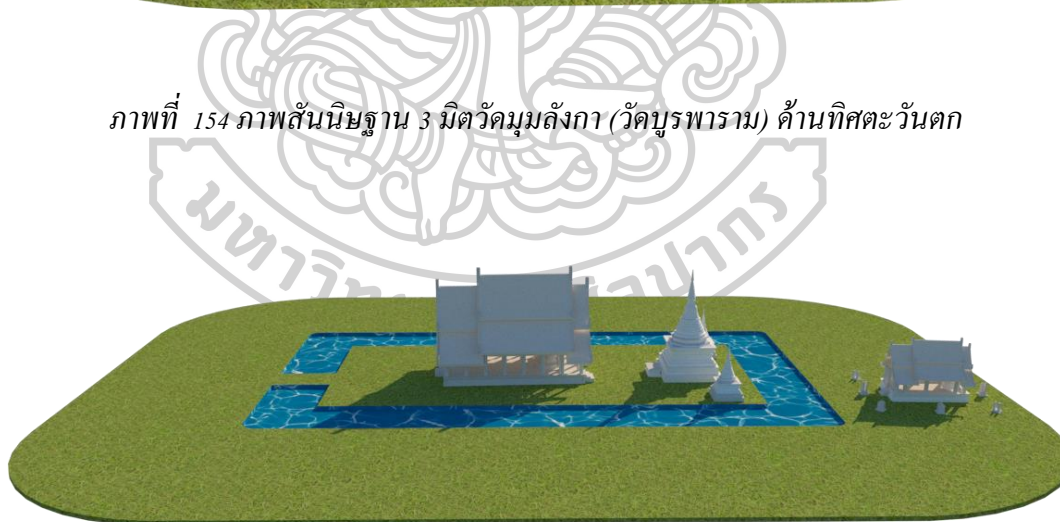
ภาพที่ 152 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวัดมumlลิ่งกา (วัดบูรพาราม) ด้านทิศตะวันออก

ภาพที่ 153 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวัดมumlลंगा (วัดบูรพาราม) ด้านทิศใต้

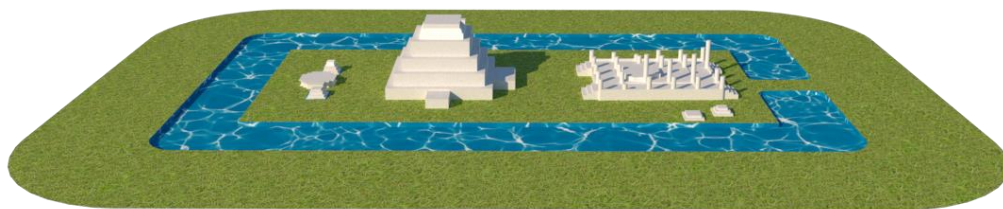

ภาพที่ 154 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวัดมumlลंगा (วัดบูรพาราม) ด้านทิศตะวันตก

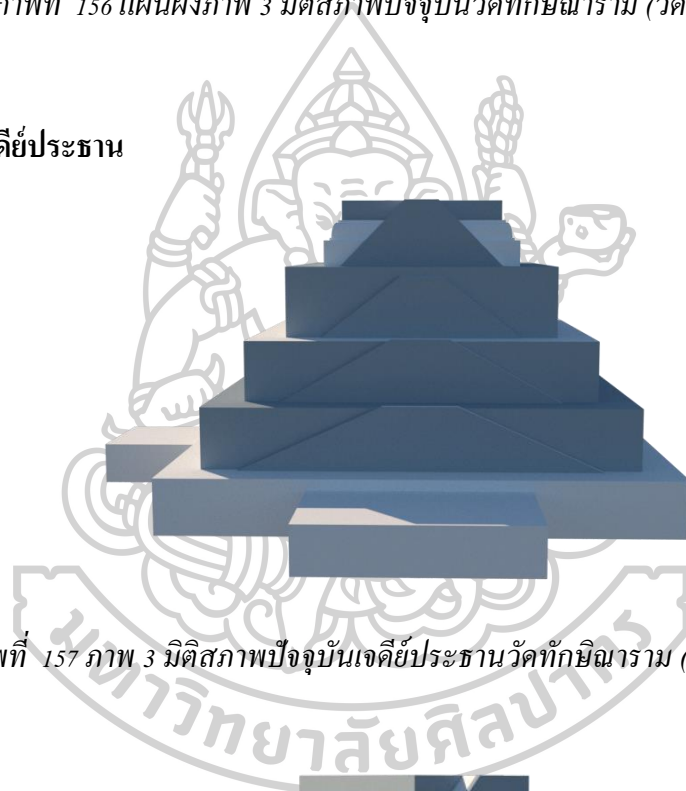
ภาพที่ 155 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวัดมumlลंगा (วัดบูรพาราม) ด้านทิศเหนือ

วัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)

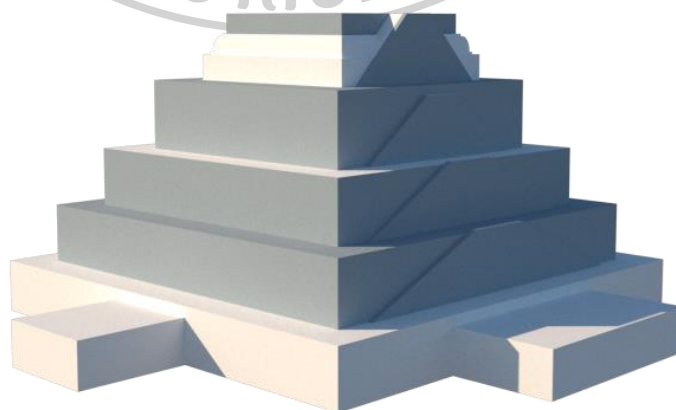

ภาพที่ 156 แผนผังภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันวัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)

1. เจดีย์ประธาน

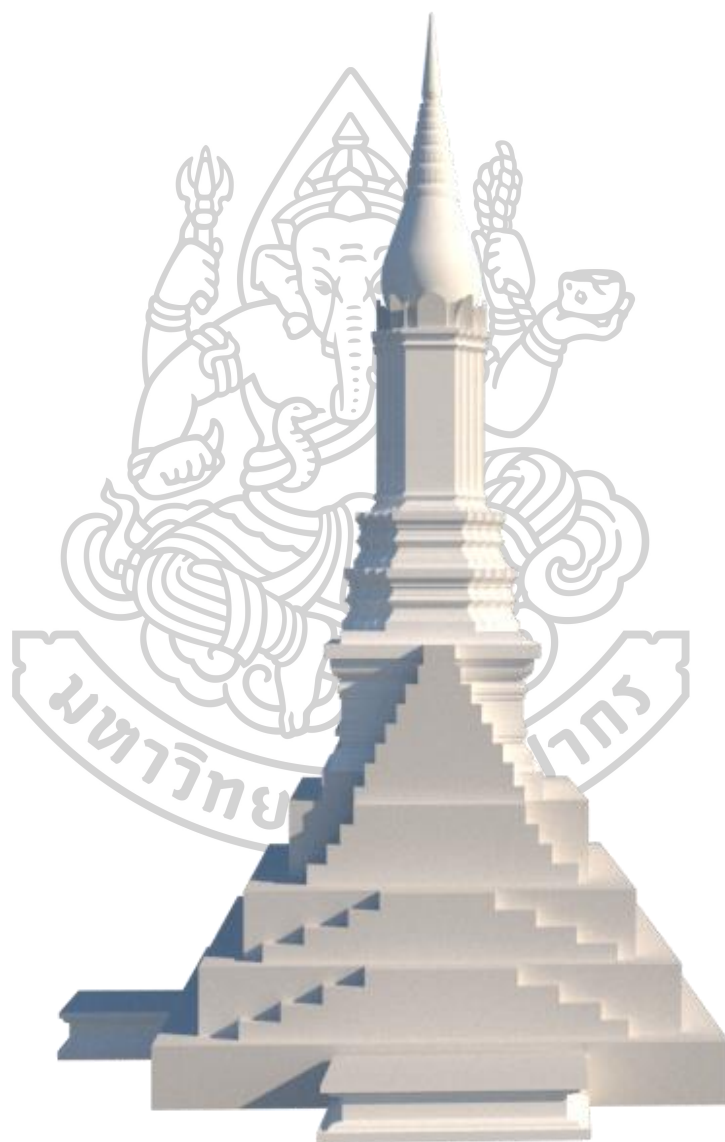

ภาพที่ 157 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันเจดีย์ประธานวัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)

ภาพที่ 158 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันเจดีย์ประธานวัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)

จากสภาพปัจจุบันของเจดีย์ประธานที่เหลืออยู่ มีฐานเพียงชั้นลดหลั่นกัน 4 ชั้น ถัดขึ้นไปเป็นฐานบัวรองรับองค์ระฆัง ส่วนเหนือขึ้นไปพังทลายทั้งหมด ด้านหน้าของเจดีย์ประธานมีบันไดทางขึ้นไปสู่ชั้นเรือนธาตุ ซึ่งวิเคราะห์เปรียบเทียบจากแผนผังและขนาดเจดีย์ประธานวัดทักษิณารามมีลักษณะใกล้เคียงกับเจดีย์ประธานวัดอโศการาม จึงสันนิษฐานได้ว่าเป็นเจดีย์พุ่มข้าวบิณฑ์ (ภาพที่ 157-158)

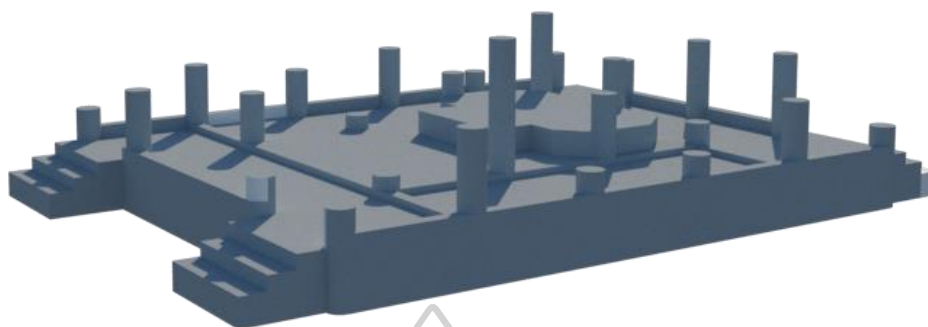
ภาพที่ 159 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติเจดีย์ประธานวัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)

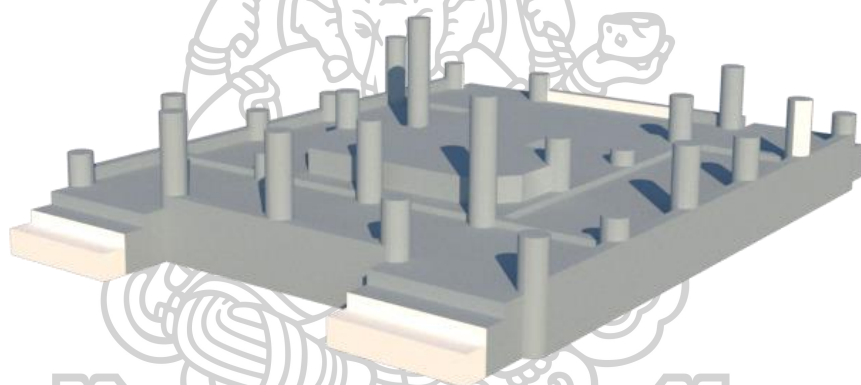
ภาพที่ 160 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติเจดีย์ประธานวัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)

ภาพที่ 160

2. วิหาร

ภาพที่ 161 ภาพ 3 มิติสถาปัตยกรรมปัจจุบันวิหารวัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)

ภาพที่ 162 ภาพ 3 มิติสถาปัตยกรรมปัจจุบันวิหารวัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)

จากสถาปัตยกรรมปัจจุบันของวิหารที่เหลือเพียงส่วนฐานและเสาอาคารนั้น สันนิษฐานว่าวิหารหลังนี้น่าจะมีลักษณะเป็นวิหารโถงไม่มีผนังกั้นล้อมรอบ ส่วนของหลังคาทำด้วยไม้ มุงด้วยกระเบื้องดินเผา หรือกระเบื้องเคลือบ (ภาพที่ 161-162)

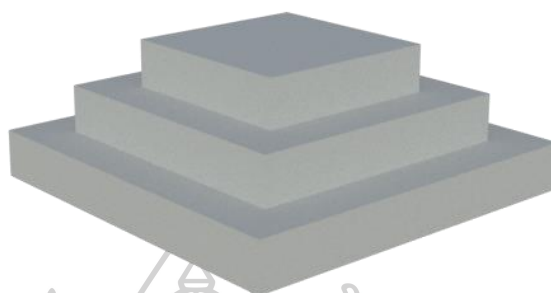
ภาพที่ 163 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวิหารวัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)

ภาพที่ 164 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวิหารวัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)

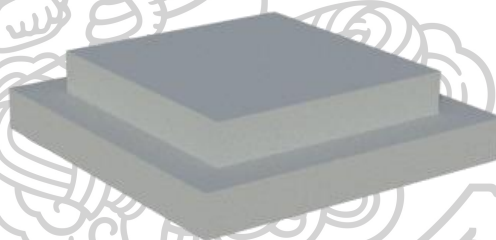
3. เจดีย์ราย

3.1 เจดีย์รายองค์ที่ 1 (ภาพที่ 56)

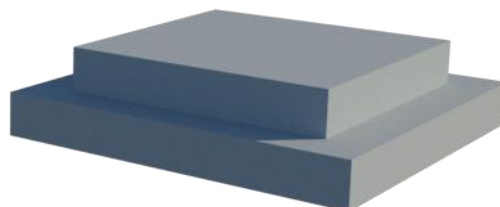
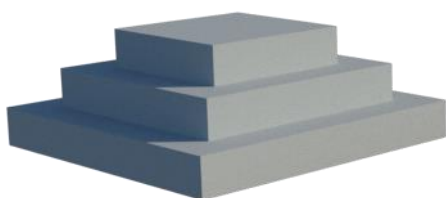

ภาพที่ 165 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันเจดีย์รายองค์ที่ 1 วัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)

3.2 เจดีย์รายองค์ที่ 2 (ภาพที่ 56)

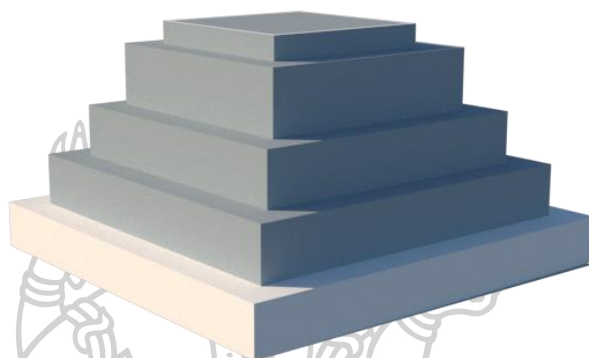
ภาพที่ 166 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันเจดีย์รายองค์ที่ 2 วัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)

ภาพที่ 167 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันเจดีย์รายองค์ที่ 1, 2 วัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)

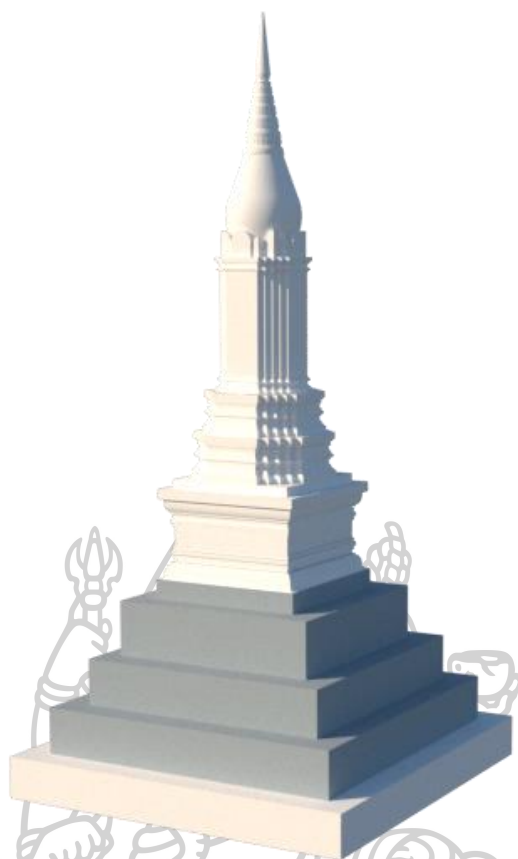
จากสภาพปัจจุบันของเจดีย์รายองค์ที่ 1, 2 เหลือเพียงส่วนฐานในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส ซ้อนกัน 2- 3 ฐานเท่านั้น ส่วนเหนือขึ้นไปหักหายทั้งหมด ซึ่งจากการศึกษารายงานชุดแต่ง ภาพถ่ายเก่า ไม่ปรากฏข้อมูลของเจดีย์รายองค์ที่ 1, 2 ทำให้ไม่สามารถสันนิษฐานได้ว่าเจดีย์ทั้ง 2 องค์นี้มีรูปแบบใด จนกว่าจะมีหลักฐานเพิ่มเติมในอนาคต (ภาพที่ 165-167)

3.3 เจดีย์รายองค์ที่ 3 (ภาพที่ 56)

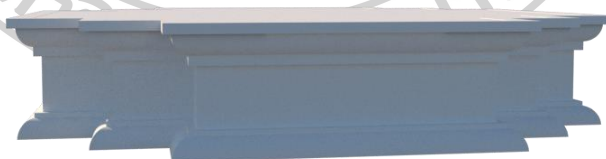
ภาพที่ 168 ภาพ 3 มิตีสภาพปัจจุบันเจดีย์รายองค์ที่ 3 วัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)

จากสภาพปัจจุบันของเจดีย์รายองค์ที่ 3 เหลือเพียงฐานเชิงในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส เหลี่ยมซ้อนกันขึ้นไป 4 ฐานเท่านั้น ซึ่งระเบียนการซ้อนชั้น 4-5 ฐานเป็นรูปแบบเจดีย์ เฉพาะของสุโขทัย จึงสันนิษฐานว่าเจดีย์รายองค์นี้เป็นเจดีย์ยอดดอกบัวตูม หรือเจดีย์พุ่มข้าว บิณฑ์ (ภาพที่ 168)

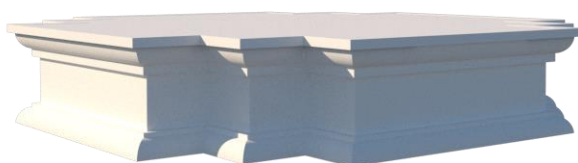

ภาพที่ 169 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติเจดีย์รายองค์ที่ 3 วัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)

3.4 เจดีย์รายองค์ที่ 4 (ภาพที่ 56)

ภาพที่ 170 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันเจดีย์รายองค์ที่ 4 วัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)

ภาพที่ 171 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันเจดีย์รายองค์ที่ 4 วัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)

จากสภาพปัจจุบันของเจดีย์รายองค์ที่ 4 เหลือเพียงส่วนฐานบัวลูกฝักเท่านั้น สันนิษฐานว่า ชุดฐานเชิงอาจจะมีอยู่ใต้ดิน วิเคราะห์จากสภาพปัจจุบันของฐานส่วนที่เหลือเปรียบเทียบกับเจดีย์รูปแบบต่างจากทั้ง 4 วัด จะใกล้เคียงกับผังของมณฑปวัดอโศการามที่อยู่ในผังสี่เหลี่ยมเพิ่มมุม ต่างกันที่ด้านทิศตะวันออกของเจดีย์ไม่มีบันไดทางเข้า และขนาดของมุมไม่ได้มีขนาดใหญ่เป็นเพียงการยกเก็จเท่านั้น (ภาพที่ 170-171)

ซึ่งหากเทียบกับรูปแบบเจดีย์ในสมัยสุโขทัย จะมีความใกล้เคียงกับเจดีย์ปราสาทยอดแบบสุโขทัยที่มีการยกเก็จ ก่อเป็นเรือนธาตุ ต่อด้วยส่วนของเรือนชั้นซ้อน ถัดขึ้นไปเป็นองค์ระฆังและส่วนยอดตามลำดับ(ภาพที่ 86-87) จึงสันนิษฐานว่าเจดีย์องค์นี้น่าจะเป็นเจดีย์ปราสาทยอดแบบสุโขทัย

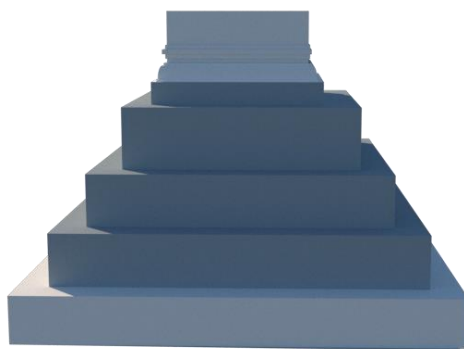

ภาพที่ 172 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติเจดีย์รายองค์ที่ 4 วัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)

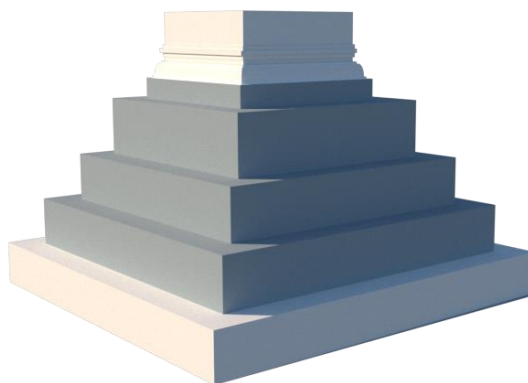

ภาพที่ 173 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติเจดีย์รายองค์ที่ 4 วัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)

3.5 เจดีย์รายองค์ที่ 5 (ภาพที่ 56)

ภาพที่ 174 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันเจดีย์รายองค์ที่ 5 วัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)

ภาพที่ 175 ภาพ 3 มิติสถาปัตยกรรมปัจจุบันเจดีย์รายองค์ที่ 5 วัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)

จากสภาพปัจจุบันของเจดีย์รายองค์ที่ 5 เหลือเพียงฐานเจียงในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส ซ้อนชั้นขึ้นไป 4 ฐาน ต่อด้วยฐานบัวลูกแก้วอกไก่รองรับองค์ระฆังเท่านั้น โดยสันนิษฐานว่าเป็น เจดีย์ยอดดอกบัวตูม หรือเจดีย์พุ่มข้าวบิณฑ์ (ภาพที่ 174-175)

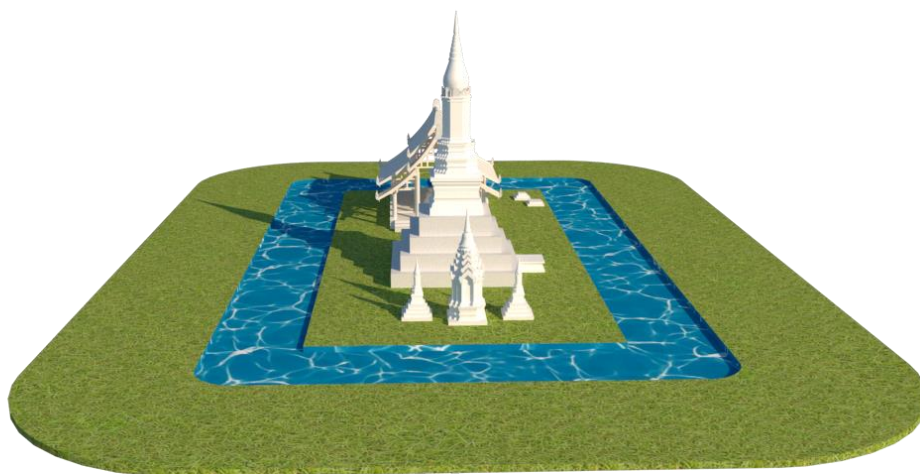
ภาพที่ 176 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติเจดีย์รายองค์ที่ 5 วัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)

ภาพที่ 177 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)ด้านทิศตะวันออก

ภาพที่ 178 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)ด้านทิศใต้

ภาพที่ 179 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)ด้านทิศตะวันตก

ภาพที่ 180 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง)ด้านทิศเหนือ

วัดโพรงเม่น (วัดช่างทอง หรือ วัดลังการาม)

ภาพที่ 181 แผนผังภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันวัดโพรงเม่น (วัดช่างทอง หรือ วัดลังการาม)

1. เจดีย์ประธาน

ภาพที่ 182 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันเจดีย์ประธานวัดโพรงเม่น (วัดช่างทอง หรือ วัดลังการาม)

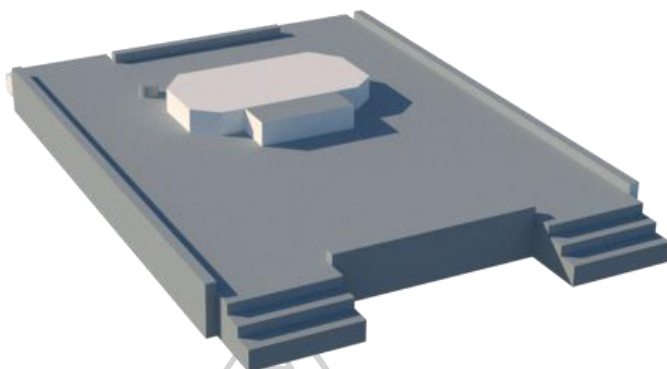
จากสภาพปัจจุบันของเจดีย์ประธานที่เหลืออยู่ มีฐานแปดเหลี่ยม ถัดขึ้นไปเป็นชั้นฐานเขียงในผังกลมซ้อนกัน 3 ฐาน ต่อด้วยฐานบัวลูกแก้วอกไก่ในผังกลม ซึ่งถือเป็นลักษณะพิเศษที่

แตกต่างไปจากระเบียบของเจดีย์ทรงระฆังโดยทั่วไป ถัดขึ้นไปเป็นส่วนชุกบัวกลาและองค์ระฆังตามลำดับ เจดีย์ในกลุ่มนี้พบน้อยมากในศิลปะสุโขทัย (ภาพที่ 182)

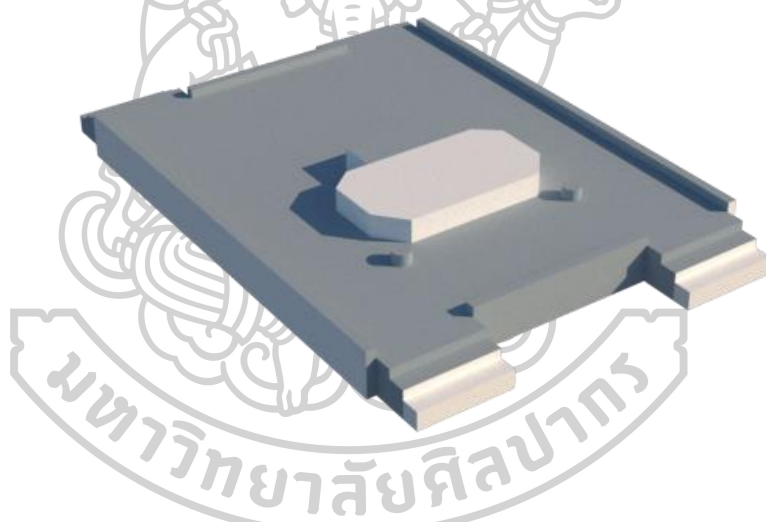

ภาพที่ 183 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติเจดีย์ประธานวัดโพรงเม่น (วัดข้างทอง หรือ วัดลังการาม)

2. วิหาร

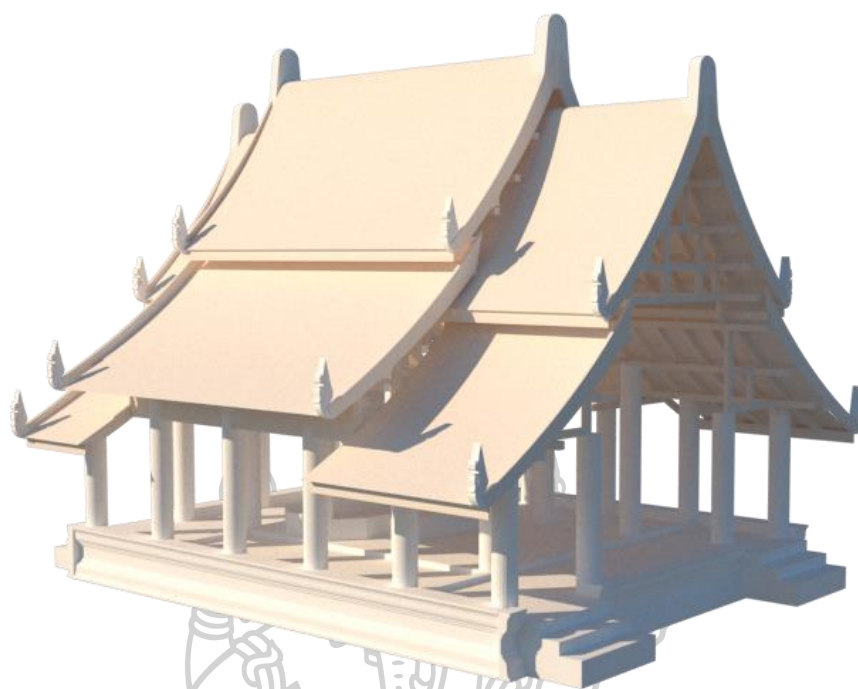

ภาพที่ 184 ภาพ 3 มิติสถาปัตยกรรมปัจจุบันวิหารประธานวัด โพรงเม่น (วัดช่างทอง หรือ วัดลังการาม)

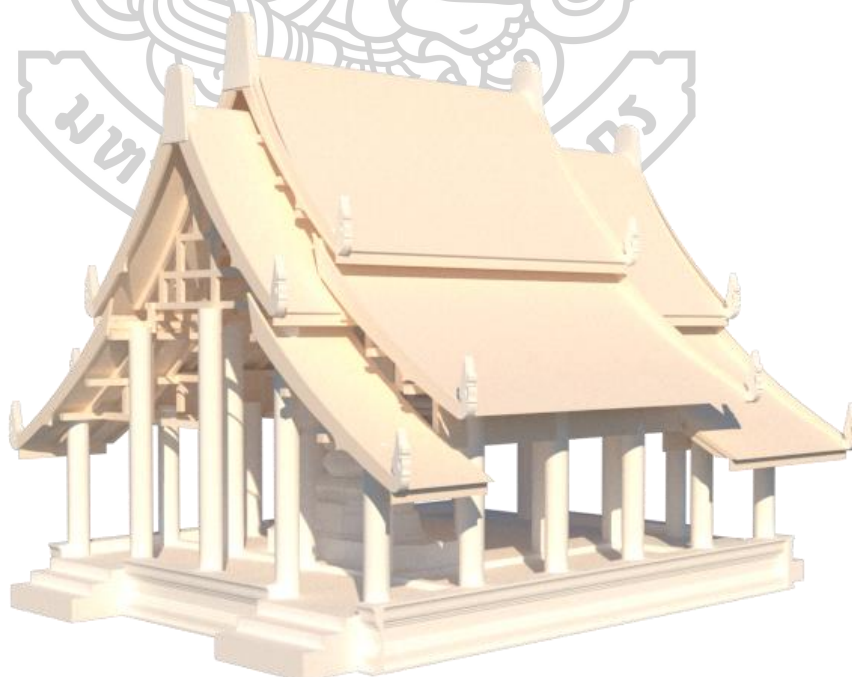

ภาพที่ 185 ภาพ 3 มิติสถาปัตยกรรมปัจจุบันวิหารประธานวัด โพรงเม่น (วัดช่างทอง หรือ วัดลังการาม)

จากสภาพปัจจุบันของวิหารที่เหลือเพียงส่วนฐาน และเสาร่วมในด้านข้างฐานชุกชี 2 ต้น มีบันไดทางขึ้นอยู่ทางด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตก ขนาดของวิหารเมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบกับขนาดวิหารของ 4 วัด จะมีขนาดใกล้เคียงกับวิหารวัดทักษิณาราม (วัดวิหารทอง) จึงสันนิษฐานว่าวิหารหลังนี้มีขนาด 5 ห้อง เป็นวิหารโถงไม่มีผนังกั้นล้อมรอบ ส่วนของหลังคาทำด้วยไม้มุงด้วยกระเบื้องดินเผา หรือกระเบื้องเคลือบ (ภาพที่ 184-185)

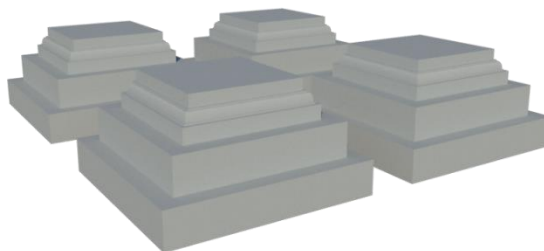
ภาพที่ 186 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวิหารวัดโพรงเม่น (วัดช่างทอง หรือ วัดลังการาม)

ภาพที่ 187 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวิหารวัดโพรงเม่น (วัดช่างทอง หรือ วัดลังการาม)

3. เจดีย์ราย

3.1 กลุ่มเจดีย์รายวัดโพรงเม่น (วัดช่างทอง หรือวัดลังการาม) (ภาพที่ 69)

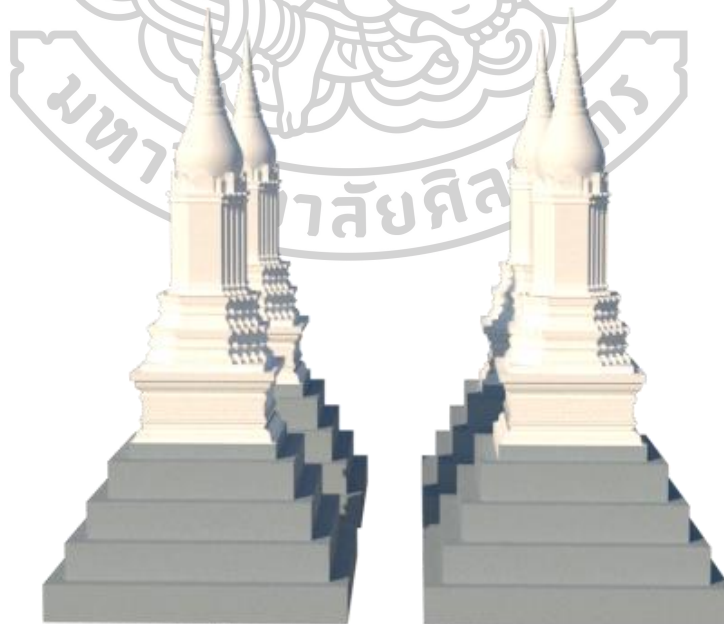

ภาพที่ 188 ภาพ 3 มิติสภาพปัจจุบันของกลุ่มเจดีย์รายวัดโพรงเม่น (วัดช่างทอง หรือ วัดลังการาม)

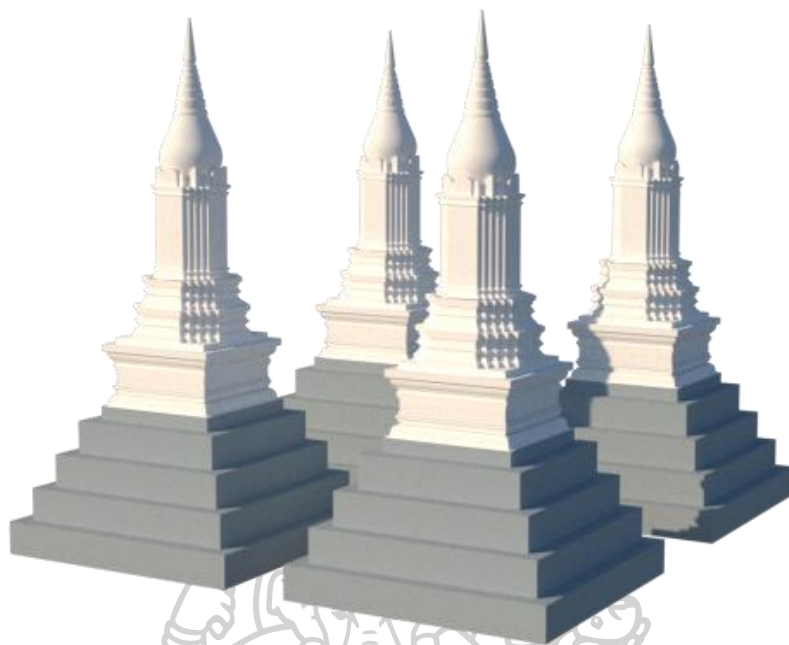
จากสภาพปัจจุบันของเจดีย์รายกลุ่มนี้ เหลือเพียงส่วนฐานเชิงในฝั่งที่เหลื่อมจตุรัส ต่อด้วยฐานบัวคว่ำ-บัวหงาย ส่วนเหนือขึ้นไปพังทลาย ซึ่งจากการศึกษารายงานชุดแต่ง ภาพถ่ายเก่า ไม่ปรากฏข้อมูลเจดีย์รายกลุ่มนี้

หากวิเคราะห์จากส่วนฐานที่เหลืออยู่ สามารถสันนิษฐานได้ 2 รูปแบบได้แก่

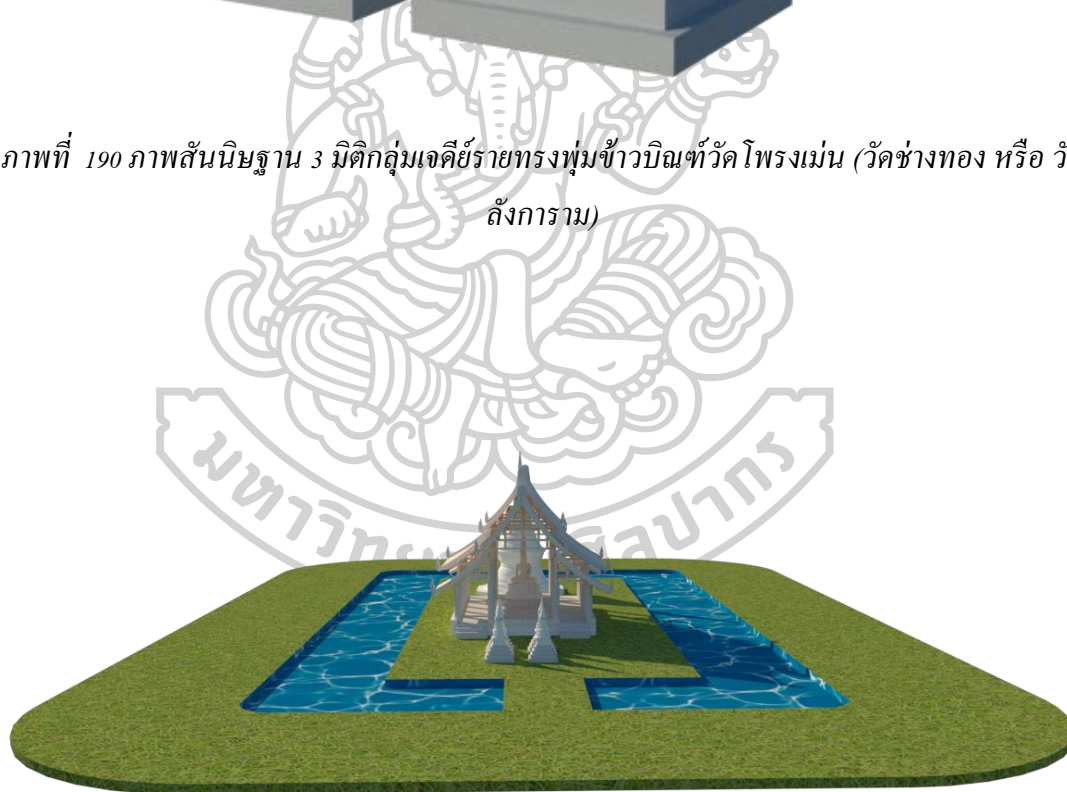
1. เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ โดยสันนิษฐานว่าฐานเชิงบางส่วนอาจจะจมอยู่ใต้ดิน เหลือส่วนที่พื้นมาแค่ 2 ฐาน ดังนั้นฐานบัวคว่ำที่ปรากฏอาจจะเป็นส่วนฐานบัวลูกแก้วอกไก่ ต่อด้วยส่วนเรือนธาตุ และส่วนยอดตามลำดับ (ภาพที่ 189-190)

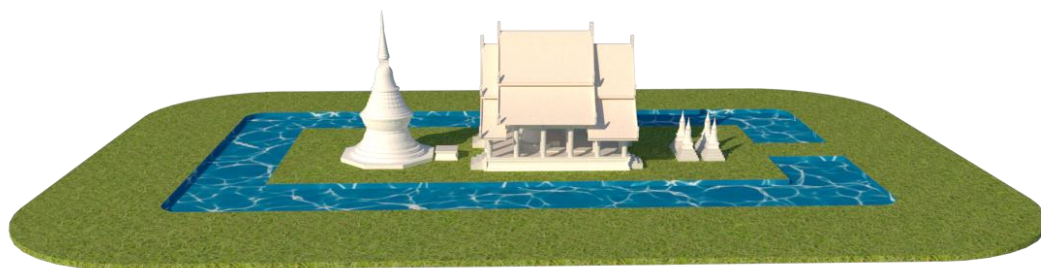
ภาพที่ 189 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติกลุ่มเจดีย์รายทรงพุ่มข้าวบิณฑ์วัดโพรงเม่น (วัดช่างทอง หรือ วัดลังการาม)

ภาพที่ 190 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติกลุ่มเจดีย์รายทรงพุ่มข้าวบิณฑ์วัด โพรงเม่น (วัดช่างทอง หรือ วัด
ลี้การาม)

ภาพที่ 191 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวัด โพรงเม่น(วัดช่างทอง หรือ วัดลี้การาม)แบบที่ 1 ด้านทิศ
ตะวันออก

ภาพที่ 192 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวัดโพรงमें(วัดช่างทอง หรือ วัดลังการาม)แบบที่ 1 ด้านทิศใต้

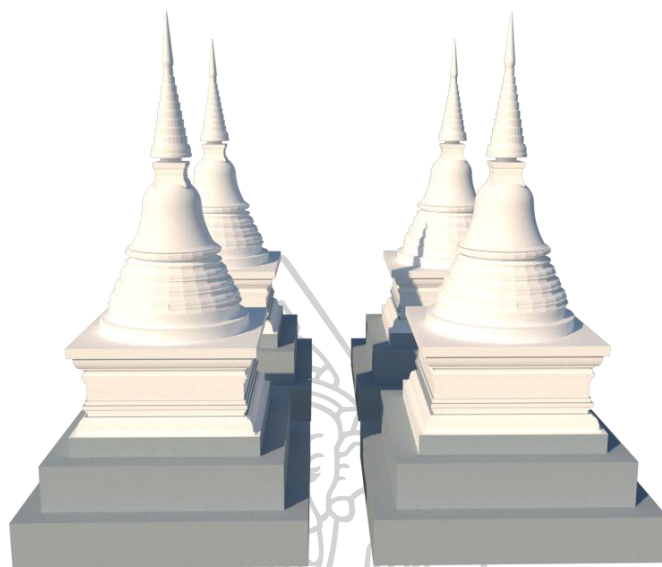

ภาพที่ 193 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวัดโพรงमें(วัดช่างทอง หรือ วัดลังการาม)แบบที่ 1 ด้านทิศ
ตะวันตก

ภาพที่ 194 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวัดโพรงमें(วัดช่างทอง หรือ วัดลังการาม)แบบที่ 1 ด้านทิศเหนือ

2. เจดีย์ทรงระฆังแบบสุโขทัย โดยสันนิษฐานจากสภาพปัจจุบันที่เหลืออยู่ ส่วนฐานเจียงในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสซ้อนกัน 2 ฐาน ต่อด้วยฐานบัวคว่ำ-บัวหงายรองรับองค์ระฆัง ถัดขึ้นไปเป็นบัลลังก์ ปlicoงโฉน และปลียอดตามลำดับ (ภาพที่ 192-193)

ภาพที่ 195 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติกลุ่มเจดีย์รายทรงระฆังแบบสุโขทัยวัดโพรงเม่น (วัดข้างทอง หรือ วัดลังการาม)

ภาพที่ 196 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติกลุ่มเจดีย์รายทรงระฆังแบบสุโขทัยวัดโพรงเม่น (วัดข้างทอง หรือ วัดลังการาม)

ภาพที่ 197 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวัดโพรงเม่น (วัดช่างทอง หรือ วัดลังการาม) แบบที่ 2 ด้านทิศ
ตะวันออก

ภาพที่ 198 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวัดโพรงเม่น (วัดช่างทอง หรือ วัดลังการาม) แบบที่ 2 ด้านทิศใต้

ภาพที่ 199 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวัดโพรงमें (วัดช่างทอง หรือ วัดลังการาม) แบบที่ 2 ด้านทิศ
ตะวันตก

ภาพที่ 200 ภาพสันนิษฐาน 3 มิติวัดโพรงमें (วัดช่างทอง หรือ วัดลังการาม) แบบที่ 2 ด้านทิศ
เหนือ

บทที่ 5

บทสรุป

กล่าวโดยสรุปจากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับวัดที่สันนิษฐานว่าสร้างโดยสมเด็จพระราชเทวีศรีจุฬาลักษณ์ทั้ง 4 วัด ได้แก่ วัดอโศการาม วัดมุลังกา(วัดบูรพาราม) วัดทักษิณราม(วัดวิหารทอง) และวัดโพรงเม่น(วัดช่างทอง หรือวัดลิงการาม) แม้จะมีแผนผัง ขนาดใกล้เคียงกัน ก็ไม่ได้มีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่เหมือนกันทั้งหมด ยังคงมีรายละเอียดที่แตกต่างกันบางประการ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของวัดและอิทธิพลในศิลปะสุโขทัยได้เป็นอย่างดีโดยผ่านงานสถาปัตยกรรม ดังนี้

เจดีย์พุ่มข้าวบิณฑ์ที่เป็นเจดีย์ประธานของวัดอโศการาม วัดทักษิณราม(วัดวิหารทอง)นั้นมีการทำบันไดทางขึ้นด้านทิศตะวันออกแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของเจดีย์ เนื่องจากรูปแบบนี้มักพบในเจดีย์ที่มีขนาดใหญ่และมีความสำคัญ เช่น เจดีย์ประธานวัดมหาธาตุสุโขทัย เป็นต้น

นอกจากนี้ยังพบว่าเจดีย์ทรงระฆังที่เป็นเจดีย์ประธานวัดมุลังกา(วัดบูรพาราม) วัดโพรงเม่น(วัดช่างทอง หรือวัดลิงการาม) มีลักษณะแตกต่างไปจากรูปแบบเจดีย์ทรงระฆังที่พบโดยทั่วไป ดังนี้

เจดีย์ประธานวัดมุลังกา(วัดบูรพาราม) มีการเพิ่มฐานแปดเหลี่ยมรองรับองค์ระฆัง ซึ่งมักพบในกลุ่มเจดีย์ที่สร้างอยู่นอกกำแพงเมืองสุโขทัย สันนิษฐานว่าอาจได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะอื่น จึงเกิดเป็นรูปแบบผสมผสานและเป็นความนิยมเฉพาะกลุ่ม

เจดีย์ประธานวัดโพรงเม่น(วัดช่างทอง หรือวัดลิงการาม) มีการทำฐานบัวคว่ำ-บัวหงายในผังกลมรองรับองค์ระฆัง สันนิษฐานว่าอาจจะจากเกิดการแรงบันดาลใจของช่าง โดยการเปลี่ยนจากฐานบัวคว่ำ-บัวหงายในผังสี่เหลี่ยมปกติ เป็นฐานบัวคว่ำ-บัวหงายในผังกลม แล้วยืดขนาดท้องไม้ให้สูงขึ้น

ทั้งนี้ การจัดทำภาพสันนิษฐาน 3 มิติของวัดอโศการาม วัดมุลังกา(วัดบูรพาราม) วัดทักษิณราม(วัดวิหารทอง) วัดโพรงเม่น(วัดช่างทอง หรือวัดลิงการาม) เกิดจากการรวบรวมหลักฐานด้านเอกสาร ด้านโบราณคดี รวมถึงภาพสันนิษฐานที่มีผู้ศึกษาไว้แล้ว อาจมีบางส่วนไม่สามารถทำภาพสันนิษฐาน 3 มิติได้ เนื่องจากหลักฐานในปัจจุบันมีไม่เพียงพอ ประกอบกับสภาพ

ปัจจุบันของสถาปัตยกรรมพังทลายจนศึกษาได้ยากจึงไม่สามารถนำไปทำภาพสันนิษฐาน 3 มิติได้
จนกว่าจะมีการพบหลักฐานเพิ่มเติมในอนาคต

รายการอ้างอิง

_____, “เจดีย์บริวารประจำทิศทั้งแปด และพระศรีมหาธาตุ วัดพระศรีมหาธาตุสุโขทัย.” ใน เมืองโบราณ. ปีที่ 27 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม- กันยายน 2544).

_____, งานช่าง คำช่างโบราณ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มติชน, 2557.

_____, เจดีย์ ความเป็นมาและคำศัพท์เรียกองค์ประกอบเจดีย์ในประเทศไทย, พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : มติชน, 2552.

_____, เจดีย์เพิ่มมม เจดีย์ย่อมมสมัยอยุธยา. มุลนิธิเจมส์ ทอมป์สัน, 2529.

_____, เจดีย์สมัยสุโขทัยที่วัดเจดีย์เจ็ดแถว. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2534.

_____, ลีลาไทย. กรุงเทพฯ : มติชน, 2546.

_____, วัด-เจดีย์ : ในและนอกเกาะกรุงศรีอยุธยา. กรุงเทพฯ : มติชน, 2560.

_____, ศิลปะภาคเหนือ : ทริภูณชัย-ล้านนา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2549.

_____, ศิลปะอยุธยา งานช่างหลวงแห่งแผ่นดิน. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2542.

กรมศิลปากร01, คู่มือนำชม เมืองสุโขทัย เมืองศรีสัชนาลัย และเมืองกำแพงเพชร. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2520.

กรมศิลปากร02, วรรณนาการพุทธสถานไทย. กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พรินตติ้ง กรุ๊ป จำกัด, 2533.

กรมศิลปากร03, จารึกสมัยสุโขทัย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากรจัดพิมพ์ขึ้นเนื่องในโอกาสฉลอง 700 ปี ลายสือไทย
พุทธศักราช 2526, 2527.

กรมศิลปากร04, รายงานการสำรวจและขุดแต่งโบราณวัตถุสถานเมืองเก่าสุโขทัย พ.ศ. 2508-2512. คณะกรรมการ
ปรับปรุงบูรณะโบราณสถาน จังหวัดสุโขทัยและจังหวัดกำแพงเพชร, 2512.

กรมศิลปากร05, ทำเนียบโบราณสถานอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2531.

กรมศิลปากร06, มรดกโลก อุทยานประวัติศาสตร์ สุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ม.ป.ป

..

กรมศิลปากร07, สุโขทัยเมืองพระร่วง. กรมศิลปากร, 2531.

กรมศิลปากร08, ศรีสัชนาลัย. กรุงเทพฯ : บริษัท วิกตอรีพอยท์ จำกัด, 2528 .

กรมศิลปากร 09, อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อติตราชธานีที่มีอายุเก่าแก่กว่า 700 ปี. กรมศิลปากร, 2548.

เกริกฤทธิ์, เชื้อมงคล, สุโขทัย ตำนานการสร้างเมือง. กรุงเทพฯ : สยามความรู้, 2558. .

จีราวรรณ, แสงเพ็ชร, ศิลปะไทย เรียนให้รู้ ดูให้เข้าใจ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2560.

ททท, กรม., หนังสือภาพประวัติศาสตร์ มรดกโลกสุโขทัย. กรุงเทพฯ : ทวีวัฒนาการพิมพ์, 2542. .

ททท., กรม, หนังสือภาพประวัติศาสตร์ มรดกโลกอยุธยา. กรุงเทพฯ : ทวีวัฒนาการพิมพ์, 2542. .

เทพมนตรี, ลิ้มปวยอุม, สุโขทัยมรดกโลกมหัศจรรย์. กรุงเทพฯ : บริษัท อัทธรรูญ ครีเอท นิว จำกัด, 2560.

ประภัสสร, ชูวิเชียร, เจดีย์ทรงยอดดอกบัวตูม. มกราคม, 2548.

ประเสริฐ, ณ, นคร02, สารนิพนธ์ประเสริฐ ณ นคร. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2541.

ประเสริฐ, ณ, นคร04, “กษัตริย์และอาณาจักรสุโขทัย.” ใน วารสารศิลปากร. ปีที่ 33 ฉบับที่ 2 and พฤษภาคม-มิถุนายน 2532.

ปองพล, ยาศรี, การศึกษาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม วัดพระพายหลวง วัดเชตุพน สุโขทัย. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2553. .

พิริยะ, ไกรฤกษ์., ศิลปะสุโขทัยและอยุธยา ภาพลักษณ์ที่ต้องเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2545.

พิริยะ., ไกรฤกษ์, ประวัติศาสตร์ศิลปะในประเทศไทย ฉบับคู่มือนักศึกษา. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, 2528.

พิเศษ, เจียจันทร์พงษ์01, การใช้ลวดบัวจำแนกแบบและกำหนดอายุเจดีย์เชียงใหม่ สุโขทัย และอยุธยา. กรมศิลปากร, 2517.

มโน, กลีบทอง, “ลักษณะและรูปแบบของมณฑปสมัยสุโขทัยในบริเวณเมืองเก่าสุโขทัย ต.เมืองเก่า อ.เมือง จ.สุโขทัย.” (รายงานวิชาการศึกษาโดยเสรี ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี ประจำปีการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2528).

มานพ, ถนอมศรี, สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์ มรดกโลก. กรุงเทพฯ : พี พี เวิร์ลด์ มีเดีย, 2546.

วรลัญจก์, บุญยสุรัตน์, วิหารล้านนา. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2544.

วินัย, พงศ์ศรีเพียร, “เอกสารลำดับที่ 40 จารึกวัดบูรพาราม : ความทรงจำแห่งสมเด็จพระราชเทวีศรีจุฬาลักษณ์อัครราชมहिณี.” 100 เอกสารสำคัญ : สรรพสาระประวัติศาสตร์ไทย ลำดับที่ 8. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภณาการพิมพ์, 2554. .

ศรีศักร, วลลิโกดม, เมืองโบราณในอาณาจักรสุโขทัย. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2552. .

ศักดิ์ชัย, สายสิงห์01, การวิเคราะห์ข้อมูลจากการขุดค้นทางโบราณคดีร่วมกับข้อมูลด้านจารึกและประวัติศาสตร์ศิลปะสมัยสุโขทัย. รายงานวิจัยเสนอต่อสำนักงานสภาวิจัยแห่งชาติ, 2545.

สงวน, รอดบุญ., ศิลปกรรมไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2529.

สมใจ, นิ้มเล็ก, อุโบสถ สถาปัตยกรรมไทย. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2547.

สันติ-, เล็กสุขุม, โบราณสถานกับรูปแบบสันนิษฐาน มรดกโลก สุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร 2. บริษัท ทวีวัฒน์การพิมพ์ จำกัด, 2551.

สันติ, เล็กสุขุม, สมัยสุโขทัย เจดีย์อินทิลเลอร์. กรุงเทพฯ : มติชน, 2561.

สันติ, เล็กสุขุม-, ศิลปะเขียนแสน(ศิลปะล้านนา)และสุโขทัย. นครปฐม : ,มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2534.

สันติ, เล็กสุขุม-, ศิลปะสุโขทัย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2555.

สันติ, เล็กสุขุม, “ศิลปะสมัยสุโขทัย : ก่อนสมัย : ในสมัย : สิ้นสมัย.” ใน ปาฐกถาศิลป์ พิระศรี ครั้งที่ 13 ประจำปี พ.ศ. 2551. .

สุจิตต์, วงษ์เทศ. สุโขทัยไม่ใช่ราชธานีแห่งแรกของไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2526.

สุภัทรดิศ, ดิศกุล, ศิลปะในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : อมารินทร์การพิมพ์, 2528.

สุริยวุฒิ, สุขสวัสดิ์, ม.ร.ว., “เจดีย์พุ่มข้าวบิณฑ์.” ใน ศรีทราวดีถึงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2537.

เสนอ, นิลเดช, ศิลปะสถาปัตยกรรมล้านนา. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2526.

อมรา, ศรีสุชาติ, ลำดับเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์สุโขทัย. กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์สมาพันธ์ จำกัด, 2546.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสาววิญญา พาหะ
วัน เดือน ปี เกิด	14 สิงหาคม 2534
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
วุฒิการศึกษา	ปริญญาบัณฑิตการออกแบบตกแต่งภายใน มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
ที่อยู่ปัจจุบัน	60/10 หมู่ 5 ซอยกันตนา เดอะเพลนท์ รีสอร์ท พระราม5-กาญจนภิเษก ถ.กาญจนภิเษก ตำบลบางม่วง อำเภอบางใหญ่ จ.นนทบุรี 11140

